

26. заседание

Четвъртък, 7 юлий 1938 г.

(Открито отъ председателя г. С. Мошановъ, въ 15 ч. и 45 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: г. г. Георги Кацаровъ, Дойко Петковъ, Стефанъ Радионовъ и Никола Логофетовъ	579	Законопроектъ за допълнение на чл. чл. 1 и 2 отъ наредбата-законъ за постѣпване въ държавната здравна станция за учители край с. Лъджене, Пещерско. (Съобщение)	579
Питане отъ народнитѣ представители: Димитъръ Стояновъ и д-ръ Георги Славчевъ къмъ министра на финанситѣ относно непродаденитѣ тютюни въ Хасковска, Борисовградска, Асеновградска и Харманлийска околии. (Съобщение)	579	Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение разискванията и приемане, приемане и на второ четене)	579, 583
		Дневенъ редъ за следващото заседание	607

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Понеже присъствува нужниятъ брой народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ 157 народни представители присъствуватъ 147, отсъствуватъ 10, а именно: г. г. Велизаръ Христовъ Багárovъ, Георги Стоименовъ Кацаровъ, Димитъръ Георгиевъ Мацанкиевъ, Димитъръ Петковъ Маджаровъ, Дойко Петковъ Дойковъ, Кръстю Славовъ Лековъ, Никола Гочевъ Николовъ, Никола Димитровъ Петковъ, Стефанъ Радионовъ Йосифовъ и Тодоръ Стояновъ Лазаровъ).

Председателството има да ви направи следнитѣ съобщения.

Разрешени сѣ отпуски на народнитѣ представители: на Георги Кацаровъ — 1 день, на Дойко Петковъ — 2 дни, на Стефанъ Радионовъ — 2 дни и на Никола Логофетовъ — 1 день.

Постѣпило е питане отъ народнитѣ представители г. Димитъръ Стояновъ и г. д-ръ Георги Славчевъ къмъ г. министра на финанситѣ по въпроса за непродаденитѣ тютюни въ Хасковска, Борисовградска, Асеновградска и Харманлийска околии.

Отъ Министерството на народното просвѣщение е постѣпилъ законопроектъ за допълнение на чл. чл. 1 и 2 отъ наредбата-законъ за постѣпване въ държавната здравна станция за учители край с. Лъджене, Пещерско. (Вж. прил. т. I, № 16)

Пристѣпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: **първо четене отговора на тронното слово — продължение разискванията.**

Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ д-ръ Г. Кьосеивановъ: (Отъ трибуната. Посрещатъ сѣ продължителни бурни ржкоплѣскания) Г. г. народни представители! При обширнитѣ разисквания, които станаха по отговора на тронното слово, вие имате възможностъ да подложите на грижлива критика вътрешната, външната, стопанската, изобщо цѣлата политика на управлението презъ последнитѣ две и половина години.

Интересътъ, много по-голямъ отъ тоя при подобни случаи въ миналото, който вие проявихте при тия разисквания, се обяснява съ обстоятелството, че въ продължение на четири години страната бѣше управлявана безъ участието и безъ надзора на избраницитѣ на българския народъ.

Съ сѣщия повишенъ интересъ и съ особено внимание правителството следѣше вашитѣ обективни преценки и полезни препорѣжки, отъ които то ще черпи насърчение и указание за своята по-нататъшна дейностъ.

Г. г. народни представители! Да се разкритикува правителствената политика, очертана въ тронното слово, е не само право на народнитѣ избраници, но и тѣхенъ дългъ, бихъ казалъ, повелителенъ дългъ, отъ изпълнението на който, трѣбва съ прискърбие да отбележа, нѣкои отъ народнитѣ представители се отклониха.

Но тая критика, за да бѣде полезна, трѣбва да бѣде добросъвестна и продиктувана изключително отъ загриженостъ къмъ народнитѣ интереси и интереситѣ на държавата, а не проява на духъ на отрицание и не предизвикана отъ съображения на лично незадоволство или отъ чувство на озлобление и неприязнь къмъ този или онзи отдѣленъ министъръ или къмъ всички.

Когато се критикуватъ дѣлата на правителството, не трѣбва сѣщо да се изпускатъ изъ предвидъ времената, обстоятелствата и условията, при които то е било повикано да поеме управлението на страната и възможноститѣ, съ които е разполагало тогава и следъ това.

А вие си спомняте, г. г. народни представители, ония неспокойни, тревожни и още опасни за държавата дни, когато на мене и на моитѣ другари бѣше повѣрено ржководенето съдбинитѣ на страната.

Тогава Негово Величество Царьтъ отправи къмъ насъ следнитѣ напѣтствени слова, които бѣха и останаха програмата на кабинетитѣ отъ 23 ноември 1935 г. до сега: „Ще положите всячки грижи и всички възможни усилия за установяване на траенъ вътрешенъ и външенъ миръ, за финансовото заздравяване и стопанския подемъ на страната и за подпомагане на малоимното население“.

Тази програма на творческо управление бѣше съ подробности развита въ правителствената декларация, оповестена три дни следъ съставянето на ноемврийския кабинетъ.

Затова съвършено произволни сѣ подмѣганията на нѣкои отъ народнитѣ представители, че правителството управлява страната безъ опредѣлена програма.

Г. г. народни представители! Споменахъ името на държавния глава, за да подчертая — това което е общоизвестно — неговата голѣма и непрестанна загриженостъ за съдбинитѣ на страната и за нейното спокойно и мирно развитие, а не за да го направя косвено съучастникъ въ дейността на правителството, та по тоя начинъ да прехвърля известни отговорности по управлението тамъ, където тѣ никога не трѣбва да се отпавятъ, както искаше да ме обвини единъ отъ народнитѣ представители, отъ когото това най-малко можеше да се очаква.

Противъ подобно обвинение, съ възмущение дължа високо да протестирамъ и да заявя предъ васъ и предъ българския народъ, отъ мое име и отъ страна на моитѣ днешни и вчерашни другари — вѣрвамъ, че нѣма да бѣда опроверганъ отъ тѣхъ — че ние, които управлявахме и управ-

ляваме, само ние — единствено и изключително — носимъ цялата отговорност за дѣлата на нашето управление, за това, което сме направили или сме пропуснали да направимъ, за нашитѣ действия и за нашето бездействие. (Ржкоплѣскания)

Отъ тая наша отговорност тежка ние не търсимъ да бѣгаме, нито се опитваме да я сподѣлимъ съ други. Бихъ казалъ повече: ние се гордѣмъ съ нея.

И съ това чувство и съзнание за своитѣ отговорности, правителството се яви предъ васъ, г. г. народни представители, върховниятъ съдъ на българския народъ, съ всичкитѣ свои дѣла, добри и лоши, ако смѣтате, че сѫ извършени такива.

Г. г. народни представители! Когато поехме управлението на страната, ние не бѣхме — не сме и сега — отъ ония „школувани политици“, за които, за съжаление, говори единъ отъ васъ. Не считаме, обаче, е това е нѣкакъвъ недостатъкъ. Напротивъ, радваме се, че не сме причислени къмъ категорията на ония политици, които съ тѣхния начинъ на управление създадоха условия за пакостни сътресения въ страната и изложиха на опасности нейнитѣ съдбини. (Ржкоплѣскания)

Липсваше ни опитностъ — признавамъ — липсва ни, може би, и днесъ. Но тая липса на опитностъ ние се поставихме да запълнимъ съ честностъ въ замислитѣ, съ родолюбие въ намѣренията, съ почтеностъ, законностъ и справедливостъ въ дѣлата, съ върна и самоотвержена служба на интереситѣ на българския народъ и на българската държава. (Ржкоплѣскания)

Г. г. народни представители! Ние дойдохме и сме на властъ, не за самата властъ, а още по-малко за облагитѣ, които тя нѣкога е давала — и нека се надѣваме, тя повече нѣма да дава — а за да изпълнимъ дълга си като истински войници къмъ царъ и народъ, къмъ земята, която ни е родила и отхранила. Вие, г. г. народни представители, ще кажете, като прецените резултатитѣ на нашето управление, дали сме изпълнили достойно нашия дългъ.

Г. г. народни представители! Следвайки ценнитѣ препорѣки на държавния глава и сподѣляйки неговата загриженостъ за тревожното положение, което се бѣше създадо следъ октомврийския опитъ за превратъ, на правителството, образувано въ края на м. ноемврий 1935 г., предстоеше наложително да вземе бързи и енергични мѣрки, за да възстанови нарушеното спокойствие въ страната и чрезъ строго, справедливо и еднакво прилагане на законитѣ да засили авторитета на държавната властъ и да осигури обществения миръ.

Задачата не бѣше толкова лека, колкото тя може би изглежда сега на мнозина, които забравятъ ония дни, когато злонамѣрени и зловредни слухове се ширѣха по българскитѣ села и градове и всѣваха смутъ, тревога и уплаха въ душата на народа.

Но благодарение на търпеливитѣ и помирнителни усилия, положени отъ правителството и подпомогнати отъ родолюбието на българския народъ и отъ неговия здравъ инстинктъ за самосъхранение, въ страната се създаде сигурностъ и спокойствие, каквито вие, г. г. народни представители, които идете отъ срѣдитѣ на народа, можете да свидетелствувате, не сѫ съществували въ миналото. (Ржкоплѣскания) И настана миръ по нашата хубава земя, за който не една чужда страна би завидѣла на България.

Г. г. народни представители! Въ тия дни, за които сѫ прискрѣбие ви припомнихъ, защото бихъ искалъ завинаги да бждатъ изличени отъ паметта на българския народъ, правителството още при първитѣ свои стѣпки се намѣри изправено предъ два пътя. Единиятъ бѣше пътътъ на връщане назадъ, пътътъ на миналото, ще ми се да го нарека пътътъ на Пилата. Защото, ако правителството бѣше тръгнало по тоя пътъ, то трѣбваше незабавно да отмѣни всички заварени ограничения на свободитѣ, да пристѣпи къмъ произвеждане на законодателни избори въ предвиденитѣ срокове, както нѣкоя го съветваха, и следъ това да си измие рѣцетъ и да извика: да живѣе буквата на конституцията, та ако ще да загине България! (Ржкоплѣскания) Така то нѣмаше да бжде изложено на упрѣцитѣ, които му се отправятъ отъ една частъ на народното представителство, но щѣше да си навлѣче сигурно проклятието на българския народъ. Правителството намѣри въ себе си сили, куражъ и воля да поеме другия пътъ, стрѣмния пътъ на отговорноститѣ, съ които се представи предъ васъ, пътя, по който страната се води къмъ спокойни, свѣтли и щастливи бѣднини. (Ржкоплѣскания)

Учредителитѣ на българската конституция ще ни простятъ смѣлостта, която имаме, да запазимъ — защото ние не ги наложихме, а ги заварихме по наследство — ограниченията на известни свободи. Ние сторихме това въ името на върховнитѣ интереси на българския народъ, на същитѣ интереси, на които тѣ така върно служиха. Ще ни

прости, предполагаме, и българскиятъ народъ, защото заради него се натоварихме съ тоя грѣхъ — ако това е грѣхъ. А той не е забравилъ, че въ миналитѣ времена основниятъ законъ е билъ нарушаванъ по други подбуждения, които не сѫ имали нищо общо съ неговитѣ интереси. Та не написа ли Драганъ Цанковъ въ 1904 г., по случай тогавашния юбилей на конституцията, следнитѣ горчиви думи: „Историкътъ на 25-годишнината ще я отличи по напрегнатото старание да се тѣпчи конституцията!“

Г. г. народни представители! Това, което казахъ за конституцията, не трѣбва да създава у васъ предположението, че правителството по своитѣ убеждения е по-скоро наклонно да се нареди до нейнитѣ врагове. Подобно предположение ще бжде погрѣшно и предварително опровергано отъ усилията, които правителството непрестанно полагаще презъ цялото свое управление да възстанови всички постановления на конституцията, съ изключение на ония ограничения, които правителството предпочете да представи вамъ отговорността да отмѣните.

Като говоря за ограничения, азъ, може би, неправилно употребявамъ множествено число, защото отъ разискванията, които станаха въ Народното събрание, доловихъ, че това, което смущава по-голямата частъ отъ народнитѣ представители, е само надзорътъ върху печата, установенъ въ нарушение на чл. 79 отъ конституцията — уставенъ, обаче, преди нашето управление — но запазенъ отъ правителството, за да улесни успокояването на духоветѣ въ страната и за да се отстранятъ неизбѣжнитѣ раздражения въ международнитѣ отношения на България. Свободата на печата, г. г. народни представители, е като езика на Езопа — и добра и лоша, или, ако предпочитате, ножъ съ две острия. При разглеждане законопроекта за печата, който наскоро ще бжде внесенъ въ Народното събрание, вие имате грижата, не се съмнявамъ въ това, да съгласувате свободата на печата съ изискванията, които налагатъ интереситѣ на държавата.

Г. г. народни представители! Още въ първитѣ редове на своята декларация отъ 26 ноемврий 1935 г., правителството оповести на българския народъ, че то ще проучи възможноститѣ и ще подготви условията за привличане народа къмъ участие въ управлението на страната.

Това обещание не предади правителството отъ обвинението, че то възнамѣрява, по подражание на нѣкои държави, да въведе въ страната авторитарно управление.

Трѣбва да признаемъ, че обвинението бѣше до известна степенъ оправдано отъ бавността на правителството да пристѣпи къмъ произвеждане на законодателни избори.

Но тази бавностъ се наложи по причини вънъ отъ волята и желанието на правителството. Нужно е веднага да прибавя, за да не се правятъ погрѣшни предположения, че главната причина за отлагането на изборитѣ бѣше силното раздражение, което се прояви въ нѣкои срѣди следъ съставянето на кабинета отъ м. юлий 1936 г.

Никога, прочее — дебео подчертавамъ думата никога — правителствата подъ мое председателство не сѫ замисляли друга система на управление, освенъ демократичната, въ рамкитѣ на нашия основенъ законъ. (Ржкоплѣскания)

Всѣка друга система ще бжде противна на характера, на бита, на традицитѣ на българския народъ.

Но демокрацията, г. г. народни представители, боледува. Тя боледува не само у насъ, тя боледува и въ други страни съ недѣзи, които трѣбва да се лѣкуватъ.

Трѣбва да се създаде една нова, поправена демокрация, една демокрация на помирение, на единение, една демокрация, която да обединява силитѣ, а не да ги разпокъсва и противопоставя, една демокрация, бихъ казалъ, на обществена солидарностъ.

Ето системата на управление, която правителството провежда, която прави усилия да затвърди, като се надѣва, че тия негови усилия ще бждатъ подпомогнати отъ всички добри български синове и ще бждатъ продължени отъ тия, които ще дойдатъ да го замѣстятъ.

Г. г. народни представители! Съ тия разбирания за реформирана демокрация правителството, преустроено въ края на октомврий 1936 г., започна изготвянето на законоположенията, по които народътъ трѣбваше да бжде повиканъ да вземе участие най-напредъ въ уреждането на своитѣ общински работи и после въ уреждането на своитѣ държавни работи.

Но една странна агитация — както ви е известно — се поведе презъ време на общинскитѣ избори отъ страна на ония същитѣ, които упрѣкваша по-рано правителството, че държи народа далечъ отъ управлението, а това бѣха всички бивши партийни капитани и тѣхнитѣ редници. Тѣ увещаваха избирателитѣ да гласуватъ съ недействителни бюлетени, та по тоя начинъ да покажатъ, че отричатъ съществуващото управление или, както цѣѣтисето се изразяваха нѣ-

кои, народът да стовари своята господарска плесница върху управниците.

Българският народ действително отрече нѣкого при тия избори — отрече партизанството и всички негови пакостни прояви. (Бурни ръкоплѣскания) Той действително сложи своята господарска плесница, но върху ония, които се мъчеха да върнат колелото назад.

Спомняйки си нѣкогашият партизански преследвания, ежби и раздори и сравнявайки миналото съ настоящето, народът изрази своите предпочитания, като одобри косвено съ своя вотъ новата система на управление.

За втори път българският народ одобри тая система при последните законодателни избори и подчерта своето съгласие, своето желание тя да бѣде продължена.

Г. г. народни представители! Известни постановления на наредбата-законъ, по която се произведоха законодателните избори, бѣха на времето си критикувани отъ нѣкои срѣди, пъкъ и сега още се критикуватъ; но никой не възрава да има основание и куражъ да твърди, че тия постановления не сѣ били съобразени съ повеленията на нашия основен законъ.

Вѣрно е, обаче, че правителството скѣса окончателно съ една дългогодишна парламентарна практика, която се бѣше създадала като неписана конституция редомъ съ другата, писаната конституция, и въ противоречие съ нея.

Това, което особено смущава нѣкои отъ народните представители, това „ново“, съ което не могат да се примирятъ и което, ако се бѣше прилагало правилно конституцията, би трѣбвало да бѣде „старо“, то е, че представители на изпълнителната власт не сѣдновременно и представители на законодателната власт, не сѣ, както се изразяватъ тѣ, „облѣчени съ народното доверие“. Но къде е вписано подобно задължение въ основния законъ, въ кой неговъ членъ?

Тѣкмо обратното се подразбира отъ чл. 90, който гласи: „Министрите могат да се намиратъ въ заседанията на Събранията и да взиматъ участие въ препирните“. Та защо е било нужно да се даде тази възможност на министрите, която тѣ по право биха имали, ако бѣха народни представители?

Следващият членъ 91 подчертава, че министрите присѣствуватъ въ Народното събрание и участвуватъ въ разискванията не като избраници на народа, а като представители на държавния глава, който по чл. 9 има и законодателна власт.

Безспорно е, следователно, че, при изработването на основния законъ, неговите съставители сѣ се ръководили отъ класическото начало за разпредѣлението на държавната власт на три отдѣлни независими власти: изпълнителна, законодателна и съдебна, същото това начало, което е било възприето отъ първата следъ революцията френска конституция, въ която се постановява несъвмѣстимостта между депутатския мандатъ и министерския постъ. Нѣщо повече, по предложение на Робеспьеръ, което е било прието, никой народенъ представител не е могълъ да заеме поста министъръ, докато не изтекатъ най-малко две години отъ прекратяването на депутатския му мандатъ.

„Ако изпълнителната власт, пише Монтескьо въ своето съчинение „За духа на законитѣ“, се възложи на лица, взети отъ законодателното тѣло, свободата би изчезнала, защото едни и същи лица биха станали носители на две власти“.

Същото това френската конституция отъ 1848 г. изразява въ своя чл. 19: „Раздѣлението на властите е първото условие за свободно управление“. Въ раздѣлението на властите, следователно, въ тѣхната независимост една отъ друга, трѣбва да се търси и тамъ лежи гаранцията за свободитѣ на гражданина и за едно здраво демократично управление.

Но трите власти въ държавата не трѣбва да враждуватъ помежду си, а да се намиратъ въ хармонични отношения; да се възпиратъ, но да си сътрудничатъ, да си помагатъ.

Тѣзи сѣ били несъмнено разбиранията на учредителитѣ на българската конституция. Тѣзи бѣха и разбиранията на правителството, когато то взе решението си да се запрети на министритѣ да бѣдатъ и народни представители. Тѣ трѣбваше да избиратъ: или едното, или другото.

А какво би станало въ случай на конфликтъ между трите поддѣления на държавната власт, и по-специално между изпълнителната и законодателната власти, понеже, поради тѣхната независимост, едната не може да се наложи на другата? Тогава държавният глава, който участвува и въ трите власти, въ когото, бихъ казалъ, се събиратъ тия власти, ще се намѣси и ще разреши конфликта съобразно съ интереситѣ на страната.

Бенжаменъ Констанъ нарича тая власт на държавния глава въ конституционните монархии четвърта, уравнове-

сителна власт. „Тя е, пише той, едновременно върховна и посрѣдническа, нѣмаща интересъ да наруши равновесието, а, напротивъ, силно заинтересувана да го запази“. И продължава: „Тя е ключътъ на всѣка политическа организация и се дава изключително на краля като върховенъ вождъ на народа, за да бди непрестанно за запъването на независимостта, за равновесието и за хармонията на другитѣ политически власти“.

Г. г. народни представители! Нѣма да се спирамъ на друго едно критикувано постановление на наредбата-законъ за избирае народни представители, което скѣса съ миналото, а именно премахването на посрѣдничеството на нѣкогашиятъ партии между избираеми и избиратели. Не се спирамъ, понеже то е очевидно напълно съобразено съ конституцията, която дава право на българския избирателъ да даде гласа и доверието си на този свой съгражданинъ или съселанинъ, който смѣта, че най-достойно ще го представява и най-добре ще защитава неговитѣ интереси. Въ миналото това право на българския избирателъ бѣше ограничено, противоконституционно ограничено. Той можеше да избира само лицата, помѣстени въ партийните листи съ предварителната благославия, ако не направо посочени отъ партийнитѣ щабове. Та нѣмаше ли въ миналото случаи, народътъ да избира представители безъ да ги е чулъ и виждалъ? Значи и това „ново“ е само прилагане на конституцията.

Г. г. народни представители! Казахъ, че първата грижа на правителството отъ ноемврий 1935 г. бѣше да установи траенъ граждански миръ въ страната и да създаде необходими условия да може населението да се отдаде спокойно на своята работа.

Втората грижа на правителството бѣше да осигури границитѣ на България и чрезъ установяване на траенъ външенъ миръ да предпази страната отъ опасноститѣ на възможни международни усложнения.

Г. г. народни представители! Краятъ на голѣмата война — за зла съдба — завари нашия отечество на страната на победенитѣ или по-право на страната на тия, които загубиха войната, защото България не бѣше победена, а само източена, принудена да сложи орѣжието. Изведнажъ рухнаха всички надежди, които българският народъ възлагаше на своите доблестни и храбри войници, и нашата страна се намѣри въ положението на „крѣгло международно сираче“, както се бѣше изразилъ единъ отъ народнитѣ представители въ миналото. Пламъкътъ на слабата вѣра, която остана да блещука въ покрусената българска душа, се поддържаше само отъ Обществото на народитѣ.

Но престижътъ и авторитетътъ на Обществото на народитѣ бѣха силно засегнати отъ събития, при които то не можа да оправдае възлаганитѣ на него надежди. Правдиви се оказаха думитѣ на единъ виденъ английски държавникъ: „Обществото на народитѣ ще може да окаже голѣми услуги на човѣчеството, но при условие да не се чака много отъ Обществото на народитѣ“.

При все това, България остава привързана къмъ Женевския институтъ, комуто дължи признателностъ за намѣсата му при тежки и трагични за нея обстоятелства и ще продължава да вижда въ него упование на малкитѣ, на слабите. (Ръкоплѣскания)

Г. г. народни представители! Безъ да искамъ да подлагамъ на преценка външната политика на предшествуващитѣ правителства — пъкъ и не бихъ могълъ да сторя това, защото не ми сѣ напълно известни условията и възможноститѣ, при които тѣ сѣ били поставени при уреждането на международнитѣ отношения на България — азъ не мога да не отбележа, че когато поехъ на 21 априлъ 1935 г., въ кабинета на г. Тошевъ, ръководството на Министерството на външнитѣ работи, азъ заварихъ послѣдствията на една неясна, неопредѣлена и колеблива външна политика. А тия послѣдствия бѣха международно осамотеніе на България и разклатено доверие къмъ нея.

За да се изведе страната отъ това положение, което при дадени обстоятелства може да бѣде свързано съ по-малки или по-голѣми опасности, правителството на г. Тошевъ възприе и правителствата подъ мое председателство продължиха провеждането на една лоялна и искрено миролюбива политика, политика на разбирателство и споразумение съ всички държави — голѣми и малки, близки и далечни — а по-специално съ съседнитѣ страни.

Тая политика, правилно оценена, особено отъ нашитѣ баalkanски съседи, даде и дава благодатни за страната резултати. Доверието къмъ нея се възстановява, нейното международно значение постоянно расте и тя отново заема опредѣленото ѝ отъ Провидението мѣсто въ живота на народитѣ.

Така създадената атмосфера на доверие около България позволи на правителството да пристѣпи къмъ уговарянето и подписването на пактъ за ненарушимъ миръ и

вѣчно приятелство съ славянска и близка намъ Югославия. (Продължителни ржкоплѣскания)

Съ тоя пактъ, отъ първостепенно значение за спокойното развитие на нашата страна, се затвори последната страница отъ историята на кървави разпри между двата братски народа и се откриха въ нея нови страници, на които се записват прояви на сърдечно приятелство и мирно сътрудничество въ интереса на двете страни и въ общия интересъ на балканските народи.

Азъ особено и на първо мѣсто подчертавамъ благоприятната промѣна, настѣпила въ отношенията между България и Югославия, защото миналите изпитания и разочарования ни поучиха, че много отъ нещастията, които сполетѣха добрия български народъ, бѣха да бѣдатъ избѣгнати, ако не бѣха недоразуменията и раздоритѣ съ чашата западна съседка. Ако не бѣше, разбира се, и жсоголедата и самонадѣяна политиката на правителствата, които управляваха страната ни въ сѣдбоноснитѣ за нея времена. И ако не бѣше жестоката българска орисия.

Приятелскитѣ отношения съ Турция — единствената съседна държава, съ която България не бѣше въ неприятелски действия презъ свѣтовната война — бѣха помрачени въ близкото минало — нека имаме куража да признаемъ — не безъ наша вина. Сега тия отношения, за голѣмо задоволство на двете страни, се развивагъ въ духа на пакта за вѣчно приятелство, който ги свързва отъ 1925 г. насамъ. (Ржкоплѣскания)

Съ съседна Ромѣния презъ последнитѣ две години се възобновиха преговоритѣ по спорнитѣ въпроси, които стоятъ неразрешени отъ войната насамъ. При съществуващата добра воля и желание, изтъквани нееднократно отъ едната и отъ другата страна, правителството се надѣва да се постигне въ скоро време едно задоволително споразумение по тия въпроси, което ще създаде условия за засилване на приятелскитѣ отношения между България и Ромѣния.

Г. г. народни представители! Започнатитѣ отъ преди нѣколко години преговори съ съседна Гърция за ликвидирание на предявенитѣ отъ нея и отъ България рекламации — отъ финансово естество и неизбѣжно наследство отъ войната — продължаватъ съ по-голѣми или по-малки прекъсвания до сега.

Тѣй като желанието на грѣцкото правителство, което се сподѣля и отъ българското правителство, е да се дойде безъ повече протакане до споразумение по тия рекламации, вѣрвамъ, че въ непродължително време, чрезъ взаимни отстъпки, при които ще се държи смѣтка за интереситѣ на двете страни, ще може да се постигне едно задоволително разрешение.

Като говоря за отношенията съ Гърция, трѣбва да изтъкна, че правителството на г. Метаксасъ прояви приятелско разположение, като се съгласи да се отдѣли въпросътъ за стопанскитѣ връзки отъ другитѣ въпроси, въ зависимостъ отъ разрешението на които той бѣ поставенъ въ миналото.

Това позволи на правителството да уговори съ Гърция спогодба, която открива отново — макаръ и ограничено — грѣцкия пазаръ за българскитѣ земеделски произведения. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво“)

Г. г. народни представители! Като говоря за отношенията на България къмъ балканскитѣ страни по отдѣлно, трѣбва да спомена и за тия къмъ Балканското споразумение, въ което тѣ влизатъ.

Причинитѣ, които не позволиха на нашата страна да се присъедини къмъ Балканското споразумение, бѣха навремето обяснени отъ тогавашния ржководител на българската външна политика. Тѣзи причини продължаватъ да съществуватъ.

Но българското правителство установи съ Балканското споразумение — като група държави — връзки на разбирателство и сътрудничество по всички негови цели, намѣрения и прояви, които не противоречатъ на българскитѣ интереси. Така бѣше на конференцията въ Монтрьо, така бѣше на конференцията въ Нионъ. Така ще бѣде и при други подобни случаи.

Може да се каже, че България води същата политика на Балканското споразумение безъ да участвува въ него. Нейното отсъствие има, разбира се, известни неудобства, но въ замѣна на тѣхъ, нашата страна е освободена отъ задълженията, предвидени въ Балканския пактъ.

Г. г. народни представители! Съ велижитѣ сили — съ всички, безъ изключение — България поддържа, при благоприятното отъ тѣхна страна разположение, добри приятелски отношения, които правителството полага и ще полага грижи да закрепи и развие.

То използва тия приятелски връзки, за да осигури и засили износа на българскитѣ произведения и, мога да ви увѣря, че въ това отношение се постигна много, въ сравнение съ миналото.

Съ Полша, Чехословакия, Швейцария, Унгария и съ другитѣ страни, за да не ги изброявамъ поотдѣлно, България се намира въ приятелски, културни и стопански отношения, които все повече и повече се развиватъ.

Г. г. народни представители! Вие, може би, вече сте чули, а ако не сте чули, ще чуѣте, злонамѣренитѣ служове, които упорито се разпространяватъ — понякогнати зашто — че по-голѣмиятъ търговски обмѣнъ на България съ нѣкои държави е въ връзка съ политически споразумения.

Съ възмущение отхвърлямъ тия подозрения, които вредятъ не на правителството, което нѣкои искатъ по този начинъ да злопоставятъ, но вредятъ, и много вредятъ, на България. (Ржкоплѣскания)

Ясно, откровено и високо заявявамъ, за да ме чуѣ цѣлиятъ народъ, че външната политика на председателствуваното отъ мене правителство е напълно самостоятелна, че тя се ржководи само и единствено отъ грижата да се защитятъ най-добре интереситѣ на българския народъ, че България не е обвързана политически съ никоя държава, голѣма или малка. (Продължителни бурни ржкоплѣскания и викове „Браво“)

Тази политика на необвързване, която прилича на изолитране, има, може би, известни неудобства, но тя има голѣмото преимущество, че позволява на българския народъ да гледа безъ страхъ чернитѣ облаци, които отвреме навреме се появяватъ на международното небе. Тя дава възможностъ на правителството да следи съ спокойствие и хладнокрѣвие събитията и да вземе свободно своитѣ решения, когато интереситѣ на страната наложатъ. (Ржкоплѣскания)

При такава политика българскиятъ народъ не рискува да бѣде застаенъ да се бори и да пролива крѣвта си за чужди интереси. (Бурни ржкоплѣскания)

Както виждате, г. г. народни представители, българската външна политика е реална, миролюбива, лоялна, безъ засади и изненади. Нейнитѣ досегашни резултати сѣ възстановяване на довѣрието къмъ България, както казахъ, осигуряване на нейнитѣ граници чрезъ разбирателство съ балканскитѣ държави и създаване по този начинъ необходимитѣ условия за спокойна творческа работа въ страната.

Единъ отъ народнитѣ представители подхвърли преди нѣколко дена обвинението, че правителството търсило да монополизира външната политика, за да си послужи съ нея за вътрешни цели, съ други думи, за да задържи за по-дълго време властта.

Ще отговоря на това съвършено неоснователно обвинение съ думитѣ, казани нѣкога отъ бившия министъръ на външнитѣ работи г. Буровъ: „Правителството не счита успѣхитѣ по външната политика за свои успѣхи, а за успѣхи на България“. (Бурни ржкоплѣскания)

Г. г. народни представители! Друга задача — много трудна, трѣбва да признаете — съ която правителството имаше да се справи още презъ първитѣ дни, бѣше финансовото заздравяване на страната.

Моятъ добъръ другаръ, г. министърътъ на финанситѣ, ще има случай и възможностъ да ви изложи усилията, които се положили за покриване грамадния дефицитъ отъ крѣгло милиардъ и половина лева, който правителството завари; мѣржитѣ, които се взеха, за да се уравни бюджетътъ, да се направи той реаленъ, т. е. разходитѣ да не надминаватъ приходитѣ, или това, което българинътъ нарича „да се простирашъ колкото ти е дългата чергата“.

Г. Гуневъ ще ви обясни също какъ се намѣриха значителнитѣ суми, които правителството употреби за модерното обезпечение и въоръжение на българската войска, за да бѣде тя поставена въ положение да бди зорко върху сѣдбинитѣ на българския народъ и да брани границитѣ и независимостта на родината. (Продължителни ржкоплѣскания)

Той ще ви каже, какъ даде възможностъ на правителството да проведе една непозната по размѣри въ миналото строителна работа, да подпомогне народното стопанство и да задоволи културнитѣ нужди на страната.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да продължа повече моето изложение по общата политика на правителството и по постигнатитѣ резултати, защото искамъ да остана вѣренъ на принципа, отъ който съмъ се ржководилъ презъ време на управлението: „По-малко думи, а повече дѣла“.

Дѣлата сѣ предъ васъ, г. г. народни представители. Съ тѣхъ сѣ очергати новитѣ пѣтища, по които правителството води българската държава къмъ всестранинъ възходъ. (Ржкоплѣскания)

Известни ви сѣ също и срѣдствата, съ които правителството си служеше за прокаране на своята национална политика. Ако тия срѣдства сѣ били недостатъчни, вие ще ги допълните. Ако намѣрите, че тѣ сѣ били нецелесѣобразни, вие ще ги поправите.

Но, преди да издадете вашата присяга, г. г. народни представители, спомнете си тия думи на френския държавник и писател Ламартин: „Народът прощава на ония, които имат сж ограничили свободата за доброто на страната, но никога на ония, които сж ги лъгали от името на демократически принципи“. (Продължителни ржкоплъскания)

Г. г. народни представители! Към вас е отправен умолителният поглед на майка България. Въ него више прочетете горещия апел, който тя отправя към всички свои чада: да забравят своите несъгласия, да прекратят своите разпри, които й причиняват рани, да си подадат братски ржка, да се сплотят около славното българско знаме и под мъдрото върховно ржководство на Негово Величество Царя, да приобият своите усилия въ задружна работа за благополучието на добрия български народ и за величието на нашата хубава родина. (Продължителни бурни ржкоплъскания)

Председател С. Мошанов: (Звъни) Ще гласуваме. Тия г. г. народни представители, които приемат по принцип отговора на тронното слово така, както бѣ докладванъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър-председател д-ръ Г. Кюсеиванов: Г. г. народни представители! Моля, ако се съгласите, да се пристъпи по спешност към второто четене отговора на тронното слово.

Председател С. Мошанов: Г. г. народни представители! Така е установена досега парламентарната практика, за която, обаче, ще моля съгласието на Събранието — да се съгласите да почнем разглеждането на проектоотговора на тронното слово, по спешност, на второ четене.

Който сж съгласен да се започне разглеждането на отговора на тронното слово на второ четене, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г. докладчика да докладва.

Докладчик д-ръ П. Кюсеиванов: (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство високо цени Вашата истинска радост, че отново виждате представителитѣ на народа, събрани въ свещената сграда на Народното събрание, и съ дълбока сърдечност посрѣща приветствието, което му отправяте по случай откриването на извънредната сесия на XXIV-то обикновено Народно събрание.“

Председател С. Мошанов: Г. г. народни представители! Получилъ съмъ едно предложение за текстъ на отговоръ, свършено различенъ отъ той, който се прочете. Азъ ще го прочета изцѣло, за да бѣде известенъ на народното представителство и ще го поставя на гласуване преди да гласуваме първия пасажъ отъ докладвания отговоръ, за да може да бѣде изчерпанъ въпросътъ сега. (Чете)

„Ваше Величество,

Народното събрание цени по достоинство и напълно сподѣля Вашата радостъ по случай откриването на 24-то обикновено Народно събрание и посрѣща Вашето приветствие съ искрено задоволство.

Безотговорното управление, установено следъ преерата на 19 май 1934 г., посегна на Търновската конституция, отне всички свободи и правдини на българския народъ и положи много усилия да установи единъ новъ редъ въ държавния, стопанския и културния животъ на страната. Тия усилия се разбиха поради непоколебимото решение на народа да остане вѣренъ на великитѣ идеи на възраждането и на конституцията, на Вашия манифестъ отъ 3 октомврий 1918 г. и Вашата речъ, казана въ Търново на 24 май 1933 г. — всички да пазимъ Търновската конституция като зеницата на очитѣ си и да не позволимъ никому да прави съ нея експерименти. Съзнавайки своята историческа мисия, българскиятъ народъ отрече всички домогвания, явни или прикрити, да се измѣни държавното устройство и да се закрепни подъ каквато и да е форма или наименование режимътъ на диктатурата.

Особено високо народътъ цени готовността на Ваше Величество да се вслушате въ неговото желание за произвеждане на законодателни избори и да се възстанови парламентарниятъ режимъ. Съ прискрѣбие трѣбва да подчертаемъ, че правителството изпълни възложената му задача по единъ неояленъ начинъ, като извърши насилия, надминаващи най-лошитѣ управления отъ миналото, и приложи крайно осждителни похвати. Правителството мобилизира всички органи на властѣта и чрезъ тѣхъ изнасилваше народната воля. Смутено и озлобено отъ факта, че неговитѣ кандидати получиха едвамъ около четвъртъ отъ подаде-

нитѣ гласове, правителството продължава систематически да преследва населението и следъ изборитѣ.

Народното представителство поздравява участието на българската избирателка въ изборитѣ. Българската избирателка ще изтънява и за въ бъдеще, редомъ съ избирателя, своя дългъ съ съзнанието и упованието да бѣде полезна на отечеството.

Ваше Величество,

Българскиятъ народъ следи съ голѣма загриженостъ тревожителни моменти, които свѣтътъ преживява. Мирътъ е въ опасностъ, както никога отъ 20 години насамъ. Велики народи, съ самообладание и морални жертви, полагатъ върховни усилия да се предотврати войната, и българскиятъ народъ напълно съчувствува на тия усилия. Българскиятъ народъ отрича политиката на осамотението; само правителството на България бездействува и мълчи.

Пактътъ за вѣчно приятелство, сключенъ съ братска Югославия, наистина, отговаря на настроенията на народитѣ въ дветѣ страни, но този тѣй желанъ пактъ има много тѣсна рамка и не дава разрешение на многобройнитѣ въпроси отъ политическо, стопанско и културно естество, които интересуватъ България и Югославия. Разрешението на тия въпроси би затвърдило ускореното развитие на дветѣ страни и би отговорило на всички общи тѣхни жизнени интереси на свободния и независимъ Балканъ.

Уреждането на висешитѣ въпроси и искреного обляжение съ останалитѣ три съседни страни сж сжщо така отъ първостепенна важностъ. Въ течение на последнитѣ четири години въ това отношение бѣ проявено необяснимо безгрижие и бездействие, съ изключение на спогодбата за ферибоота при Русе—Гюргево и сключеното напоследъкъ частично стопанско споразумение между България и Гърция. Българскиятъ народъ искрено желае лоялно и вестранно сътрудничество съ всички съседни.

Главната целъ на българската външна политика трѣбва да бѣде запазването независимостѣта на България, вестранната защита на българскитѣ малцинства и жизненитѣ интереси на българската нация. България трѣбва да има своето мѣсто между другитѣ държави. Националнитѣ катастрофи отъ 1913 и 1918 г. сж най-тъмнитѣ и порочни събития отъ миналото. Бремено на Ньойския договоръ е много тежко и трѣбва да бѣде облекчено. Българскиятъ народъ се надѣва, че неговата лоялностъ и привързаностъ къмъ мира ще бѣдатъ оценени и надлежно насърчени отъ великитѣ сили.

Ваше Величество,

Народното стопанство е въ окайно положение. Следъ едно частично и кратковременно стопанско съживяване, резултатъ на международната конюнктура и на добритѣ реколти, наново се очертаватъ признаци на криза. Между това данѣнитѣ облагания сж значително увеличени и надминаватъ податнитѣ сили на дребнитѣ стопански съществувания. За съжаление, правителството още не е изтъзало предъ Народното събрание съ една програма, поради което ние считаме за нашъ дългъ да посочимъ предъ Ваше Величество най-главнитѣ и належитѣ законодателни мѣроприятия, чиято осществимостъ и голѣма обществена полезностъ сж очевидни:

1. Пълно и незабавно възстановяване на общинското самоуправление, както и свободата на стопанскитѣ, професионални, културни, идейни и обществено-политически организации.

Възстановяване свободата на печата и на сдружаванията; законъ за амнистия на деянията отъ политически характеръ.

2. Законъ за окончателно уреждане на задълженията отъ всѣкакъвъ видъ съ незабавни и действителни облекчения.

3. Пълненъ законникъ на българската земя, съ целъ да се даде тласкъ и развитие на всички земеделски култури и останалитѣ отрасли на земеделското стопанство.

Незабавно изпълнение на програмата за напояване и залесяване въ широкъ размахъ.

Освобождаване отъ облагане на земята, като се обложатъ доходѣта.

Обща и задължителна застраховка на реколтата срещу загуби отъ суша, наводнение, измръзване и градушка.

Задължителни народни застраховки.

4. Реформа въ службата на Храноизноса, съ огледъ да се постави въ услуга на производителитѣ.

5. Законъ за насърчение на износа, съ целъ да се разширятъ пазаритѣ и да се откриватъ нови пазари, като се запази безусловно стопанската независимостъ на страната и се гарантиратъ действителнитѣ международни цени за производителитѣ.

6. Улеснения на българската вносна и износна търговия отъ държавата и Б. н. банка, като се вземе поука отъ съседнитѣ и отъ по-далечни страни.

7. Законът за контрола на цените на земеделските и индустриални произведения, за да може да се получи справедливо съответствие.

8. Вестрашна подкрепа на занаятчийството в духа на исканията на свободната му организация.

Лоялно и действително приложение на работническото законодателство и разумното му подобрене. Премахване на безработицата.

9. Категоризиране на индустриалните предприятия съобразно тяхната стопанска и национална полезност.

10. Реформа на народната просвета, като основен път за повдигане културното равнище на народа. Всеобщо и задължително образование, морално и физическо възпитание на младите поколения, грижа да им се даде навреме простор да развият техните способности, труд и характер в полза на нацията, е от най-големите задачи на момента, която чака своето разрешение.

Ваше Величество,

Народната отбрана, особено при настоящите несигурни времена, трябва да стои на най-голяма висота. Миролубието на българския народ не бива да се превърне в поражение. Безбройните прояви на себепристрастие по бойните полета през войните са достатъчно указание за високите качества на българския офицер и войник, които винаги храбро ще зашицават отечеството и неговите идеали. Всяко отклонение на офицерството от неговото първо предназначение не се одобрява от народа. Намислата на войската в политиката е осъдителна, както е осъдителна намислата на политическите лица в войската за нейното използване. Търновската конституция е дала най-правилното решение и в този случай, а нарушаването ѝ е било последвано от пакостни резултати.

Ваше Величество,

Народното представителство се счита неизказано щастливо, че може да стане изразител отново на онай сърдечна и възторжена радост на цялото българско население, с което се посрещна щастливото събитие, съгласно на Всевишния бѣ угодно да дари Вам син, а на България — престолонаследник княз Симеон Търновски. (Продължителен ръкоплъскания) Нека това свидно чедо на България да крепи и да се възпитава в духа на славните традиции на нашето величаво минало, за да може един ден, всрѣд всеотдайна любов и преданост на цялото българско население, служейки върно и предано на родината, да я води към по-свѣтли бѣднини.

Ваше Величество,

Най-почтително привличаме Вашето внимание, че правителството още не поставя държавния и обществен живот върху основата на конституцията. Не са възстановени свободите и правините на българския гражданин. Голѣма част от издадените наредби-законони са явно противоконституционни, но правителството не проявява никаква наклонност да поиска тяхното отмяне или измѣнение.

Г. Василевъ: Не се чува.

Д. Гичевъ: Не се чува ясно. По-високо четете.

Председател С. Мошановъ: (Продължава да чете) „Създава се убеждение у народа, че правителството се стреми да направи от Парламента свой съучастник в собствените му нарушения на основния закон. Заедно с българския народ ние намираме, че за истинското успокоение на страната и националната сплотеност е наложително да се премине към нова власт, която се опира на доверието на народа и да изхожда от Народното събрание. Ние си позволяваме да Ви увѣрим, че ще положим всички усилия в Народното събрание за прокарване на нови и полезни законодателни мѣрки и не ще пощадим енергия и ефикасни срѣдства за създаване на ненарушима хармония между Корона и народъ.“

Ваше Величество,

Дълбоко вѣрващи в сигурното и свѣтло бъдеще на България, осланияки се на народното доверие и на съзнанието за отговорната ни задача, ние ще положим върховни усилия, за да изпълним нашата клетва.

Да живѣе Негово Величество Царятъ!

Да живѣе Нейно Величество Царицата!

Да живѣе Негово Царско Височество Престолонаследникътъ!

Да живѣе България! (Ръкоплъскания)

Тѣзи, които са съгласни с така прочетен проект, моля, да вдигнат ръката. Мандатство, Събранието не приема.

Тѣзи г. г. народни представители, които са съгласни да се приеме първият пасаж от отговора на тронното слово така, както го прочете г. докладчикът, моля, да вдигнат ръката. Мнозинство, Събранието приема.

П. Стайновъ: По първия пасаж исках думата.

Председател С. Мошановъ: Съжалявам, ще говорите по втория пасаж.

Докладчик д-ръ П. Кюсеиановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

В съзнанието на народното представителство е още жив спомѣтът за разгорещените вътрешни борби преди 4 години и техните тежки послѣдствия за страната ни. То е решително противъ всякъ опитъ за връщане на порочното от миналото и твърдо и честно застава на позицията на днешния политически режимъ.

Народното представителство напълно одобрява усилията на правителството да нормализира положението в държавата с привличане на народа в управлението, като за целта то последователно произведе общински и законодателни избори при пълна ред и свобода.

Благодарение на Вашето мъдро ръководство, високото редолюбие и съзнание за дълг у народа, проявени в тежките дни на изпитание, авторитетът на властта бѣ напълно възстановен и в страната се постигна вътрешно спокойствие и народно единение.

Участието на българската жена като избирателка дава доказателства за нейната политическа зрѣлост.“

Председател С. Мошановъ: Има думата народният представител г. Петко Стайновъ, който ще има възможност да се изкаже и по първия и по втория пасаж от отговора на тронното слово, понеже бѣше се записал да говори по първия пасаж, но азъ пропуснах да му дам думата.

Петко Стояновъ: Значи, половин часъ.

Председател С. Мошановъ: Нѣма нужда да ми напомняте.

Петко Стояновъ: Азъ не говоря на Васъ. Вземете си бележката обратно, защото азъ говоря тукъ, а не на Васъ.

Председател С. Мошановъ: Азъ чувамъ много хубаво.

Петко Стояновъ: Трѣбва добре да чуете, откъде иде казаното.

П. Стайновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Искамъ да направя едно предложение за допълване на първия пасаж от отговора на тронното слово, и то въ следния смисъл: непосредствено следъ края на първия пасаж, като продължение на фразата, да се добави следното: „и държи, щото въ отношенията между правителството и Народното събрание да се спазва началото на парламентаризма въ неговата пълнота, така както е предвидено въ конституцията“.

Г. г. народни представители! Тронното слово започва с изказване отъ царя или, по-точно казано отъ правителството, което е приподписало думите на царя, на едно задоволство, че вижда представителитъ на българския народ събрани въ свещената сграда на Народното събрание. Отговорът на тронното слово по тоя пасаж трѣбва да съдържа, преди всичко, едно изяснение по въпроса, който и г. министър-председателъ засегна още въ началото на своята речъ, но по който той не се изказа много ясно. Ние трѣбва да знаемъ, преди да почнемъ каквато и да е парламентарна работа, какви ще бѣдатъ отношенията между правителството и народното представителство. Ние трѣбва да знаемъ, трѣбва да сме на ясно още въ началото, правителството, отъ което сега тукъ има само единъ представител, счита ли се отговорно предъ васъ, народните избраници; счита ли то, че при единъ вашъ вотъ на недоверие, то следва да си тегли послѣдствията? Г. министър-председателъ ни каза: „Ние съ гордостъ носимъ нашата отговорност“. Каква отговорност, г. министър-председателю — парламентарна ли? Приемате ли Вие принципа на парламентарния режимъ — да или не? Ето въпросътъ, по който ние бихме искали да получимъ категорически изявления отъ г. министър-председателя.

Въ речитъ, които се произнесоха тукъ, г-да, нѣколко отъ г. г. министритъ казаха нѣколко думи по адресъ на насъ, професоритъ. Даже направиха си лука да се подиграйтъ съ представителитъ на българския Университетъ, които са

имали възможност да се изберат за народни представители, и постоянно говориха, че професорите били на две мнения, а дори един от г. г. министрите заяви, че имало трима професори в тая сграда и тримата били на три различни мнения. Азъ зная, г-да, че напоследък е станало мода да се атакуват извънредно много представителите на българския Университет. Вие сте чели завчера в в. „Зора“, че един не много добре познат наш учен, за да може да атакува професорите от българския Университет, даже ги е дал в съдъ, и всрѣдъ една зала, която се заливаше от смѣхъ, сѣщо така се изнасяха обвиненията на такива новоизкалпени учени прогизъ представителите на българския Университет.

Докладчикъ д-ръ П. Кюсеиановъ: Обявиха се единъ противъ другъ

П. Стайновъ: Тази мода изглежда да е заразила и нѣкои други хора и тѣ не пропускатъ случая да нападатъ представителите на българския Университетъ. Е добре, г-да, по въпроса за парламентарния режимъ — е ли България парламентарна държава — и тримата професори, които сѣ тукъ, сѣ на едно мнение.

Д. Гичевъ: (Ржкоплѣска)

П. Стайновъ: Г. г. народни представители! Вѣрно е, въ нашия държавен Университетъ сега има трима професори по държавно-правна наука. И тримата единодушно заставатъ на становището, че България е парламентарна държава, че правителството трѣбва да отговаря и ще отговоря политически предъ българското Народно събрание. (Продължителни ржкоплѣскания)

По тоя именно въпросъ, г. г. народни представители, искамъ да бждемъ наясно. (Възражения) И азъ съмъ убеденъ, че болшинството отъ васъ, каквото и да ми възражавате сега, въ душата си мислите като мене.

Обаждатъ се: А-а-а!

П. Стайновъ: Вие всички сте убедени, както и азъ съмъ убеденъ въ това, че правителството не може да не отговаря предъ васъ, представителите на българския народъ. Иначе, ако вие абдикирате отъ това ваше право, азъ не знамъ каква функция ще изпълнявате тукъ, какъвъ контролъ ще упражнявате върху българското правителство и какъ ще изпълните вие мисията, съ която българскиятъ народъ ви е натоварилъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ако има такова мнение.

П. Стайновъ: Затуй искамъ да сложа предъ васъ този въпросъ. Той е отъ основно значение за цѣлата наша дейностъ. И азъ бихъ желалъ не само г. министър-председателъ да се изкаже ясно по този въпросъ; азъ бихъ желалъ това наше становище — че българската държава е парламентарна държава — да намѣри отражение въ нашия отговоръ на тронното слово.

Този въпросъ, г-да, е теоритически и политически въпросъ. И азъ съжалявамъ, че не се дава свобода на българските журналисти, на българските политици, на българските писатели, на българските професори по конституционно и държавно право, не имъ се дава възможностъ да се изкажатъ по този въпросъ: е ли правителството отговорно предъ васъ, представителите на народа? (Възражения)

(Председателското мѣсто заема подпредседателъ г. Димитъръ Пешевъ)

Азъ чухъ тукъ завчера единъ отъ министрите да казва: „Тѣ сами си съкратяватъ писанията и после разправятъ, че цензурата ги била съкратявала“. Г. г. народни представители! Не си съкратяваме ние сами писанията. Ето вижте, г. г. народни представители, (Сочи цензурирана коректура) статия за отговорността на министрите предъ Народното събрание — цензура! (Възражения)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Моля, моля!

П. Стайновъ: Вижте, г. г. народни представители, (Сочи цензурирана коректура) статия за министерската отговорност — цензура! (Възражения) Статия противъ партизанството — цензура! (Възражения) Вие забранявате да се изкажемъ по този въпросъ: дали действително правителството отговаря предъ Народното събрание? Азъ се чудя, че тукъ има юристи, наши ученици, които сѣ вземали уроци по конституционно право и които искатъ да оспорватъ единъ принципъ, по който отъ 50 години всички учени, всички политици и всички професори сме

били съгласни — че правителството отговаря предъ Народното събрание. (Възражения)

С. Станчевъ: Биете на отворена врата. Азъ се чудя на Вашето нахалство. Не Ви е срамъ!

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Моля Ви, пазете реда. Недейте прекъсва.

Д. Гичевъ: Защо позволявате да оскърбява?

П. Стайновъ: Г. г. народни представители! Ясно е, че по този въпросъ трѣбва да се изкажемъ. Азъ не бия на отворена врата, като повдигамъ въпроса дали правителството е отговорно предъ Народното събрание или не. Вратата щѣше да бжде отворена, ако имаме възможностъ да се изкажемъ ясно по този въпросъ.

Парламентарниятъ режимъ — това е режимъ съ народно представителство, при който народното представителство упражнява не само законодателна властъ, но упражнява и контролъ върху управниците. Това е парламентаренъ режимъ. Това не е моя дефиниция, това е дефиниция на всички бележити учени, на всички конституционалисти въ всички държави. Освободете ме отъ задължението да ви давамъ цитати. А какъ ще се упражнява този контролъ отъ васъ върху правителството? Трѣбва да има една санкция. А коя е санкцията на контрола, който вие упражнявате върху правителството? Санкцията е отговорността — политическа и углавна — която вие, по силата на конституцията, можете да турите въ движение, това сѣ постановленията на нашата конституция.

Силна властъ! Ние считаме, че въ тия мъжни моменти, при такива мъжни обстоятелства, има необходимостъ отъ една силна изпълнителна властъ. Такава желаемъ ние, такава трѣбва да бжде и нашата изпълнителна властъ въ нашата държава. Но, г-да, една силна властъ е тая, която не бѣга отъ отговорности, която не се бои отъ блага на Народното събрание и която не търси да уповава своята сила на това, че не отговаря предъ васъ. Една силна изпълнителна властъ е тая, която иска да ви спечели, която се опира на васъ и чрезъ васъ управлява съдбините на страната. (Ржкоплѣскания) Мене ми се струва, че вие нѣма да се откажете отъ туй ваше право на контролъ.

Нѣкои поддържатъ една доктрина, че министрите у насъ, въ България, не отговарятъ предъ Народното събрание, защото били назначавани отъ царя, били чиновници на царя.

Нѣкой отъ нар. представители: Кой го каза това, г. Стайновъ? Ами ние не упражняваме ли контролъ?

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни)

П. Стайновъ: Царятъ назначава министрите; той уволнява министрите — това е писано въ чл. 152 на конституцията. Но веднага чл. 153 отъ конституцията ни дава рамката, въ която действува и се упражнява царската властъ въ това отношение, а именно, че министрите, така назначени отъ царя, сѣ длъжни, има да отговарятъ, носятъ отговорностъ предъ царя и предъ Народното събрание. Ето, виждате въ каква рамка самата конституция поставя министрите у насъ.

Нашата конституция въ това отношение е една конституция, която предвижда парламентаренъ режимъ у насъ. И азъ не мога да се съглася съ доводите на г. министър-председателя, който ми цитира мене една френска конституция отъ 1791 г. Да, френската конституция отъ 1791 г., френската конституция отъ 1793 г., френската конституция отъ 1795 г. — всичките тия три конституции действително предвиждатъ принципа за раздѣлеността на властите, но тоя принципъ за раздѣлеността на властите въ конституцията на френската революция не е принципътъ за раздѣлеността на властите, който е въ сила въ Франция днесъ, който е въ сила въ Англия днесъ, който е въ сила у насъ днесъ, който е въ сила въ Белгия и въ всички подобни държави днесъ. Тамъ има една коренна разлика. Защото онзи принципъ на френската революция, повтарямъ, нѣма нищо общо нито съ нашите учредители, нито съ нашата конституция. Нашите учредители не сѣ заемали всички принципи отъ конституциите на френската революция, а сѣ ги заемали отъ белгийската, отъ сръбската отъ 1869 г. Този принципъ на френската революция, г-да, поддържа пълна раздѣленостъ между изпълнителната, законодателната и съдебната власти. Но какви сѣ последствията отъ това? Че не е изпълнителната властъ, която свиква камарата. Камарата се свиква сама. Тя е напълно отдѣлена. Второ, министъръ не може да се яви въ кама-

рата, а ще се яви само когато бъде повиканъ. Това гласи, г-да, французката конституция от 1793 г. Правителството не може да разтуря камарата. А вие виждате, г-да, че у насъ правителството свиква Народното събрание, може да го разпусне, може да му съкрати сесията. У насъ правителството може да разтури Народното събрание, правителството има инициативата да внася закони. А въ конституцията на французката революция, за които говори г. министър-председателят, се предвижда, че правителството нѣма право на законодателна инициатива, защото правителството е само правителство и не може по никой начинъ и въ никой случай да се мѣси въ управлението на законодателната власт. Значи, виждате, че пълната раздѣленост на властите съвсемъ не е била предвидена въ нашата конституция. А това, че нашата конституция предвижда, че изпълнителната власт има право да разтури Народното събрание, има право на законодателна инициатива, има право да съкратява сесията на Народното събрание и пр. и пр., всичко това показва, че тукъ има другъ принципъ — не принципъ на абсолютната раздѣленост на властите, а принципъ на така нареченото съгласуване, взаимодействие на властите или принципъ на гъвкавата раздѣленост на властите, който е нашиятъ, французкиятъ, английскиятъ — тамъ, отгдето ние сме го заели. И до денъ днешенъ има конституции, въ които има пълна раздѣленост на властите, споредъ които министрите не отговарятъ предъ Народното събрание, министрите сѫ чиновници на държавния глава. Това е американската конституция. Но всички отъ васъ, които сѫ юристи и сѫ учили конституционно право въ Университета, ще си спомнятъ, че американската конституция, наречена президентска конституция, не е парламентарна конституция; тамъ нѣма отговорност на министрите предъ народното събрание. Но нашиятъ чл. 153 предвижда изрично именно тая отговорност, която, между другото, прави нашето правителство парламентарно.

Така че, г-да, за да има едно правителство съ здрава власт, което да бъде популярно, което да може да действа и решава, първото условие при нашата конституция е да се опира здраво на васъ и да знае всѣки моментъ, че ако то се отклони отъ пътя, който вие му сочите, то може да получи вашия блямъ и че следъ тоя блямъ то ще следва да си тегли последствията. Моятъ съученикъ и състудентъ г. Никифоровъ произнесе една интересна речъ, ще кажа азъ, и разви една теория за отношенията между Народното събрание и правителството, която е една ересь. Той проповѣдваше една ересь, и мисля, че поради тази ересь може да е забравилъ уроците, които заедно съ него ние сме слушали на единъ и същъ чинъ отъ двамата бележители френски конституционалисти Бьоданъ и Мишу. И ако бѣха живи тия двамата, Бьоданъ и Мишу, да го чуятъ, не знамъ каква бележка биха му турили тѣ. (Смѣхъ)

Нѣкой отъ нар. представители: Трѣбва да го съжсатъ.

П. Стайновъ: Защото той поддържа ересъта, че когато има конфликтъ между Народното събрание и правителството, царятъ решава, царятъ ще разгони правителството. Нали говори г. министър-председателят, нали всички сме съгласни, че не трѣбва да мѣсимъ царя въ нашиятъ политически разпави и да му прекъсваме отговорности; нали основното начало на нашата конституция е именно, че той е неотговоренъ факторъ. Защо казвате вие, че той ще решава? Споредъ нашата конституция — това е принципъ на нашето конституционно право безъ въ какво колебание — когато се счете, че Народното събрание не отговаря повече на схващанията на българския народъ и правителството счете, че има конфликтъ между схващанията и настроенията на българския народъ и неговото представителство, правителството, г-да, чрезъ указъ — това е конституционната форма — може да разтури Народното събрание. Правителството върви съ царя. И това тронно слово, което го имаме ние, то не е тронно слово на царя, или когато се произнасяме противъ тронното слово, ние не хвърляме нѣкакъвъ упръкъ и не правимъ критика на царя, който е неотговоренъ факторъ, ние хвърляме упръкъ на правителството. И, следователно, когато се яви единъ конфликтъ между Народното събрание и правителството, този конфликтъ не го решава царятъ безотговорно или така случайно. Тоя конфликтъ може да има едно отъ двѣтъ разрешения: или правителството ще разтури Народното събрание и ще се отнесе до народа — ето единъ факторъ, който ще реши конфликта, народътъ — и ще поиска отъ него да се произнесе, или пъкъ ще си тегли последствията — ще си върви. Ето въпросътъ, който искаме да се изясни — този принципъ да приеме и признае нашето правителство. Иначе

каква е формата на управлението? Азъ се литама, къде ни води нашиятъ министър-председателъ г. Кюсевиановъ, къмъ каквъ режимъ? Нашата конституция определя тоя режимъ — парламентарния. Той сочи другъ режимъ, нарича го демократически. То нищо не значи. Демократическиятъ режимъ може да бъде какъвто искате — има и парламентаренъ, и представителски и другъ — но онзи, който се предвижда въ нашата конституция, той е парламентарниятъ — съ отговорност на правителството предъ васъ, избраницитъ на народа.

И въ връзка съ това, г-да, се постави единъ много споренъ въпросъ, споренъ напоследъкъ, но който не е споренъ въ никоя държава: могатъ ли народните представители да ставатъ министри? Г-да! Азъ бихъ желалъ да попитамъ всѣкого отъ васъ поотдѣлно на четири очи и да видя дали ще каже, че ние ще трѣбва да поддържаме, какво народните представители не бива и не могатъ да ставатъ министри.

П. Кюсевиановъ: Всички искатъ да бъдатъ министри.

П. Стайновъ: Съмнявамъ се. (Глъчка) Г-да! П. нашата конституция е дало право на царя да избира своите министри. Дали той ще ги вземе измежду народните представители, дали ще ги вземе измежду чиновниците...

И. Разсукановъ: Е, много високо!

П. Стайновъ: ... дали ще ги вземе измежду други бѣгларски граждани — той има възможността и свободата да прецени това. Вие днесъ, г-да, изглежда, че полесно оправдавате следното: царятъ да може да назначи единъ чиновникъ за министъръ и последниятъ да си запази чиновническото си мѣсто, та, като падне втр., на право да се върне на старото си мѣсто. Чиновника вие полесно го правите министъръ, намирате го по-квалифициранъ за министъръ, отколкото васъ си, за които народътъ се е съгласявалъ и ви е избралъ. Вие искате да бъдете квалифицирани, че сте негодни и неспособни за министри. (Ржкоплѣскания)

Нашата конституция, г-да, предвижда, че царятъ назначава министрите; следователно, може да назначи и не депутатъ за министъръ. Така е било и така ще бъде може би. То не е едно правило, което да определя колко отъ министрите да бъдатъ отъ срѣдата на народните представители и колко не. Но практиката на десетилѣтия, на столѣтия дори е показала, че най-удобниятъ начинъ за едно добро парламентарно управление, за поддържане най-добра и най-гъвкава връзка между избраницитъ на народа и министрите е, ако една частъ поне отъ министрите бъдатъ ваши колеги, които живѣятъ съ тежненята на Парламента и народа, сѫ народни представители, които познаватъ духа на Парламента, на народното представителство. Така е въ всички държави, г-да. Недейте мисли, че това е случайно изнамѣрено. Имало е, има и днесъ режими, въ които не се допуска народните представители да ставатъ министри. Г. министър-председателятъ ни цитира случая съ Робеспьеръ. Той е известенъ. Но защо Робеспьеръ, по поводъ на конституцията отъ 1793 г., се бѣше изказалъ, че единъ министъръ, следъ като падне, трѣбва най-малко 2 години да не е билъ таквъ, за да може следъ това да се кандидатира за народенъ представителъ? За да не упражнява давление, съ силата и срѣдствата, съ които е разполагалъ като министъръ, за да наложи своята кандидатура. Но тия конституции, които искаха пълно раздѣлене на властите, пълно различие на сѣшитъ, които искаха едно съгласуване между тая или оная власт, отъ които конституции нито една нѣма днесъ въ Европа, тия конституции не сѫ възприети и нѣматъ приложение у насъ. Азъ въ една моя речъ ви цитирахъ една конституция най-реакционната конституция въ Югославия — това бѣше конституцията на кралъ Александъръ Обреновичъ отъ 1901 г.; само въ нея, една единствена, позната като най-реакционна конституция, се забраняваше на народните представители да бъдатъ министри. И азъ се питамъ: защо презъ 1937 г. сѣщиятъ г. Кюсевиановъ, сегашниятъ нашъ министър-председателъ, защо почти сѣщиятъ Министерски съветъ бѣше постановилъ въ избирателния законъ изрично, че министрите могатъ да бъдатъ народни представители? Защо се измѣни това, безъ да има нѣкаква съществена промѣна, освенъ че въ новото правителство влѣзоха уважаемиятъ г. Илия Кожухаровъ и уважаемиятъ г. Никифоровъ? Та нима г. Илия Кожухаровъ, нима г. Стоянъ Никифоровъ, които сѫ расли съ парламентарните идеи и съ чувството на отговорност на министра предъ Народното събрание, нима тѣ наложили внасянето на тази промѣна презъ януари 1938 г., месецъ и половина — два по-късно, съ която се забрани на

народните представители да бъдат едновременно и министри? Защо стана това? Г. министърът на вътрешните работи завчера ни каза, че това било някакъв и такъв. Не зная дали някой върва на тази работа, че било големъ куражъ, който бил проявен на януарий 1938 г., като се забранило на министрите да се кандидатира за народни представители. Азъ мисля, че мотивът на тази промѣна сѣ съвсемъ други. Фактъ е, че въ днешния избирателен законъ можемъ да намѣримъ известни указания, че действително министърътъ не може да се кандидатира за народенъ представител, обаче ако вземемъ внимателно и строго да тълкуваме този текстъ, не зная дали бихме могли да извадимъ заключение, че народниятъ представител, даже при съществуването на този текстъ не може да стане министъръ и че, бидейки министъръ, не може да си остане народенъ представител. То може да намѣри оправдание, въ краенъ случай — макаръ че азъ не бихъ се опиталъ да го намѣря — да не злоупотрѣблява съ своята властъ, за да бъде избранъ. Но въ днешния избирателен законъ нѣма постановление, съ което изрично да се забранява на народния представител да става министъръ.

Азъ ще премина по-нататъкъ. Азъ смѣтамъ, че по този текстъ на нашия избирателен законъ единъ народенъ представител, който може да бъде повиканъ отъ държавния глава и бъде назначенъ за министъръ, той не губи ipso facto, съ самия фактъ на назначението му за министъръ, своето качество на народенъ представител. Защо? Защото въ сѣщия избирателен законъ, чл. 19, алинея последна, е казано, че когато някой народенъ представител изгуби качеството си за такъвъ, отнемането на неговия мандатъ трѣбва да стане съ решение на Народното събрание, и то следъ предварителна анкета. Да кажемъ сега, следъ закриване на извънредната сесия, държавниятъ глава поиска да направи една реконструкция на кабинета и пожелае да засили своето правителство съ някои представители на Парламента, съ някои отъ васъ отъ болшинството.

И. Разсукановъ: Може и отъ васъ.

П. Стайновъ: Той не е възпрепятствуванъ отъ нищо. Той може да го направи, безъ да наруши нито избирателния законъ, нито конституцията. Тия господа отъ васъ, които биха станали министри, тѣ ще си запазятъ качеството на народни представители, като на м. октомврий — дай, Боже, да сме живи дотогава — когато се явимъ тукъ, тѣ ще се явятъ въ качеството си на народни представители и на министри, и тогава ние, цѣлиятъ Парламентъ, ще преценимъ дали да ги лишимъ отъ мандата имъ като народни представители, поради несъвѣстимостъ на качеството имъ на народни представители, отъ една страна, и на министри, отъ друга. Азъ мисля, че може да се намѣри тогава едно разрешение: или да промѣнимъ самия избирателен законъ, чл. 17, алинея първа, или да махнемъ изцѣло тази алинея, че се забранява на министра да се кандидатира за народенъ представител.

Нѣкой отъ нар. представители: Г. Стайновъ! Недейте смѣсва избирателния законъ съ конституцията.

П. Стайновъ: То е втори въпросъ. — Но моето схващане, г-да, е, че е погрѣшна тази теория, която не се сръбца никъде, какво народните представители не могатъ да бъдатъ и министри. И тая теория изхожда отъ едно погрѣшно схващане — което у насъ нѣма приложение — на принципа за раздѣлеността на властите. Ако тази раздѣленост на властите бѣше едно правило, ако министрите бѣха чужди на насъ, какво правятъ министрите тукъ? По своя воля ли идватъ въ Парламента? Защо не си седятъ въ министерствата? Конституцията имъ дава това право и по силата на нея тѣ сѣ тукъ. Самата конституция държи да има едно проникване на властите: изпълнителната властъ да бъде проникната отъ законодателната и законодателната да бъде проникната отъ изпълнителната. Това е нашата система.

Председателстващъ Д. Пешевъ: Г. Стайновъ! Минаха 15 минути откакъ говорите по първия пасажъ. Говорете по втория пасажъ.

П. Стайновъ: Премахвамъ къмъ втория пасажъ. — Г-да! Както виждате, азъ предлагамъ да се гласува това допълнение къмъ този пасажъ, за да се изяснимъ по единъ въпросъ за парламентаризма въ нашето управление. Когато ние искаме категорични обяснения отъ г. министър-председателя по този въпросъ и искаме категоричното мнение на министър-председателя, като мнение на цѣлия

Министерски съветъ, да се впише въ отговора на тронното слово, ние го искаме, г-да, защото това е въпросъ за вашето и нашето достойнство като избраници на народа. Мене ми се вижда чудно избраните на народа сами да се отказватъ отъ функциите си, отъ достойнството си, отъ мисията си, която и конституцията, и традициите имъ повеляватъ, сами да се дисквалифициратъ. Азъ не допускамъ, азъ не вървамъ, че тѣ ще го направятъ. Азъ съмъ убеденъ, че вие ще останете върни на конституцията, че вие ще останете върни на традицията, на парламентаризма, практикуванъ вече 50 години у насъ. Нашиятъ парламентаризъмъ не е взетъ отъ представителните системи, които отричаха парламентаризма. Нашиятъ парламентаризъмъ не е взетъ отъ парламентаризма на Съединените щати, където нѣма парламентаризъмъ. Нашата конституция, както това много добре личи отъ съвещанията на избраните на народа въ Учредителното събрание, е взета отъ белгийската и сръбската конституции тогава. Този парламентаризъмъ въ Белгия и до днесъ се практикува. Нима днесъ ние ще се отречемъ отъ това, което традициите и десетилѣтията сѣ ни дали?

Повече, г-да, нѣма да злоупотрѣбля съ предупреждението, което ми се прави отъ председателството. Азъ ви мисля да се съгласимъ и да се обединимъ върху едно становище, което е свързано съ достойнството на Парламента; да се съгласимъ върху това, че ние държимъ смѣтка за тежката мисия на правителството и че ние искаме една силна властъ, че ние трѣбва да направимъ даже всичко възможно да засилимъ прерогативите на тази властъ и да не я направимъ всѣки денъ зависима отъ Народното събрание. Обаче принципътъ за отговорността на правителството предъ васъ, респективно предъ народа, да го запазимъ — да запазимъ възможността, когато правителството се отклони отъ правия пътъ, който народътъ му сочи, и измѣни на българския народъ, да може да бъде бламирано. (Ръкоплѣскания)

Председателстващъ Д. Пешевъ: Има думата народниятъ представител г. Василь Мандаровъ.

В. Мандаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ ще се изкажа само по първия пасажъ на отговора на тронното слово, като ще засегна само отчасти третия пасажъ.

Докладчикъ д-ръ П. Кюсеиановъ: Третиятъ пасажъ не е докладванъ.

В. Мандаровъ: Азъ нѣма да си служа съ много голословия, а ще пристѣпя прѣко къмъ въпроса.

Говори се много, че настоящето правителство е дошло на властъ съ превратъ на войската. Но какъвъ превратъ? Превратъ, въ който нѣма пролѣта кръвъ. Азъ ще ви припомня отъ миналото, когато бѣхъ младъ, преврати, въ които се пролѣ кръвъ. Тѣзи, които сѣ били русенски граждани следъ сръбско-българската война, помнятъ метежа въ Русе. Тогава нашата войска бѣше раздѣлена на два лагери: на русофили и австрофили. И единъ денъ, на 19 февруарий 1887 г., ние осъмнахме, когато нашата войска бѣше поведена, едни други да се обстрѣлватъ, едни други да се избиватъ. Благодарение на гражданската милиция, която се намѣси веднага, въ едно скоро време метежътъ бѣше потушенъ, градътъ Русе се умиротвори, въвори се редъ въ нашето отечество. За умиротворението на страната тогава жертви, много жертви се дадоха и кръвъ се пролѣ, а някои даже въ Дунава бѣха хвърлени. Спомнете си за Мамтовата гробница.

Следъ този превратъ имаше втори и трети преврати и т. н. Но въ преврата, следъ който дойде днешното правителство, не бѣ пролѣта кръвъ. Обвини се войската, че се е намѣсила и е взела участие въ преврата. Войската си изпълни своя свещенъ дългъ за да въдвори реда, като отстрани, едно правителство, което бѣше потѣпало конституцията. И днесъ ние можемъ да се радваме, че сме въ едно положение такова, каквото не сме имали никога.

Г. г. народни представители! Съ издаването на новия избирателен законъ много ясно се очерта политиката на днешното правителство. Даде се право на всѣки български гражданинъ да може да се кандидатира и да бъде избранъ било за общински съветникъ, било за народенъ представител, когато въ миналото не бѣше така. Днесъ народътъ избира и общинските си съветници, избира и насъ. Въ миналото партията избираше и общинските съветници, и народните представители, и другите управници. Ако отъ тукъ, отъ София, се кажеше кой трѣбва да бъде избранъ, той се избираше. Избираше го тукъ шефътъ на софийските партизани, а не го избираше народътъ долу.

Г. г. народни представители! Съ сегашния избирателен закон се даде правото на българката да вземе участие въ изборит — право подчертано изрично въ втория пасаж на отговора на тронното слово. Г. Цанковъ въ своята речъ каза, че това право отдавна трѣбвало да се даде на българката. Азъ питамъ: когато партиитъ управляваха, когато г. Цанковъ бѣше начело на правителството и управляваше страната, защо не даде това право на българката? Азъ намирамъ, че българката е достойна не само да отиде на урната да пусне бюлетина, но е достойна да вземе участие въ управлението — тя е достойна да бѣде и общински съветникъ, и училищенъ настоятелъ. Днесъ ние имаме достойни българки, които могатъ да заематъ тѣзи постове и да ги изпълняватъ по-достойно отъ мъжете. Г. г. народни представители! Нима българката не е дала данѣкъ или не дава по-голямъ данѣкъ на отелството отъ насъ, мъжете? Затуй тя има священото право и трѣбва да добие още по-големи права.

Г. г. народни представители! Обвини се правителството, че нищо не било направило, че нищо ново не донесло. Напротивъ, азъ съмъ длъженъ да кажа, че то много е донесло. Всѣки отъ васъ знае въ миналото въ какво положение бѣше нашиятъ войникъ — голъ и босъ, одърпанъ; какъ бѣше стигналъ до положение, че му се даваше отпускъ да си отиде въ село за нѣколко дена само, за да се нахрани хубаво, да може да си поправи здравето и следъ това да се върне въ казармата. Такова ли е днесъ положението? Днесъ българскиятъ войникъ е нахраненъ, е облеченъ, е доволенъ. И тѣй трѣбва да бѣде. Азъ бихъ желалъ даже на българския войникъ да му се даде право, когато той отива въ отпускъ при своитѣ родители, безплатно да бѣде превозванъ по българскитѣ държавни желѣзници (Ржкоплѣсканин), а не да отидѣла отъ залѣзка си или той, или жена му и семейството му да събератъ левчета, да му ги пратятъ, за да си плати билета по желѣзницата, за да може да отиде при тѣхъ да ги види. Българскиятъ войникъ изпълни своя священъ дългъ и ще го изпълнява, но тогава, когато и ние обърнемъ очи къмъ него и го доведемъ.

Много се говори, г-да, за селото, много се писа за селото, но малко се е направило. Благодарение на днешното правителство обрѣна се внимание на селото и се направи нѣщо за него. Относно назначаването на кметоветѣ нѣкои направиха бележка, че трѣбва да се върнемъ пакъ назадъ, кметоветѣ да бѣдатъ изборни. Г-да! Знаете, че въ миналото кметоветѣ се избираха отъ партиитъ и се избираха хора такива, които можеха да нахранятъ и напоятъ съветниците, за да ги направятъ тѣ кметове и да имъ угодишатъ презъ цѣлия мандатъ. Бѣхме стигнали до положение такова, че и цигани да ставатъ кметове. Съ новия законъ за назначаване на кметоветѣ кметскиятъ институтъ се постави на една висота такава, на каквато трѣбва да бѣде. Кметътъ е представителъ на селото. Той трѣбва да бѣде човѣкъ издигнатъ, трѣбва да отговаря на условията; трѣбва да се вслушва въ народа, да бѣде съ него и да допринася за селото.

Г. г. народни представители! Азъ бихъ желалъ да се направи още много за селото, защото това, което е направено досега, не е достатъчно. Бихъ желалъ да се даде на българския селянинъ безплатна и бърза медицинска помощъ; бихъ желалъ да му се даде възможностъ да отиде въ болницата въ града даже безплатно по българскитѣ държавни желѣзници, защото знаете, че не е достатъчно само това, да се ползува отъ безплатна медицинска помощъ или съ безплатни лѣкарства, тогава когато трѣбва да плати много повече за пътуването си по българскитѣ държавни желѣзници.

Също така бихъ желалъ да се даде на нашия селянинъ възможностъ, както се ползуватъ гражданитѣ презъ лѣтнитѣ дни и ходятъ на курорти, на лѣчение по бани и т. н. съ намаляние по българскитѣ държавни желѣзници, да се даде и на българския селянинъ презъ Рождественитѣ празници, Коледа или Великденъ, да пътува съ намаляние по българскитѣ държавни желѣзници, за да отиде да види своитѣ близки, или пъкъ презъ лѣтото, когато има нужда отъ лѣчение, отъ курортъ, да пътува не съ 20—30% намаляние по желѣзницитѣ, а съ 50% и повече.

Бихъ желалъ още ценитѣ на земеделскитѣ произведения да се подобратъ до такава степенъ, че да дойдатъ до ценитѣ на индустриалнитѣ произведения. Защото днесъ нашиятъ селянинъ изнемогва при ценитѣ, които иматъ неговитѣ земеделски произведения, и той не може да си купи облѣкло, обувки и други индустриални произведения, които иматъ много високи цени.

Бихъ желалъ също така да се даде облекчение по задълженията — нѣщо, което е дадено, но не е дадено достатъчно. Вие знаете, г-да, че още имаме земеделци-

степани, задълженията и записитѣ на които стоятъ въ Земеделската банка и въ кооперациитѣ непромѣнени отъ 4—5 години само заради това, защото очакватъ да имъ се даде по-големо облекчение, за да могатъ да се издѣлжатъ.

При все че има още много да се говори, г. г. народни представители, но поради това, че времето е малко и не искамъ повече да ви го отнемамъ, азъ свършвамъ, като накрай ще кажа само това, че първиятъ пасажъ отъ отговора на тронното слово напълно отговаря на това, което е извършило настоящето правителство въ 4-годишния периодъ на управление. (Ржкоплѣскания).

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Дончо Узуновъ.

Д. Узуновъ: (Отъ трибуната). Г. г. народни представители! Следъ изслушването речитѣ, произнесени по отговора на тронното слово отъ мнозина народни представители отъ тази трибуна, и следъ изслушване речитѣ на г. министритѣ по сѣщия отговоръ на тронното слово и азъ вземамъ думата, за пръвъ пътъ въ Народното събрание, при второто му четене.

Уважаеми г. г. народни представители! Азъ искамъ да отбележа отрядния фактъ, че за пръвъ пътъ въ нашия Парламентъ се произнесоха отъ министри речи откровени, магистрални, честни; речи, които напълно обгръщаха желанията и неволитѣ на българския народъ; речи, които правилно насочваха политиката на правителството.

Уважаеми г. г. народни представители! Азъ ще се помъча, като скроменъ селски синъ, безъ да се ползувамъ отъ опыта и безъ да имамъ спокойствието, съ което се изредиха много народни представители да говорятъ отъ трибуната, да засегна политиката на правителството, на което азъ обещахъ, че, приобщенъ къмъ нея, ще дойда да дамъ своето, като честенъ селски синъ, за доброто на българския народъ.

Азъ искамъ, г. г. народни представители, да се спра на първия пасажъ отъ отговора на тронното слово съ нѣколко думи. Отбелязвамъ и азъ съ радостъ, че наистина, следъ 4-годишна карантина, народното представителство се намира въ Народното събрание, за да направлява съдбинитѣ на българския народъ. По втория пасажъ отъ отговора на тронното слово азъ ще отбележа само, че народното представителство е решително противъ всѣки опитъ на връщане на порочното минало и твърдо и честно застава на позицията на днешния политически режимъ. Народното представителство напълно одобрява усилията на правителството да нормализира положението въ държавата съ привличане народа въ управлението и съ участие на българската жена за пръвъ пътъ въ нашата обществено-ност.

Г. г. народни представители! Азъ дойдохъ тукъ въ Парламента да служа на българския народъ, на неговитѣ нужди и идеали и очаквахъ да видя всички въоръжени съ това съзнание. Но съ жѣка на душата си трѣбва да отбележа, че азъ останахъ разочарованъ. Отъ първитѣ дни на Парламента досега гледамъ върху нѣкои нѣща и недоумявамъ. Но особено азъ недоумявамъ отъ постояннитѣ антипарламентарни прояви на господата, които се назоваха опозиция. Тѣзи господа съ голѣма жаръ защитаваха своитѣ разбирания за правилника, съ още по-голема жаръ се помъчиха да внесатъ смутъ всрѣдъ народнитѣ представители по въпроса за одобрение законитѣ, създадени подъ сѣнката на чл. 47 отъ конституцията, и най-последѣ тѣзи господа блѣскаво илюстрираха своето въруо въ защитителнитѣ речи за Търновската конституция, която въ продължение на толкова години безнаказано съгазили, но отъ деня, въ който се говори по отговора на тронното слово, тѣзи сѣщитѣ господа дезертираха отъ тукъ. Тукъ азъ очаквахъ да ги видя като народни представители, между които има млади и стари парламентаристи; чакахъ да чуя тѣхнитѣ обективни критики по дѣлата на правителството, чакахъ да чуя тѣхната присѣда или, като посочатъ грѣшкитѣ на правителството, да начертаятъ новата политика на държавата, която трѣбва да бѣде съблюдавана отъ сѣщото. Въмѣсто това, азъ виждахъ празни тѣхнитѣ банки, тѣ дезертираха отъ поста си. Това имъ дѣяние съ нищо не може да се оправдае. Остава само едно ясно: че тѣ съ изгъгали своитѣ избиратели, че тѣ не съ дошли тукъ, въ Парламента, да дадатъ своитѣ знания и енергия въ служба на родината, а съ дошли да реализиратъ лични сѣтки, а най-въроятното — да докаратъ „златния“ режимъ на партиитѣ, който докара България до просешка тояга, . . .

Х. Мирски: Много си младъ за тази атестация!

Д. Узунов: . . . и ако не биха успели въ това, да делят всъкога партизанска отрова всрѣдъ редоветъ на народното представителство, да разстройватъ дисциплината въ Парламента съ единичката целъ да се стремятъ къмъ властта.

Припомнете си, г. г. народни представители, отношението на тая група къмъ акта съ прочитането на тронното слово отъ държавния глава, за да си обясните и напущането на сѣищитъ на Парламента въ деня, въ който започнаха дебатитъ по отговора на тронното слово. Азъ на тѣхна дѣяние нѣма да се спра, оставямъ парламентарната история да го квалифицира, а народътъ да го прецени. Азъ ще посоча само, че съ това тѣ доказаха своето партизанско безсилие, което ги смѣкна завинаги отъ сцената на българската общественостъ — за да не се върнатъ никога повече тамъ. (Ржкоплѣскания)

Г. г. народни представители! Тѣхното безсилие и злоба сѣ отишли до тамъ, че тѣ не намѣриха въ себе си сили и куражъ да признаятъ поне едно нѣщо ново, реализирано отъ правителството на д-ръ Кюсеивановъ. А най-малкото тѣ бѣха длъжни да признаятъ, че то, правителството, възстанови конституцията, като имъ даде право да бждатъ избирани за народни представители и заедато имъ осигури възможността, обѣщени въ имунитета на депутата, безнаказано да продължаватъ тровенето на народната душа отъ тукъ. А това не е ли най-малкото ново?

Г. г. народни представители! Тукъ признавамъ, че не съмъ очаквалъ да чуя истината тукъ отъ г. Гичевъ, отъ г. Пасуховъ, отъ г. Цанковъ и други, които доскоро пѣха въ хоръ „осанна“, защото тѣхнитъ концепции сѣ вече твърде много остарѣли и сѣ тѣхъ тѣ сѣ вече политики за мене отъ съмнително естество. Но че не чуехъ истината отъ много млади народни представители и бивши голѣми парламентаристи, мѣка ми притиска душата. Въмѣсто тукъ да кажатъ своята дума, тѣ денонощно крояха сѣдбата и политиката на българската държава по софийскитъ кафенета и бозаджийници. (Ржкоплѣскания) Печално, но фактъ!

Г. г. народни представители! Речитъ на г. Цанковъ, на г. Маджаровъ и на г. Тодоръ Кожухаровъ, произнесени по различни поводи, слушахъ съ внимание. Нѣма да се спирамъ на тѣхъ, а ще се задоволя само да констатирамъ, че и въ тѣхъ отекваше стремекътъ къмъ старото, къмъ неустановеното ново, а най-важното — липсваше доблестъ у тѣхъ да се признаятъ най-елементарнитъ нѣща. А доблестта, известно е, че е висша добродетель. За най-големъ сѣжаление, тя имъ липсваше.

Българскитъ народъ, който се радва на толкова много нови нѣща, пита тия господа: защо нѣматъ куражъ да признаватъ? Тѣ не му отговарятъ, но и той ще има случай да имъ се отплати. Бждещето е предъ насъ.

Г. г. народни представители! Азъ не ще се спирамъ повече на тая си уводна частъ отъ речта, която произнасямъ, а преминавамъ къмъ моята специална задача, да засега и разясня въпроси, които по единъ императивенъ начинъ ще отворятъ както уши, така и очитъ на ония, които отъ откриването на Парламента говорятъ, че нищо ново нѣма въ новия Парламентъ, за да чуятъ и тѣ последни, че наистина има нѣщо ново въ сегашния Парламентъ; не само че има нѣщо ново, но че постоянна струя се влива въ душитъ на цѣлия български народъ; струя отъ идеализъмъ, отъ вѣра въ бждеще и духъ, които положително сочатъ и откриватъ новитъ пѣтища и новитъ сръдства чрезъ Парламента за цѣлата ни нация.

Г. г. народни представители! Днешното правителство, вдъхновено отъ дълга за честна служба на народъ и държава, доказа съ много резултати отъ своята дейностъ, че пѣтътъ, по който се развива днешната наша държава, е пѣтътъ правъ, надежденъ и че той трѣбва да бжде неуклонно следванъ.

Правителството на г. д-ръ Кюсеивановъ, заварило президи каситъ на държавното сѣкровище, безъ каквито и да било сръдства за текущитъ нужди на държавата, при разстроени държавни служби и корупция, съ едно себеотрицание пое кормилото на държавата. Резултатитъ сѣ налице. Не е нужно човѣкъ да има компетентността на професора, нито знанието на историка, за да признае и каже истината, нужно е само да бжде доблестенъ и почтенъ. (Ржкоплѣскания)

Българскитъ народъ, мълчаливъ, но винаги вѣренъ оценителъ на всички събития, преминали презъ неговата глава, добре е преценилъ какво е донесло правителството на г. д-ръ Кюсеивановъ и по много начини вече ни доказа, че не ще допуститъ връщането назадъ, нито пъкъ иска да види повече старитъ партизански грѣшници, които сѣ отречени въ неговото съзнание.

Г. г. народни представители! Редътъ въ държавата е възстановенъ. Престижътъ на сѣщата и нейнитъ инсти-

туции сѣ порастнали и закрепени. Животътъ и имотътъ на българския гражданинъ сѣ запазени и гарантирани, както никога до днесъ. Войската е въ своя исторически пѣтъ и на своята висота. Българското работничество, което въ миналото бѣше тласкано въ авантюри и безпѣтица отъ безгрижието на партизанскитъ правителства, днесъ е подъ покровителството на държавата и е нейнъ грядивенъ елементъ. Българскитъ земеделецъ-стопаининъ, селянинъ, който въ миналото бѣше бунтуванъ и бѣше жертва на партизанската демагогия, днесъ е обнадежденъ. И наистина го очакватъ по-честити дни, защото редица сѣ мѣрките, които сѣ предприети за подобрието на неговия халъ.

Дългъ се налага на народното представителство да насочи своето внимание най-осторожно къмъ българското село, да открие мѣрките и сръдствата за подобрието на неговото производство; да му даде благоустройство, хигиена, здравни служби, акушерска помощъ и др., а най-главно, безъ каквато и да било демагогия, да положи върховни грижи за подобрието ценитъ на неговото производство. (Ржкоплѣскания) Направимъ ли това, държавата ще е силна по духъ и сръдства, а народътъ ще е спокоенъ и доволенъ и ще е вѣренъ повече отъ всъкога на голѣмитъ национални идеали.

Българскитъ търговецъ съ своя опитъ и енергия е всецѣло на позициитъ на днешната държава. Той е организиранъ и се организира подъ знака на сѣщата, за да бжде годенъ да разнесе всички произведени блага отъ народа, чрезъ размѣната, по всички пѣтища на държавата ни и на свѣта.

Българскитъ занаятчия и индустриалецъ съ устремъ сѣ въ вѣрна служба на тая държава.

Българската младежъ и честна интелигенция сѣ сѣщо подъ грижитъ на държавата и сѣ насочили своето развитие и дейностъ по новитъ пѣтища, открити отъ днешната държава, която е въ служба само на своя народъ и на неговитъ голѣми идеали.

Ето, г. г. народни представители, само нѣкои отъ новитъ нѣща започнати, които ще бждатъ развити и довършени по новитъ пѣтища и сѣ новитъ сръдства, които сѣ курсъ днесъ на държавата, чрезъ които се достигна както до нормализацията въ страната, така и до Парламента.

Новото е още въ това — нека си отворятъ за това още веднажъ както уши, така и очитъ озлобенитъ и безсилни партизани тукъ и въ цѣлата страна — че животътъ на всички български граждани е еднакво цененъ, че нѣма безследни изчезвания и убийства, че всѣки българинъ, изстрадавъ подъ българско небе и слънце, е свиденъ и пазенъ за българската нация.

Тукъ му е мѣстото да отбележа оплакването на многу уважавания г. проф. Цанковъ отъ действията на полицейската държава. Той се оплаква въ речта си, че билъ интерниранъ, че билъ постоянно обезпокояванъ. Той е длъженъ, обаче, да оттегли това си оплакване за негова честъ като професоръ и общественикъ и да поиска извинение отъ ония, които засега, защото и той, когато пазѣше, по неговитъ убеждения и разбирания, държавата, отнемаше свободитъ на много български граждани, арестува, интернираше и пр. и то така, че засегнатитъ много често и не се връщаха. (Ржкоплѣскания)

А. Цанковъ: Г. Узуновъ! Дали не съмъ Ви сѣдилъ и Васъ по закона за защита на държавата?

Д. Узуновъ: Не!

Нѣкой отъ нар. представители: Не си ли бившъ комунистъ, сега приобщенъ къмъ правителството?

Д. Узуновъ: А щомъ г. Цанковъ е тукъ и може свободно да говори отъ сърдцето на Парламента, явно е за всѣкого, че има нѣщо ново въ днешната държава, наречена отъ г. Цанковъ „полицейска“. Най-малкото ново е това, повтарямъ: щади се и се пази ревностно животътъ на всѣки български гражданинъ; че всички сѣ равни предъ българския законъ, нѣщо, съ което не могатъ да се похвалятъ близкитъ партийни режими, а най-малко може да се похвалятъ управлението подъ шефството на г. Цанковъ.

Г. г. народни представители! Задъ всички придобивки, посочени отъ менъ, които се посочиха отъ тукъ и отъ г-да министритъ, ние трѣбва да стоимъ, да ги развивемъ, да изпълнимъ клетвата си, да служимъ съ всѣки сръдства на българския народъ по новитъ пѣтища, да изградимъ съ общи усилия една цвѣтуща България за радостъ на подрастващото поколение, но, като първа задача, да заирчимъ и препрѣчимъ пѣтищата на партизанщината, която е къмъ своя край. Това ние ще можемъ да постигнемъ само

съ дѣла, а не съ приказки и обещания. Ето защо, като сочимъ грѣшките на миналото въ интереса само на народа си, да създадемъ законодателство и мѣрки, които биха докарали само спокойствие, духовно повдигане и материални придобивки на цѣлия български народъ.

Г. г. народни представители! Въ края на моята речъ — понеже не разполагамъ съ повече време — азъ искамъ да спомена нѣщо и за българската жена, за тази безименна българска героиня, която отъ ранна сутринъ до късна вечеръ кръстосва плодороднитѣ български поля; за тази жена, която съ наведена глава отъ трудъ въ деня на изборитѣ почувствува своята свобода и съ вирнато чело се яви предъ урнитѣ, за да каже едно: „Има нѣщо ново“. Българската жена се яви предъ урнитѣ, българската жена даде доказателства, че може да живѣе единъ общественъ организиранъ животъ. (Рѣжоплѣскания) Българската жена заслужава още по-голѣми придобивки. И азъ отъ тукъ отправямъ горещи привети и апелирамъ къмъ цѣлото Народно събрание, първото нѣщо и първата негова грижа да бѣде да даде безплатна медицинска и акушерска помощъ на измъчената българска майка. (Рѣжоплѣскания)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Днешното заседание на Народното събрание, по моего разбиране на политическото положение на страната, трѣбва да се счита като историческо заседание. Защото отъ дребнитѣ закачки, отъ недоученитѣ речи, отъ изказването на субективни мнения, нѣмаша нищо общо съ задачитѣ, които предстоятъ днесъ да бѣдатъ решавани, ние минахме къмъ декларацията на министъръ-председателя. Той, за наше утешение и за мое лично утешение, докато довчерашиятъ комунистъ тукъ отъ трибуната искаше да ме погребѣ съ Търновската конституция, дойде да оповести, че Търновската конституция е жива и че има въ България политически кабинетъ, който отговаря предъ короната и народното представителство. Събрание съ по-голямъ значение отъ днешното ние отъ нѣколко години насамъ не сме имали.

Азъ съмъ длъженъ да констатирамъ още едно обстоятелство, което бѣше изказано предъ народно представителство, предъ Корона и предъ обществено мнение въ България, пакъ отъ отговорния човѣкъ като представител на цѣлото правителство. Той приема съ съжаление отсъствието на българския народъ тукъ чрезъ свои избраници въ продължение на нѣколко години. Това е основното днесъ, което ние трѣбва да задържимъ и на което, споредъ моего разбиране, утре трѣбва да му дадемъ душа.

Г. г. народни представители! Това е основата на моята днешна речъ. Азъ не бихъ вземалъ думата и не бихъ почналъ отъ тамъ, ако токущо преди менъ не се произнесе една речъ, която противоречи не само на искането на България — казахъ го и въ първата си речъ, че щете не щете ще дойдемъ до свободитѣ на българския народъ — която противоречи и на разума, на здравия смисълъ, на конституционното управление на България, за политическата отговорност, която днесъ ни се слага, като въ сѣщото време се иска дребното, партизанското да се въведе въ Народното събрание при третирането на голѣмитѣ въпроси. И затова азъ, макаръ да бѣше споменато моето име, ще отмина. Ще кажа само: да, оплаквали сме се отъ режимитѣ, защото тъй се е случило. И трѣбваше сега на менъ, който винаги съмъ билъ на почвата на нацията, на конституцията, противъ рушителитѣ, довчерашиитѣ комунисти, които се приготвиха подъ мишницата на г. Ляпчевъ като сговористи и които ги намѣрихме после като селски кметове, днесъ да ми четатъ нотации за новото въ България. (Рѣжоплѣскания) Това не е морално. Ние сме били тамъ, където е била умѣрената, консервативната, разумната творческа демокрация на България, която не се е провинила, която не е имала карриеризъмъ. И азъ давамъ съветъ на политическитѣ еднодневки (Рѣжоплѣскания) да бѣдатъ по-скромни, защото много по-голѣми хора отъ тѣхъ предричаха смъртта на демокрацията и, за нещастие, трагически свършиха.

Д. Търкалановъ: Ние сме отъ старитѣ, тѣ сѣ отъ новитѣ!

Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Азъ чувяхъ да ни пращатъ въ манастиритѣ. И азъ спокойно и скромно бихъ се приготвилъ да отида въ гроба, както ме пращаха заедно съ Търновската конституция, ако не бѣше днесъ г. Кюсеяновъ, като министъръ-председателъ, да каже, че ние сме живи тѣла. Насъ, представителитѣ на политическата мисль въ България, ни пращаха въ манастиритѣ, и ето ние сме днесъ тукъ, а отъ тия, които ни пра-

щаха, и поменъ нѣма. И обръщамъ вашето внимание на това, да вземете поука отъ живота и да знаете, че традицията е основното нѣщо, което създава, гради и дава животъ на нациитѣ. (Рѣжоплѣскания) И ако азъ има да констатирамъ въ днешната речъ нѣщо, то е, че, както чухъ отъ устата на г. министъръ-председателя — разбирамъ и на Короната — връщаме се къмъ Търновската конституция отъ 1879 г. Азъ поздравявамъ неразвитата още идея за създаването на традиционно управление въ България, единственото, което ще ни даде гаранция за спокоенъ вътрешенъ животъ и за спокойно политическо развитие.

Минавамъ на другъ въпросъ, който се засегна накратко преди менъ. Билъ съмъ чистокръвенъ демократъ. Да, такъвъ съмъ се родилъ, такъвъ съмъ се възпиталъ, кръвта ми е такава, такава е и България и такава ще остане — това да го знаете добре. (Рѣжоплѣскания) На въпроса на единъ отъ правителственото болшинство, въ какво азъ, чистокръвенъ демократъ, съмъ констатирали, че е нарушена конституцията, сега се освобождавамъ отъ задължението азъ да отговоря на оратора — да не споменавамъ тукъ имена; отговора го каза г. министъръ-председателътъ въ днешната си речъ — че по силата на обстоятелствата той е билъ принуденъ често да взема мѣрки, да създава и да търпи законоположения, които сѣ основно противъ конституцията. Това е неговата речъ. И азъ мисля, че отговарямъ днесъ на това като казвамъ, че се принужава авторитетътъ на Парламента, като се говорятъ работи, а които не имъ е мѣстото тукъ и които целятъ да уязвятъ единъ човѣкъ, който по една или друга причина не е удобенъ на известни господа въ Народното събрание.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ конституционалистъ и затова вземамъ актъ отъ всѣко изявление на централната властъ — министъръ-председателя съ Министерския съветъ; връщане назадъ нѣма. За това и днешниятъ день е исторически. Днесъ ние сложихме основата, дойдохме да признаемъ, че България не е могла безъ Търновската конституция. Това преди една година не можеше да се каже.

И минавамъ на този въпросъ: какво е Търновската конституция? Конституционно-парламентарно управление — това е българската конституция. Цитира се Америка и се казва, че тамъ министритѣ не били депутати. Да, но Америка е република, въ която председателитѣ се промѣняватъ всѣки четири години. Казахъ и ще повтори: България е конституционна монархия и като такава тя трѣбва да остане да преживѣе насъ и много Народни събрания. Монархътъ има своитѣ прерогативи. И когато миналия пътъ казахъ, че не трѣбва да се допуша да се счита, че нашиятъ монархъ управлява, може би бѣхъ криво разбранъ. Днесъ г. министъръ-председателътъ съ своята речъ дойде да ме потвърди. Той каза, че това, което е основата, първата основа на парламентарния режимъ — прерогативитѣ на Короната — е да се управлява чрезъ политически назначени министри. Г. г. народни представители! Това е печалба за нашия Парламентъ. И азъ съмъ отъ тѣзи, които викатъ: връщане назадъ нѣма, шикалкавене по лешитѣ нѣтища да нѣма. И нека ми бѣде позволено да се спра тукъ и да отворя една страница отъ нашата история, която — не знамъ дали ще бѣде много удобно, дали ще бѣде политично — е жива действителностъ за днешния день.

Г. г. народни представители! На 21 априлъ 1935 г., когато се състави кабинетътъ на г. Тошевъ, се излѣзе съ манифестъ, съдържанието на който още не е достатъчно обяснено. Азъ бихъ желалъ г. министъръ-председателътъ, ако има достатъчно време не, а ако счита за свой дългъ, да ни обясни съдържанието му. Какво бѣше тогава? Излѣзе манифестъ, че ще се прави нова конституция. Това се каза по поводъ на искането на силитѣ, които се борѣха въ кабинета — нѣщо, за което се прави алузия тукъ и за което азъ искамъ да отворя страничка, защото по-добре е да знаемъ задкулиситѣ работи, ако искаме да създадемъ здравъ конституционенъ режимъ въ нашата страна. Частъ отъ военнитѣ, тогава участващи въ кабинета сѣ искали за единъ месецъ да иматъ, споредъ тѣхнитѣ разбирания, изработена нова конституция. За да се внесе примирение тогава между борещи се въ кабинета, министъръ-председателътъ и министъръ на външнитѣ работи се е съгласилъ да се каже въ манифеста, че ще има нѣщо ново, нова конституция, безъ, обаче, да се фиксира дата. И това именно позволи да стигнемъ до днешния резултатъ — да имаме днешното Народно събрание.

Азъ знамъ, че фактически тъй сѣ сложили събитията — това не може да бѣде отречено — че е имало дори и изработени проекто-конституции; нѣщо повече, две конституции бѣха изработени отъ тогавашния кабинетъ. Позволете ми да ви кажа — азъ ги четохъ и дветѣ и затова не мога да бѣда опроверганъ — България се обръщаше

съ краката нагоре и се създаваше sui generis Шушниково полукорпоративно, полукотерийно управление на страната чрез избрани няколко души и назначени народни представители без непосредственото участие на народа.

Г. г. народни представители! Тогава на тѣзи отъ кабинета, на които можехъ да говоря, казахъ: бавете, докато събитията се измѣнятъ и дойдатъ по-благоприятни условия, за да се трѣгне къмъ нормаленъ политически животъ и къмъ възстановяване на политическия свободи и на конституционнитѣ права на българскитѣ граждани. Ето това ние, „старитѣ партизани“, сме вършили, когато другитѣ пѣхъ погребални пѣсни на българската конституция и на политическия свободи на българския народъ и които днесъ ни се перчатъ, че вървятъ изъ нови пѣтища.

И азъ трѣбва да призная, че съ падането на кабинета на 20 ноември 1935 г., за да не станатъ изборитѣ, Короната изигра ролята си въ полза на българската конституция. Защото, ако бѣха станали изборитѣ по изработения проектъ за конституция, щѣхме да се намираме днесъ предъ държавна криза. Съ отлагането на изборитѣ — можемъ да критикуваме това както искаме, азъ не съмъ съ вашитѣ схващания, господа — ние имаме вече начало на заздравяване конституционния режимъ. Короната, както казахъ, изигра правилно своята роль.

С. Василевъ: По този пунктъ имаме еднакви схващания съ Васъ.

Р. Маджаровъ: По много пунктове, на които ще дойда сега, ще имаме еднакви схващания.

С. Василевъ: Затвърдява се режимътъ.

Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Когато говоримъ за прерогативитѣ на Короната, трѣбва да ви кажа, че тѣ сѣ прерогативи, които пазятъ отъ изхабяване Парламента и които връзватъ често пъти и народнитѣ представители отъ така нареченото болшинство, да не правятъ пакостни работи. На второ мѣсто, Короната е длъжна да бди за развитието на общественото мнение въ страната и споредъ него да регулира своитѣ действия. Ние сме отъ тѣзи, които ѝ даваме права и задължения. Това е, което ще съживи конституцията и което днесъ го искаме.

Вториятъ въпросъ е въпросътъ за политическитѣ кабинети. Азъ казахъ, първото условие е депутатитѣ да могатъ да бждатъ министри. Че утре Негово Величество може да назначи двама или трима отъ депутатитѣ за министри. Кой отъ насъ ще смѣе да отрече правото имъ да останатъ народни представители? Ако ме питатъ мене, трѣбва ли да останатъ тѣ народни представители, азъ ще кажа, че трѣбва да останатъ. Защо? Защото съ това ние ще запазимъ прерогативитѣ на Парламента като конституционенъ органъ да излъчва изъ своята срѣда министри. Работата сега е тамъ, че трѣбва да се промѣни законътъ за избиране на народнитѣ представители и това трѣбва да стане, за да може въ утрешния день достойнитѣ министри да могатъ да апелиратъ къмъ народа за довърне, защото това е една отъ основитѣ на конституционно-парламентарния режимъ.

Г. г. народни представители! Ето какъ схващамъ азъ политическия кабинетъ. За менъ не е важно дали този или онзи е станалъ министъръ. Толкова сѣ тежки днесъ външнитѣ и вътрешни задачи на нашата малка пострадала страна; такива тежки задачи ѝ предстоятъ за разрешение въ утрешния день, че министерскиятъ постъ е най-малкото достоинство, къмъ което трѣбва да се стреми днесъ единъ политически човѣкъ.

Зададохъ ми и другъ въпросъ: защо казвамъ, че е нарушена конституцията? На този въпросъ отговори г. министъръ-председателътъ, като каза, че сѣ прискръбие сѣ държали цензурата и че скоро ще се въведе свобода на печата, като се създаде специаленъ законъ за печата.

Третиятъ въпросъ е какъ ще се формира политическия мисълъ въ страната. Въ конституционно-парламентарнитѣ страни, въобще въ демократичнитѣ страни, общественото мнение се формира вънъ отъ парламентитѣ — въ народа. Това е третото нѣщо, по което се отличаватъ свободнитѣ и културни държави. Азъ, който стояхъ въ затворитѣ зарадъ конституцията въ времето на друго едно новаторство, и днесъ отъ трибуната, и утре ще поддържамъ, че държавитѣ, конституционни или авторитарни, се различаватъ по това, дали има лична свобода на гражданитѣ въ тѣхъ да мислятъ, да се сдружаватъ и да изказватъ своитѣ мнения или не. Изказването на мнения днесъ става чрезъ печата, за който правителството се готви да ни внесе законъ за печата. Какъвъ ще бжде той, то е другъ въпросъ. За менъ голѣмиятъ въпросъ, кардиналниятъ въпросъ е, че отиваме вече нататкъ — и тоя трети елементъ да го туримъ като

основа на днешното Народно събрание и да покажемъ какво трѣбва да бжде за въ бждеще.

Г. г. народни представители! Остава да се гарантира и правото на политическо сдружаване. И къмъ него щемъ-нечемъ ще дойдемъ. Може ние, малки или голѣми величини въ това Народно събрание, за лични или групови партийни изгоди въ днешния день, да говоримъ едно или друго, но едно политическо прегрупироване трѣбва да стане. Защо? Защото всичко това: Корона, политически кабинетъ, свобода на гражданитѣ за политическо организиране трѣбва да бжде ясно, свободно и на държавни начала допустимо. Защото това, което днесъ имаме — вие най-добре ме разбирате (Сочи надѣсно) — дава възможностъ само на това, което е конспиративно организирано, да действува. Законитѣ днесъ посѣга само на хората, които действуватъ ясно; а тѣ сѣ крепители на държавата — безъ разлика на убежденията, които тѣ иматъ.

Г. г. народни представители! Отъ тая трибуна ние ще продължаваме да говоримъ, за да се махне тая ересь за безличнитѣ управления и да се постави въпросътъ за правото на политическото организиране на България. Тогава действително ние ще възродимъ държавата.

Минавамъ на втори въпросъ, който трѣбва да засегнемъ. Това е въпросътъ за политическата организация, по-стара и по-нова. Млади сѣ ораторитѣ, които ме прекъсваха. Единъ цитира всичкитѣ велики хора, които човѣчеството е имало. Понеже азъ съмъ единъ отъ тия хора, които, когато опериратъ съ история, си служатъ само съ факти, които трѣбва да се знаятъ положително — и азъ се допитвамъ до историцитѣ — азъ се чудѣхъ на този, който цитира Адама Смиа и др.

И Пастуховъ: Септимий Северъ!

Р. Маджаровъ: Помислихъ си, когато говорѣше, че изпустна само Хитъръ Петъръ и Насрадинъ Ходжа, защото не можете да говорите вие красиви речи, безъ да влагате съдържание и да носите отговорност не за фразитѣ, а за понятията и за сѣжденията, които изказвате. Това е политическата отговорност на политически мислящитѣ хора въ нашата страна.

Когато се говорѣха тия работи, азъ си представяхъ какъ Помпей се бори съ Марий, съ Сула и чутъ ли не съ египетскитѣ фараони, че действително ще видя създаденъ новия типъ хора — херои — тукъ минавамъ на новото въ България — че действително е изработено въ народа това, което нѣкои водители сѣ създали въ авторитарнитѣ държави. За жалостъ, обаче, азъ намѣрихъ, че тѣ сѣ достигнали до положението на селски кметове.

Тая психология не може да бжде въвеждана въ политическото събрание и кариера не може да бжде правена само за смѣтка на клевети и отрицание, съ красиви фрази, безъ никакво съдържание, отъ политическитѣ еднодневки, които много пъти съмъ слушалъ въ това Народно събрание.

Обаждатъ се: Кои сѣ?

Р. Маджаровъ: Имена не споменавамъ. Гълкувайте ги вие.

Нѣкой отъ нар. представители: Не се чува. Говорете по-високо.

Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Минавамъ къмъ въпроса за новото. И азъ съмъ отъ тѣзи, и то не отъ днесъ, г. г. народни представители, които проповѣдватъ това ново.

Председателстващъ Д. Пешевъ: Г. Рашко Маджаровъ! Ще говорите по следващата точка, а следъ това нѣма да вземете думата, нали?

Р. Маджаровъ: Да. — Г. г. народни представители! Въ това Народно събрание има хора и отъ едната, и отъ другата страна, които сѣ чули, когато азъ отъ тая трибуна казахъ, че парламентарниятъ режимъ е изтощенъ и че трѣбва да се прибѣгне къмъ националнитѣ кабинети, за да можемъ да гласуваме съ общо съгласие голѣмитѣ въпроси на българската политика. Но азъ не бѣхъ чутъ. Менъ щѣха да предлагатъ на изключване отъ партията. Но режимътъ претърпѣ погромъ, а азъ съмъ пакъ тукъ, както ще бжда тукъ и въ утрешния день, когато може би много отъ васъ нѣма да ви има, затуй защото азъ съмъ схващалъ, че трѣбва да се служи на народа не съ огледъ на личността и нейнитѣ облаги, а съ огледъ на голѣмитѣ задачи, които трѣбва да се разрешаватъ.

Г. г. народни представители! Когато се провикнаха следъ 19 май „ново“, азъ имахъ възможността, макаръ и неофициално, да реагирамъ още тогава и да кажа, че това „ново“

не трѣбва да отрича българския народ като политически изборен факторъ. Отричането му е, което провали режима на 19 май, а не друго.

Г. г. народни представители! По-късно ние чухме теории за корпоративна държава, чухме да говорятъ, че всичко, което е дошло отъ тѣй нареченитѣ стопански, културни и политически организации, то носи общитѣ идеали. Но вие ще имате опитъ тукъ, въ това Народно събрание, следъ нѣколко месеци да видите какъ тия корпорации не сѫ нищо друго, освенъ носители на частни интереси, които не винаги съвпадатъ съ общитѣ интереси на нацията и на държавата, когато общитѣ културни, национални интереси на България трѣбва да господствуватъ и надъ васъ, и надъ тѣхъ, и надъ всички.

Г. г. народни представители! Тоя периодъ мина и днешния периодъ азъ го слагамъ така: какъвъ ще бѣде утрешниятъ день на България? Казахъ го — и съ това ще свършя — България ще трѣбва да трѣгне изъ нови пѣтища, тя ще трѣбва да получи — и тукъ съзнателно употребявамъ българската дума — политическото си прегрупиране. Не съмъ азъ, който ще поддържамъ демагогията която, за голѣмо съжаление, и тукъ сега се разви, нито съмъ азъ, който ще поддържамъ въ утрешния день простацината. Азъ се прекланямъ предъ интелекта, азъ свалямъ шапка предъ учения и професора, колкото тѣ и да иматъ противоречиви мнения, защото тѣ представляватъ бѣдещата българска наука и култура. Азъ не само че не ги отричамъ, но и живѣя съ тѣхъ и вѣрвамъ, че тукъ има мнозина народни представители, които ще потвърдятъ тая моя мисълъ.

Г-да! Този е пѣтътъ, по който ние ще трѣбва да трѣгнемъ, за да не вървимъ повече по пѣтя на демагогията и простацината.

Основата на политическата дейность, законодателната, надзирателната — както искате я кръстете — трѣбва да почива на три елемента.

Първиятъ елементъ е моралътъ. Тия скръбни сцени, които вчера се развиваха, унижаватъ българския Парламентъ. И азъ бихъ желалъ тѣ да нѣматъ повече мѣсто тукъ. Нека хората иматъ куражъ да се разправятъ тамъ, където е мѣстото за това. Народното събрание трѣбва да бѣде очистено отъ дребнитѣ закачки отъ едната и отъ другата страна и да върви къмъ голѣмитѣ работи, защото често хора, които се каратъ, могатъ да бѣдатъ добри служители на утрешния день. Тѣхъ не трѣбва да ги унищожаваме, да ги поваляме, защото и безъ туй политически е обединѣла нашата страна. Моралътъ трѣбва да стане основа на политическата дейность. Азъ цитирахъ хора; сега ще цитирамъ вече не хора, а ще спомена едно понятие. Ние трѣбва да бѣдемъ огледало, нашата кѣща, нашата домашна политическа кѣща трѣбва да бѣде една стъклена кѣща, подъ която да се вижда какво ние правимъ, каква е нашата помисълъ въ материално и морално отношение. Нашето действие трѣбва да бѣде открито, всички да го виждатъ и ценятъ, за да може българскиятъ народъ единъ день да си намѣри достойни представители, по-достойни отъ насъ, за да направятъ тѣ туй, което ние не направихме, и да може действително да се каже: ние желаемъ възродена България.

Г. г. народни представители! Вториятъ елементъ е кариеризмътъ, страшниятъ кариеризмътъ, който бичуваме днесъ. Това е именно самонастаняването. Азъ го видѣхъ това и на устата на г. г. министри. Министърътъ на вътрешнитѣ дѣла въ речта си завчера се спрѣ на въпроса за бюрократията въ страната, като каза, че тя трѣбва да се хване и да се убие. Е добре, какво значи кариеризмътъ? Министърътъ не може да проповѣдва, той трѣбва да върши, и дѣлата му сѫ подъ надзора на народнитѣ представители и на общественото мнение. Но азъ това негово констатиране го вземамъ като единъ фактъ, за да ви кажа, че действително въ нашата земя още не се схваща пагубната роля на бюрократията и кариеризма.

Г. г. народни представители! Този кариеризмътъ, който се проявява въ бюрократията, го има навсѣкѣде. Тукъ, предъ насъ е министърътъ на финанситѣ, който оня день даде нареждания до всички министерства да приготвятъ бюджетитѣ си безъ увеличение. Ще дойде време да разглеждаме бюджетитѣ въ финансовитѣ комисии и ще констатираме какъ безотговорни фактори увеличаватъ разходите за чиновници и други. Министърътъ ни казва: „Стига вече! Тая работа не трѣбва да продължава въ България“.

Но най-важенъ е политическиятъ кариеризмътъ. И азъ се обръщамъ къмъ васъ: политически кариеризмътъ е да нагаждаме ние настроенията си и нашитѣ гласувания споредъ това, дали груповитѣ или личнитѣ ни интереси ще заповѣдатъ. Този кариеризмътъ трѣбва да бѣде смаканъ като главата на змия, ако искаме да имаме възродена България. Г. г. народни представители! Не е въпросътъ само да кажемъ: ново, ново, а въ сѣщностъ да вървимъ по старитѣ изтъркани пѣтища при решаването на толкова голѣмитѣ дър-

жавни въпроси. Азъ зная хора, които се приспособяватъ къмъ всички режими. Азъ зная отъ 4—5 години хора, които сѫ били на различни мѣста, които въ миналото сѫ били голѣми реакционери и сѫ отричали политическитѣ свободи, а въ утрешния день ще викатъ: да живѣе конституцията, долу консерваторитѣ! Ако искате вие да създадете една нова държава, ако искате ние всички да станемъ единъ исторически Парламентъ, който води България къмъ нормаленъ животъ, който да я освободи отъ такива политически акции, които биха докарали нови сътресения, ние трѣбва да изгонимъ отъ нашитѣ души тия кариеристични настроения.

Споредъ менъ, ние имаме и друго по-голѣмо задължение: да дадемъ идейность на нашитѣ борби, да формираме нашитѣ лични идеи и групови политически действия подъ контролата на едно обществено мнение въ България, което ще сѣди дали защищаваме обща кауза или нашата собственост и въ зависимостъ отъ това ще ни праща въ забрала или тукъ — да контролираме.

Това сѫ тритѣ елемента на нова България: моралъ, интелектъ и убийство на кариеризма. Това сѫ основитѣ на общежитието на България. Тѣзи, които създадоха и направиха България велика, имаха въ себе си тия начала. Г-да! Азъanelирамъ къмъ васъ — азъ много добре зная, че всѣки отъ васъ индивидуално е носителъ на елементарна честность — да развиемъ това чувство на алтруизмъ, да развиемъ повече политическитѣ добродетели у насъ и да съзнаемъ, че нашитѣ имена нѣма да бѣдатъ забравени въ утрешния день, но ще минатъ като една епоха, която е върнала България къмъ правилния конституционенъ режимъ.

За да бѣда спокоенъ, ще свършя съ следното. Българскиятъ народъ не ни даде доказателства, че той е годенъ — освенъ въ краенъ случай, когато е билъ предизвиканъ — къмъ въстания, да бѣде революционенъ народъ. Той е миренъ творчески народъ. Когато ще дойда тукъ да говоря по народното стопанство, азъ ще кажа и нѣщо повече. Неговото богатство, за което министритѣ тукъ ни говориха при своитѣ доклади, често не отговаря на онова, което българската държава му дава; неговото благосъстояние днесъ се дължи на него самия, често пѣти при противодействието на българската власт. Това нѣщо документално ще бѣде доказано въ утрешния день.

Г. г. народни представители! Това сѫ основитѣ, на които ще трѣбва да се сложи бѣдещиятъ политически режимъ въ България. Той трѣбва да се сложи не на броя на години, а на фактитѣ, на дѣлата. Бѣдещиятъ политически режимъ — това бѣше и мисълта на министъръ-председателя въ днешната му речъ — трѣбва да се сложи върху правото на народа да избира хората. Това е днешниятъ режимъ. И, ако искате да бѣде искрено направено това, създайте една действителность, въ която личността да изпѣква, да се ражда долу и да дохожда тукъ да твори политическитѣ работи.

Разликата между старото и новото, освенъ въ моралнитѣ елементи, които трѣбва да легнатъ въ бѣдеще, при низкия мораленъ уровень и, бихъ казалъ, доста сръдния интелектуаленъ уровень, въ основата на нашия политически животъ, трѣбва да бѣде още и въ едно обстоятелство: ние трѣбва въ утрешния день да разберемъ, че сме продуктъ отъ този трезвенъ, разумно мислящъ народъ и да творимъ политическата си преорганизация не както бѣше при политическитѣ шабове, съ пригледени конституции, а като се връщаме къмъ това, което е истински парламентаризмътъ. И азъ ще ви го посоча къде е.

За голѣмо съжаление, азъ не мога да взема примѣра за Робеспьера, който взе г. министъръ-председателятъ, французки възпитаникъ. Робеспьеръ е едно чудовище, което пише конституция противъ смъртното наказание, а праща стотици отъ интелгентнитѣ слоеве на народа, дѣла интелегентна и културна Франция на гилотината. Примѣръ не мога да ви дамъ и отъ България, тамъ където е имало кланета и убийства. Не мога да го взема и отъ други държави, където днесъ се изтощава свободата на мисълта. Но мога да го взема отъ тамъ, където действително сѫ получени най-голѣми резултати, гдето личността, отъ царя до последния гражданинъ, е свободна, но самоограничена. Всѣки английски гражданинъ знае, че има всичкитѣ свободи, но всѣки англичанинъ знае, че той има всичкитѣ ограничения, които самъ надъ себе си налага, въ името на общественото благо.

Н. Атанасовъ: Само че ние не сме англичани.

Р. Маджаровъ: Ето, ако искате, дефиницията за нова утрешна България! Тя ни е дадена отъ създателитѣ на нашата конституция въ 1879 г. Поне единъ отъ тѣхъ, Каравеловъ, бѣше ученикъ на Джонъ Локъ, а не на Робеспьера.

Г. г. народни представители! Ние ще отидемъ и къмъ последния елементъ: самоограничилата се личност. Кой ще организира тая работа? Ще я организираме ние, Народното събрание, за да не се организира отъ вънъ, защото тогава нѣма да бѣде добре за България. Какъ ще се организира? Когато по голѣмитѣ въпроси не се дѣлимъ на групи и групички, а се подчиняваме на конституцията, когато мислимъ за България еднакво, което и мѣсто въ Народното събрание да заемаме, за да можемъ по тоя начинъ, когато дойде денътъ, да сме си изиграли нашата роля, да оставимъ на нашитѣ замѣстници действително конституционна, политически свободна, културна и национално самосъзнала се България, съ едно благосъстояние, което ѝ припада, но за което ще говоря при другитѣ пасажи. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представителъ г. Жико Струнджевъ.

Ж. Струнджевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! При откриването на Народното събрание се извърши единъ тържественъ актъ, въ който се прочете отъ Негово Величество царското слово. Това слово навсѣкжде — и въ пресата, и отъ говорившитѣ — е назавано тронно слово. Сѣщото положение е прокарано и въ правилника за вътрешния редъ, като въ гл. III — „комисии“, чл. 24, е казано, че се избира комисия по тронното слово. Гл. V е озаглавена „отговоръ на тронното слово“. А въ чл. чл. 37 и 38 се говори, че комисията изработва отговора на тронното слово. Това положение е въ явно противоречие съ конституцията. Защото въ чл. 133 отъ конституцията се говори: (Чете) „При отварянето на Събранието, въ царското слово се описва положението на държавата и се показватъ проекти“ и т. н. Въ чл. 134 се казва: (Чете) „На царското слово Събранието представя царю адресъ за отговоръ“. Следователно, ако се сравни това, което е казано въ правилника, съ това, което е казано въ конституцията, ние неправилно назоваваме това слово съ названието „тронно“, а ще трѣбва да го назоваваме „царско“ слово.

И. Балканджиевъ: Не е ли все сѣщото?

Ж. Струнджевъ: Г. г. народни представители! Думата тронно, или думата тронъ произхожда отъ историческото название на троновѣтъ на нашитѣ царе. Въ нашата конституция, обаче, нѣма указано понятието тронъ; има указано понятието престолъ. Въ гл. V, въ чл. чл. 25, 26 и последващитѣ, навсѣкжде се говори за престолъ. Престолътъ, или тронътъ, това сѣ мѣста за сѣдане, следователно сѣ неодушевени предмети и, като такива, нито говорятъ, нито ние на тѣхъ можемъ да отговаряме. Ето защо азъ моля за въ бждеще да се назоваватъ нѣщата така, както сѣ въ нашитѣ официални закони, толкозъ повече, че единъ правилникъ не може да противоречи на конституцията, въ смисълъ: официално се говори тронно слово, когато ние трѣбва да говоримъ царско слово.

Х. Георгиевъ: Царската речъ се произнася отъ трона — затуй се нарича така.

Ж. Струнджевъ: Г. г. народни представители! И тукъ нѣкои отъ ораторитѣ засегнаха все този боленъ въпросъ, а именно: министритѣ трѣбва да изхождатъ отъ Парламента и, ако изхождатъ отъ Парламента, не трѣбва да губятъ своя мандатъ като народни представители. По този въпросъ се произнесоха и присѣтствуващитѣ въ Парламента г. г. професори. Азъ не бихъ ималъ нищо противъ, ако това отговаря на самата действителност и се потвърждава отъ нея. Азъ бихъ помолилъ г. г. професоритѣ, между които двама сѣ мои бивши учители, когато говорятъ по тѣзи въпроси, да бждатъ безпристрастни, така както сѣ учили насъ да бждемъ безпристрастни, като сѣдии, адвокати или свободни граждани. А да бждатъ безпристрастни, то значи да иллюстриратъ и да кажатъ, що е било въ миналото, какво е понастоящемъ и какво ще бжде въ бждеще. И само тогава тѣхнитѣ мнения ще бждатъ авторитетни, тогава ще иматъ сила и значение и тогава ние ще ги последваме и възприемемъ. Но когато виждаме, че тѣ оставатъ въ мѣгла, или че закриватъ онова, що е било до 19 май — или както г. Петко Стайновъ дори скрива онова, що е било отъ 19 май 1934 г. до 21 априлъ 1935 г. — и говорятъ само за настоящето, а нищо не говорятъ за бждещето, или не говорятъ, какво биха тѣ сторили, ако стоятъ на тѣзи мѣста (Сочи министерската

маса), тогазъ нека ни позволятъ да кажемъ, че ние нито можемъ да ги послушае, нито смѣтаме, че тѣ могатъ да доминиратъ съ своя авторитетъ предъ насъ. Защото въ миналото до 19 май 1934 г. никое правителство не е изхождало вънъ отъ Парламента, всички министри сѣ били народни представители; нѣщо повече, имало е случаи, когато единъ министъръ не бжде избранъ за народенъ представителъ, той самъ си дава оставката. Но питае ние, тия хора, които бѣха тогава министри, а сѣмъвременно и народни представители, що сториха? Нали тѣхнитѣ дѣла днесъ ние обсъждаме и казваме, че до 19 май управлението не е било добро; че до 19 май е имало нѣща, които ние осѣждаме, и нѣща, които ние не желаемъ да се повтарятъ? Нали тогава конституцията е била въ сила, нали тогава е имало отговорни министри? Защо тогава стана 16 юний 1913 г.? Защо стана мобилизацията въ 1915 г.? Защо се създадохъ миналитѣ епохи на соподжитството? Защо се създаде епохата на цепенничарството? Нали тогава е имало отговорни министри, нали тогава е имало свобода; нали конституцията е била въ сила? Не е ли това прикритие съ целъ да се говори за днешното, за да може по единъ ловѣкъ и хитъръ начинъ, съ авторитета на професоритѣ, да се възстанови старото положение и да се убеди българскиятъ народъ, че между старото и новото нѣма разлика? Нѣщо повече — че новото е по-лошо отъ старото и, следователно, върнете се на нова смѣтка на миналото — да възстановимъ партиитѣ, да започне на нова смѣтка всѣки народенъ представителъ да води следъ себе си опашки отъ кандидати за служби и партизани, да отиватъ по кабарета, да обиратъ населението съ рушвети и подкупи, за да може по такѣвъ начинъ да трупатъ не-смѣтни богатства за себе си. Тогазъ, когато така се разкриятъ нѣщата, г-да, ние ще ги сравнимъ съ настоящето и ще кажемъ: истина, че миналото е хубаво, настоящето е лошо, и тогазъ ще бжде авторитетенъ и оня, който го говори.

Но, г. г. народни представители, на насъ се говори твърде много, че конституцията е била нарушена и се излагатъ конституционни постановления отъ Франция и Англия, безъ да държимъ смѣтка, че както г. г. професоритѣ, така и ние нито сме французи, нито сме англичани, а сме онова, що и е описалъ Алеко Константиновъ. А че това е така, показватъ много факти. И първиятъ фактъ е този, че когато се откри Народното събрание, една частъ отъ нашето народно представителство, воглаве съ нашитѣ професори, не намѣриха моментъ да изкажатъ своето доволство при влизането на Негово Величество Царя, не намѣриха моментъ да изкажатъ своето доволство въ най-важнитѣ моменти отъ четенето на царското слово — за раждането на престолонаследника и за сключването на пакта съ Югославия, а тѣ намѣриха моментъ да ржкоплѣска въ тогава, когато отъ тая трибуна говорѣха чуждитѣ агенти, които ние изключихме отъ този Парламентъ. (Ржкоплѣскания)

Г. Цанковъ казва: „Ние не сме противъ днешното устройство на държавата, но ние протестираме — това е знакъ на протестъ“. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че примѣритъ на други държави могатъ да ни подсказватъ, че и тукъ грѣшимъ. Когато падна Леонъ Блумъ и го наследи Даладие, тогазъ всичкитѣ народни представители, включая и крайнитѣ комунисти, му гласуваха довѣрие, за да импонира на заплашването на Германия срещу Франция и да ѝ кажатъ: когато въпросътъ се касае за нашата държава, тогава ние сме единни. А ние тукъ казваме на представителитѣ на цѣла Европа, на всичкитѣ пълномощни министри: г-да, България може да загине, но ние въ такива моменти не сме единни! (Ржкоплѣскания) Ето кжде е печалното, ето кжде е трагедията на България! И азъ не зная, какъ ние бихме окачествили това: единъ нашъ професоръ да ходи изъ софийскитѣ улици съ охрана днесъ, когато на цѣлия български народъ сѣ гарантирани свободата и животътъ. Не мисли ли този нашъ професоръ, че ние сме имали бивши държавници, които въ най-тежкитѣ времена другояче сѣ съ държали? Когато сѣ запитали Каравеловъ въ „Черната джамия“: „Вѣрно ли е, че сте бити отъ полицията, вѣрно ли е, че има побоища въ полицията“, макаръ и пребитъ, той е отговорилъ: „Не, въ България такава нѣщо не става“. А нашиятъ професоръ казва на цѣлъ свѣтъ: „Г-да! Въ България нѣма сигурностъ за живота на българина, затова азъ ходя съ охрана“. Азъ смѣтамъ, че този първи гражданинъ не може да не знае, че животътъ на човѣкъ въ България и въ цѣлия свѣтъ е най-леко да бжде отнетъ, и че неговиятъ животъ никому не е нуженъ да бжде отнетъ. Но съ това той само парадирва, за да покаже, че е много нуженъ на българския народъ.

Ето кои нѣща азъ, новиятъ народенъ представителъ, не мога да асимилирамъ, не мога да си ги представя и не мога да ги възприема. Когато това се върши отъ нашитѣ първи, отъ нашитѣ най-авторитетни хора, има ли тогава смисълъ да смѣтаме, че ние не вървимъ добре, че ние не разбираме

многo нѣща, които сѣ необходими за правилното рѣководене на нашата държава?

Г-да! Г. Петко Стайновъ говори много за свободата въ България. Говорилъ е и въ миналото това, говори го и сега. Азъ не знамъ дали г. Петко Стайновъ не е наблюдавалъ, дали не е билъ личенъ свидетелъ на миналото, когато конституцията сѣщо бѣше въ сила, и когато, както и той каза, имаше отговорни правителства. Азъ питамъ васъ всички ви, питамъ и него: не падаха ли тогава убити изъ сѣфийскитѣ улици редактори на вестници? Нали тогава бѣше гарантирана свободата, нали тогава бѣше гарантирана свободата на словото? Защо се избиваха редактори на вестници изъ улицитѣ? Или искате вие да се повторятъ сѣщитѣ събития? Не! Свободата въ миналото, г-да, е била само една маска. Въ действителностъ не е имало свобода. Азъ лично съмъ билъ свидетелъ въ дълбоката провинция, какъ, ако нѣкой селянинъ се опитваше въ миналото да критикува, биваше повикванъ по несѣществуваща преписка въ околийското управление и, следъ като го държатъ до 12 ч. презъ нощта, го пускатъ да си отиде, а на края на града двама полицианти пребиватъ, стрoшватъ му кокалитѣ и никой — нито пилъ, нито ялъ.

Това е била свободата въ миналото! Вие си затваряте очитѣ, вие мълчите по тия въпроси, но тѣ сѣ вчерашни и ние не можемъ да не ви ги припомнимъ и да не ви кажемъ, че България не е била много добре въ миналото, че свободата, за която вие плачете, не е била много на мода — че конституцията е била нарушавана отъ соната и отъ цепеницата. И ако днесъ вие, г-да, протестираете, то значи, че протестираете не за друго, а защото на мнозина отъ васъ главитѣ сѣ закоравѣли.

Д. Кисювъ: Кажете нѣщо за интернирванията!

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни)

Ж. Струнджевъ: Г. г. народни представители! Втората точка отъ отговора на тронното слово засѣга вътрешния животъ на нашата страна. Тя има близка връзка съ Министерството на вътрешнитѣ работи и донѣкъде съ Министерството на правосъдието. Азъ смѣтамъ, че близкото минало ни е показало, че Министерството на вътрешнитѣ работи е било златната ябълка на раздора не само за коалиционнитѣ управления, но и за хомогеннитѣ, защото гова министерство бѣше центъра на тежестта — то уволняваше кметoвѣтѣ, то извършваше изборитѣ, то най-много уволняваше и назначаваше чиновници, то диктуваше. И затуй, когато се състави народниятъ блокъ, цѣлъ месецъ се преговаряше, кой да вземе Вътрешното министерство — земеделцитѣ или демократитѣ.

Д. Кушевъ: Не го даватъ на земеделцитѣ!

Ж. Струнджевъ: Когато по-рано сѣ управлявали други партии, тоже е имало спорове за личността, която ще вземе Вътрешното министерство, все по сѣщитѣ съображения.

Има ли тежестъ днесъ Министерството на вътрешнитѣ работи, има ли значение кой е туренъ начело на управлението му? За насъ днесъ иматъ значение стопанскитѣ министерства и Министерството на външнитѣ работи. Министерството на вътрешнитѣ дѣла е едно обикновено министерство, което почти не се забелязва отъ насъ.

Докладчикъ д-ръ П. Кыосевановъ: И Дирекцията на народното здраве е тамъ.

Ж. Струнджевъ: Това министерство ще трѣбва да допѣлни нѣкои реформи въ нашия животъ, за да изиграе наистина оная роля, за която е предназначено.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Г. Струнджевъ! 15-тѣ минути изтичатъ. Моля, приключете.

Ж. Струнджевъ: Още малко.

Г. г. народни представители! Кметскиятъ институтъ може да се реформира, като се даде възможностъ на селата, които влизатъ въ съставнитѣ общини, да влизатъ въ тѣхъ следъ референдумъ, и като си избиратъ кметски намѣстници, които въ бѣдеще можемъ да наречемъ дори селски кметове. Така ще възстановимъ онова положение, което нашето село иска — да си избира прѣко своя управникъ. Главниятъ кметъ трѣбва да остане съ най-главнитѣ си функции въ общината. Дори можемъ да го наречемъ общински управителъ, който да поеме и председателството на училищното настоятелство, да бѣде и сѣдия, и администраторъ на общината въ главнитѣ линии, а всички въ-

ростепенни нѣща да останатъ на селския кметъ, на кметския намѣстникъ, за да не ходи населението за дребни нѣща въ главната община.

Друга една реформа, която, смѣтамъ, че трѣбва да се прокара въ бѣдеще, е да се видоизмѣни или отмѣни законътъ за ограничение престѣпленията противъ личната и обществена безопасностъ. Тоя законъ твърде много стѣснява нашето население. Той го е лишилъ отъ най-дребнитѣ му оръжия, за да пази своя имотъ, своя животъ и своя добитѣкъ отъ звѣрове и отъ разбойници.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Г. Струнджевъ! Вие сте записанъ да говорите три пѣти, по три писажа. Оставете това за другъ пасажъ.

Ж. Струнджевъ: Азъ ще се откажа да говоря по другитѣ пасажи. Сега за 15 минути ще свърша.

Нѣкой отъ нар. представители: По закона за администрацията и полицията кажете нѣщо!

Ж. Струнджевъ: Г. г. народни представители! Къмъ Министерството на вътрешнитѣ работи принадлежи и Дирекцията за народно здраве. По тия въпроси никой отъ г. г. ораторитѣ не говори. И азъ смѣтамъ, че тукъ му е мѣстото да кажа следното. Нашата страна е раздѣлена на много лѣкарски участъци — едни се издържатъ отъ общинитѣ, други отъ държавата. За голѣмо съжаление, въ тѣзи участъци се изпращатъ млади лѣкари и лѣкарки, токущо свършили Университета, които отиватъ въ селата да прилагатъ научената теория. Тия лѣкари, споредъ закона за народното здраве, трѣбва да прекратятъ три години стажъ въ селата, за да може да се явятъ на изпитъ за градски лѣкари. Това е погрѣшна политика, споредъ моето схващане, защото селото не е опитно поле за младия лѣкаръ — да прилага научената теория. Нужно е, следователно, въ тия участъци да бѣждатъ назначавани за лѣкари хора съ най-малко 5-годишна практика въ държавнитѣ болници, за да сѣ минали презъ тѣхни рѣще много болести, та, когато отидатъ въ тия участъци, да работятъ самостоятелно и сами да лѣкуватъ тежитѣ случаи на забѣляване. Защото, нека си признаемъ, въ много случаи болнитѣ отиватъ преждевременно въ гроба, поради неумѣлото лѣкуване отъ тия млади лѣкари.

Другъ единъ въпросъ, който трѣбва да имаме предвидъ, е, че нашата селянка е отишла въ една много страшна и опасна болестъ. Нашитѣ селянки масово абортиратъ. И понеже наказателниятъ законъ не позволява абортирането, гѣ го прикриватъ, като отиватъ при некадърни бабички, за да имъ правятъ абортъ. Такива жени или отиватъ преждевременно въ гроба, или оставатъ негодни физически за бѣдещи майки, гражданки и домакини.

Д-ръ Г. Ялъмовъ: Г. Струнджевъ! По тия въпроси нѣмате думата, понеже не познавате санитарната служба.

Ж. Струнджевъ: Г-да! Има маса осѣдени жени за аборти. Маса жени сѣ негодни за никаква работа, вследствие неправилно абортирание.

Главното нѣщо, което трѣбва да имаме предвидъ, е, че нашето население е лишено отъ възможностъ да чисти тѣлото си. Смѣтамъ, че, при сегашното централизиране на общинитѣ, ще могатъ, ако не всички, поне по-голѣмата частъ отъ тѣхъ да се снабдятъ съ кѣпални, въ които населението бесплатно и задължително да се кѣпе.

Х. Георгиевъ: Какъ да измѣнимъ отговора на тронното слово въ връзка съ тия пожелания?

Ж. Струнджевъ: Друга областъ, която ще засегна, е Министерството на правосъдието. Реформата отъ 19 май — да се назначаватъ околийски сѣдии съ достатъченъ цензъ — е реформа, на която трѣбва само да рѣкопѣтскаме, защото околийскитѣ сѣдилища днесъ наистина отговарятъ на своето предназначение. Ако г. министърътъ има нѣкакво задължение, то е да намѣри начинъ и срѣдство да се създаде законъ за урегулиране отношенията между бащи и деца.

Г-да! Не е рѣдкостъ да има конфликти въ отношенията между бащи и синове. Другиятъ законъ е за поддържането.

Другиятъ законъ е за разпредѣлението и разпокриването на земята въ нашето село. Този законъ локарва до положение, че хората не могатъ вече да си обрнатъ плуга, когато отиватъ да оратъ своитѣ ниви. Това е сѣщо така единъ недостатъкъ, който трѣбва да оправимъ въ бѣдеще.

Това сѣ, г-да, нѣколкото въпроси, които азъ смѣтахъ да засегна и които иматъ сѣществено значение за нашето село. Само съ разрешаването на тѣзи въпроси ние ще отговоримъ на критикитѣ въ теоритическо отношение. На-

шето село нѣма нужда отъ теории, а има нужда отъ дѣла, дѣла и само дѣла. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Кожухаровъ

Т. Кожухаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Хиляди извинения! Азъ знамъ, че вие сте извънредно много уморени, и азъ съмъ достатъчно уморенъ, и никога не бихъ ималъ дързостта да злоупотрѣбя съ вашитѣ нерви, ако не бѣхъ предизвиканъ да се кача на тая трибуна, и то твърде инцидентно, отъ уважаемия министъръ-председателъ г. Кюсеиановъ.

Азъ ще говоря въ свръзка съ втория пасажъ отъ текста на отговора на тронното слово и специално по неговата първа алинея, която гласи: (Чете) „Въ съзнанието на народното представителство е още живъ споменътъ за разгорещенитѣ вътрешни борби преди четири години и тѣхнитѣ тежки послѣдствия за страната ни. То е решително противъ всѣки опитъ за връщане на партизанщината отъ миналото и твърде честно застава на позицията на днешния политически режимъ“.

Къмъ тая алинея азъ правя предложение да се прибавятъ следнитѣ нѣколко думи: „И заявява, че ще работи неуклонно за пълното възстановяване на гражданскитѣ права вѣ страната“. Азъ правя това предложение по една мотивировка, която ще ви стане ясна отъ цѣлата понататъшна моя речъ.

Г. г. народни представители! Азъ направихъ справка сега въ стенографското отдѣление, за да бѣда по-прецизенъ относно онова, което чухъ отъ речта на уважаемия г. министъръ-председателъ Кюсеиановъ. Въ своята речъ, съ присъщата нему скромностъ и съ една дипломатическа ловкостъ, която не може да му се откаже, той подхвърли една мисль, колкото рискована, толкова и скрана съ истината. Той каза, че изборитѣ сѣ били отлагани по различни причини. Една отъ причинитѣ била тази, че на 4 юлий 1936 г. била направена една промѣна въ кабинета, която промѣна създаде голѣмо раздразнение въ страната. Вследствие на това, трѣбвало това раздразнение да бѣде премахнато, поради което изборитѣ се отложили, може би, съ цѣла една година. Касае се за промѣната, когато азъ и моятъ приятелъ г. Мишайковъ влѣзохме въ кабинета на г. Кюсеиановъ. Ерго, нашето влизане въ кабинета създаде едно такова голѣмо раздразнение въ България, че изборитѣ били невъзможни и г. Кюсеиановъ решилъ да ги отложи.

Ето това ме застава, г. г. народни представители, да се кача на тая трибуна, съ ваше извинение. И вие ще разберете необходимостта да направя това. Съгласете се, г-да, че азъ съмъ тукъ, въ Парламента, една въ известни отношения уязвима фигура. Азъ бѣхъ, преди всичко, два пѣти министъръ следъ 19 май. Единъ пѣтъ бѣхъ колега на г. Кюсеиановъ. Два пѣти азъ напускахъ кабинетитѣ, безъ да имамъ възможностъ да се обясня предъ българския народъ, защо съмъ влѣзълъ въ тия кабинети, какво съмъ работилъ и защо съмъ ги напусналъ. Всичко това остава, така да се каже, неизвестно, поради съществуващия политически режимъ на цензурата, и азъ се ползувамъ отъ случая да го направя известно сега, отъ тая трибуна.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ уязвимъ и въ друго отношение — понеже съмъ журналистъ и по професионаленъ дългъ трѣбва да пиша всѣки день статии. Нищо по-лесно отъ това, единъ журналистъ, който пише всѣки день статии, да го хванешъ нѣкога даже и въ противоречие: „Ела ти тукъ, сине майчинъ, да видимъ какво си писалъ въ 1931-во лѣто Христо! А, вижъ, противоречие!“ Завиждамъ на всички, които нѣматъ този дългъ да пишатъ всѣки день. Вижъ, тѣхнитѣ еволюции никой не може да ги следи. Кога си билъ републиканецъ, кога си започналъ да пѣешъ „Боже, Царя храни!“ — това си остава завинаги тайна. Пъкъ, нѣма и смисълъ да се занимаваме съ него. Поради тая причина азъ съмъ уязвимъ, признавамъ, и поради тая причина азъ моля за вашето снисхождение, да ми дадете възможностъ да се обясня.

Мнозина ще сѣ прави да ми зададатъ въпроса: „Вие, г. Кожухаровъ, който сте билъ два пѣти министъръ следъ 19 май — веднажъ въ кабинета на г. Тошевъ и втори пѣтъ въ кабинета на г. Кюсеиановъ — защо влѣзнахте въ тѣхнитѣ кабинети и въ какво, собствено, вие се различавате отъ тѣхъ?“ Ето моя отговоръ, г. г. народни представители.

Азъ ще си позволя тая нескромностъ да заявя, че въ България, както и навсѣкжде въ странство, преди 19 май, имаше действително едно идейно движение, засѣгащо широко кръгове на нашата интелигенция, отъ всички пар-

тии, отъ всички обществени сѣди. Това бѣше, безспорно, едно отвращение отъ крайноститѣ на партизанщината, отъ крайноститѣ, ако щете, на криворазбирания нашенски парламентаризмъ. Това отвращение съществуваше навсѣкжде — не само у насъ. То се засилваше подъ влиянието на известни голѣми примѣри въ странство, когато на политическата естрада излѣзоха фигури, каквито действително не могатъ да се видятъ всѣки день. Не всѣки день е празникъ, за да можемъ да наблюдаваме на политическата сцена хора, като уважаемия г. Хитлеръ, да речемъ, или като уважаемия г. Мусолини. Примѣритѣ на подобни голѣми хора винаги оказватъ известно влияние върху умовѣтѣ на всички мислещи люде въ цѣлъ свѣтъ. Това даде своето отражение и у насъ. Започна се единъ много хубавъ идеенъ процесъ на търсене: не може ли да се намери нѣкаква по-свършена формула за нашия държавенъ механизъмъ, за да може той да отговори на съвременнитѣ условия на живота? Защото така завещаниятъ държавенъ механизъмъ отъ времето на князь Дондуковъ — Корсаковъ неминуемо трѣбва да се приспособи къмъ единъ вѣкъ на дизелъ-мотора, на аеропланитѣ и на радиото. Не може ли да се създаде една по-голѣма експедитивностъ въ всѣко отношение, защото нервитѣ на съвременния човѣкъ изискватъ това, защото тѣзи нерви трѣбва да се щадятъ?

И въ процеса на това търсене, г. г. народни представители, ако този процесъ бѣше оставенъ да се развива нормално, безъ всѣкакви външни и брутални посегателства, азъ съмъ убеденъ, че нашата политическа мисль въ България щѣше да спре политическото махало въ една срдна линия и ние сигурно, въ България, щѣхме да се обединимъ около нѣколко констатации, които нѣма да бѣдатъ оспорвани отъ никого. Азъ съмъ сигуренъ, че тѣзи констатации щѣха да легнатъ като неизбѣжни вече конституционни реформи.

Какъ д. се прокарать тѣзи конституционни реформи — това е вече въпросъ на подробности. Азъ не съмъ противъ тѣзи, които казватъ: „Да се прокарать по опредѣления отъ конституцията начинъ“. Но азъ, г-да, не съмъ отъ тия, които обичатъ да се каратъ за формата. За мене е важно, че едни такива реформи се налагаха по много и много причини. И азъ въ никакъвъ случай не мога да се съглася съ нѣкои отъ преждоговорившитѣ, които смѣтатъ, че нашата конституция била толкова гѣвкава, толкова еластична, че ние можемъ да правимъ всички безобразия съ нея и тя да си остане цѣла. Ако тя е толкова гѣвкава и толкова еластична, това показва, че тя има нѣкакъвъ голѣмъ органически недостатъкъ, който трѣбва да бѣде поправенъ. Ние не можемъ всѣка година да даваме на свѣта политически зрелища, каквито не ставатъ даже въ Срдна Америка, въ Хондурасъ и Сауѣ-Доминго, а пъкъ въ сждното време да разправяме, че имаме конституция най-добрата въ свѣта, по белгийски образецъ направена.

Г. г. народни представители! Трѣбваше да се направятъ известни реформи въ тая конституция. И тази идея изглежда, че бѣше разбрана отъ този, който трѣбва да я разбере. Е добре, г. г. народни представители, този процесъ на идейно търсене, бихъ казалъ азъ, спрѣ на 19 май. Пресѣче се единъ процесъ много полезенъ, който щѣше да обхване, може би, всички маси. Азъ чувахъ този идеенъ процесъ да се развива не само въ една партия; всички партии, и най-голѣмитѣ демократи, и най-лѣвитѣ елементи, казваха: трѣбва нѣщо да се направи, нѣщо новичко — тоничко да бѣде, но да се направи. Най-малкото поне да издигнемъ авторитета на министъръ-председателя по конституцията; отъ положението на *primus inter pares*, да го направимъ шефъ на правителството. — И това е една конституционна реформа, бихъ казалъ азъ.

Е, г. г. народни представители, нѣкои смѣтаха, че това е излишно. И азъ на 19 май вземахъ едно отрицателно становище къмъ тази историческа дата. Нека се обясня. Мнозина и тогава ми задаваха въпросъ. И азъ ще си позволя тая нескромностъ да заявя, че въ този процесъ на лутане, въ този процесъ срещу развратната партизанщина, покорниятъ вашъ слуга има достатъчно голѣми заслуги. Моитѣ заслуги азъ ги поставямъ по-горе отъ тия на уважаемия г. Кюсеиановъ, защото той тогава действуваше въ канцеларията си, като държавенъ чиновникъ. Не го осждамъ за това: може би и той е чувствувалъ като мене. Азъ поставямъ моитѣ заслуги по-горе и отъ тия на уважаемия г. Кимонъ Георгиевъ, който винаги действуваше въ мракъ. Азъ бѣхъ единъ отъ тия, които изразяваха общественъ протестъ срещу пороцитѣ на миналото и искрено желяехъ, искрено желяя и сега, известна обнова въ тая малка държава.

И азъ бѣхъ противъ 19 май по две причини: първо, защото не желаехъ да се намѣсва армията втори пътъ въ политическия животъ на страната. На 19 май въ 6 и половина часътъ вечерта председателятъ на Съюза на запаснитѣ офицери г. генералъ Сирмановъ свика на заседание централното управление на съюза, за да вземе становище по отношение на станалото въ този день. Нека заявя, че единственъ азъ отъ монитѣ другари взехъ тогава едно отрицателно становище и се мотивирахъ. Моята мотивировка за това становище остана записана въ протоколитѣ на централното управление на Съюза на запаснитѣ офицери.

Азъ бѣхъ противъ тази дата не само затуй, защото се правѣше едно много опасно сътресение, единъ много опасенъ опитъ въ живота на страната, вкарвайки въ действие единъ институтъ, който трѣбва да стои вънъ отъ политиката, защото имахъ единъ печаленъ опитъ отъ миналото, но и затуй...

Н. Атанасовъ: (Възражая)

Т. Кожухаровъ: ... защото бѣхъ сигуренъ, г. Недѣлко Атанасовъ, че тази мълчалива наблюдателница на нашитѣ политически нрави, на нашата политическа действителност, идеализма на която азъ никога не съмъ отрицалъ, и винаги ценя, защото съмъ нейно чедо — азъ съмъ излѣзълъ отъ нейната срѣда — отново ще преживѣе едно разочарование, първо, поради факта, че хората, които застанаха начело на това дѣло — азъ имамъ тази искреностъ да го призная тукъ — не ми вдѣхнаха достатъчно довѣрие, че ще изпълнятъ задачата, която имъ се възлага. Азъ познавамъ тамъ единъ човѣкъ, който въ конспирацията е ненадминатъ, но който, когато дойде време да се действа на политическата сцена, предпочита да стои скритъ, задъ кулиситѣ, защото билъ скроменъ! България не се интересува отъ твоята скромностъ, драги приятелю! Когато ти намѣсвашъ въ политическия животъ на страната единъ такъвъ голѣмъ институтъ, България желае да знае въ името на какви идеи ти си предприелъ тая крачка. Азъ не бѣхъ сигуренъ и въ другъ единъ човѣкъ. Азъ не споменавамъ имена, защото ми е мѣчно, че съмъ принуденъ да говоря за хора, които отсъствуватъ отъ Камарата. Азъ бихъ желалъ да бждатъ тѣ тукъ, за да говоримъ, за да можемъ да споримъ съ тѣхъ отъ тая трибуна. Азъ не вѣрвахъ, че и по начина, по който тѣ упражняватъ, ще задовѣлятъ идеализма на армията, заради това защото за това се искаше не само умъ, не само добро желание — искаше се голѣмо сърдце, което да разлѣе въ България една вълна отъ жизнерадостъ, отъ любовъ, отъ толерантностъ, отъ взаимна търпимостъ. Азъ това сърдце не го виждахъ. Азъ не виждахъ и смѣлия носителъ на една голѣма идея, който, подобно на единъ апостолъ, е готовъ да броди България отъ село на село и отъ градъ на градъ, за да приобщи народнитѣ маси къмъ тая идея. Ама това е необходимо; това го диктуватъ елементарнитѣ закони на всѣки политически животъ. Не може единъ народъ въ XX вѣкъ да се управлява съ мълчание. Не могатъ сфинксове да управляватъ 6.000.000 живи човѣшки същества. Народитѣ искатъ да знаятъ, кой ги управлява, къде ги води, въ името на какво ги води. Това азъ не виждахъ на 19 май. Голѣмитѣ дати се създаватъ съ голѣми усилия. Азъ очаквахъ апостолския подвигъ на тия хора, да оплодятъ идейно народа съ своитѣ идеи — това, което правятъ Хитлеръ и Мусолини: денонощно, всѣки день, въ постояненъ живъ непосредственъ контактъ съ своитѣ народи да ги убеждаватъ, да ги ентузиазиратъ, да ги водятъ.

Това азъ не виждахъ и знаехъ, че нѣма да го видя на 19 май. Въместо този непосредственъ контактъ съ народа отъ хората, които трѣбваше да водятъ и да учатъ този народъ и да го оплодятъ, така да се каже, духовно, идейно, ние видѣхме нѣщо уникално, нѣщо трагикомично: създаването на единъ бюрократически институтъ, нареченъ „Обществена обнова“. Каква бѣше тази неджгава мисль, която можѣ да роди единъ подобенъ институтъ — съ платени оратори да издигашъ духовното равнище на своя народъ! Азъ ще си позволя едно, може би, не много удобно, но, позволете ми, твърде вѣрно сравнение. Този политически опитъ знаете ли на какво прилича? Той прилича на онзи безплоденъ мъжъ, който, чувствувайки се безсиленъ да създаде потомство по благословената метода на дѣдо Адама и баба Ева, иска въ химическа лаборатория съ епруветки да създава живъ човѣкъ. Живъ човѣкъ така не се създава, съ епруветки и въ химическа лаборатория!

Нѣкой отъ нар. представители: Нѣма го Петко Пенчевъ. (Оживление)

Т. Кожухаровъ: Ето, г. г. народни представители, защо бѣхъ противникъ на 19 май. Азъ бѣхъ убеденъ, че ще бжде проиграно едно великолепно настроение. Не е шега това: веднажъ въ 30 години народитѣ преживяватъ единъ такъвъ младенчески устремъ къмъ обнова — не биваше да се проиграва това хубаво, идеалистично настроение чрезъ създаването на единъ бездушенъ, безличенъ режимъ, авторитаренъ режимъ, безъ никакви авторитети. Защото, следъ като унищожи авторитетитѣ на миналото, той не се постара да издигне нито единъ новъ авторитетъ.

И така, г. г. народни представители, ние дойдохме до 21 април. Азъ бѣхъ гордъ, че бѣхъ другаръ на г. Тошева въ неговия кабинетъ. Азъ бѣхъ другаръ и на г. Кюсеиановъ въ сѣщия кабинетъ. Извикаха ни единъ прекрасенъ день въ двореца, за да помогнемъ на държавния глава въ неговитѣ върховни сврѣхчовѣшки усилия да възстанови реда въ хаоса и да възстанови Търновската конституция. На 21 април, г. г. народни представители, ако не въ 90%, въ 80% ние възстановихме Търновската конституция, защото въ този исторически день държавниятъ глава влѣзе въ пълно изпълнение на функциитѣ, които трѣбва да упражнява по милостъ на Бога и по волята на българския народъ, въ името на една историческа традиция, надъ която свѣти великиятъ образъ на царъ Симеона.

Е добре, г. г. народни представители, намъ бѣше възложено да изработимъ проектъ за конституция, и нашиятъ министъръ-председателъ г. Тошевъ се залови за тази трудна и неблагодарна работа. Не бива да се отминава съ ирония дѣлото на този старъ човѣкъ. Той направи почтени, сериозни усилия да изработи единъ проектъ за конституция. Той имаше намѣрение да подложи тази конституция на единъ прегледъ, на едно публично обсъждане отъ компетентни хора отъ всички срѣди, хора на науката, на политиката и на професията, за да се обединимъ около единъ общъ проектъ. Той нѣмаше претенцията, че неговиятъ проектъ е съвършенъ. Но въ сѣщото време, г. г. народни представители, когато ние работѣхме надъ този проектъ за конституция, нашата страна преживяваше много критически моменти. Вѣрвайте ми, драги колеги, не е настанало още времето да говоримъ съвсемъ ясно за историческитѣ събития въ България, но азъ трѣбва да ви кажа, че презъ тия тревожни времена България преживяваше много и много критически моменти. На 21 април 1936 г. бѣше въпросъ: ще има ли или нѣма да има българска парламентарна монархия? (Нѣкои отъ народнитѣ представители ржкоплѣскавъ)

Т. Стоилковъ: Вѣрно е това.

Т. Кожухаровъ: Този държавенъ строй бѣше подложенъ на опасности нѣколко пъти презъ времето, докато азъ бѣхъ колега на г. Тошева и на г. Кюсеиановъ. Г. Кюсеиановъ е тукъ, за да потвърди, че това, което говоря, е истина. Ако съмъ живъ и здравъ и ако времената позволятъ, азъ ще опиша подробно, въ една специална книга, тия трагични дни, за да разбератъ всички, презъ какви Сцили и Харидби е преминалъ нещастниятъ мни-чѣкъ корабъ на България презъ ония седемъ месеца. Тѣй както пътниците въ влака често пѣти не знаятъ презъ какви опасности минаватъ, а само машинистътъ кара локомотива съ свито сърдце, чувствувайки тѣзи опасности, така може би и гражданитѣ на страната не сж ги почувствували и не сж ги преживѣли, но азъ бѣхъ длъженъ да ви изтъкна тия опасности.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Петъ минути Ви оставатъ още, г. Кожухаровъ.

Т. Кожухаровъ: Азъ Ви благодаря.

Г. г. народни представители! Азъ се радвамъ, че ми се даде възможностъ да се кача на трибуната, за да подчертая една благодарностъ къмъ държавния глава, благодарностъ за това, че, въпреки всичко, той ни даде тази трибуна, отъ която можемъ да говоримъ. Азъ изтъквамъ тази благодарностъ двойно повече, защото ако другъ нѣкой майчинъ синъ бѣше пипналъ цѣлата властъ въ България, не зная, дали ние днесъ можехме да бждемъ въ тази свещена сграда и да говоримъ отъ тази трибуна. Тази благодарностъ ние дължимъ на нашия държавенъ глава и азъ бѣхъ длъженъ да я подчертая отъ трибуната на Народното събрание.

Но, г. г. народни представители, азъ бѣхъ принуденъ тогава да напуства кабинета на г. Тошева съ една мотивирана оставка, която навремето не можахъ да направя публично достояние, защото цензурата не ми позволи. Трѣбва да ви заявя, че кабинетътъ не можеше да съществува единодушенъ по много и много въпроси. Азъ бѣхъ

принуден да повтарям една елементарна истина, която нѣкои отъ колегитѣ сподѣляха — че трѣбва да се образува обществена сила, върху която да се крепи управлението. Имаше различни мнения по този въпросъ, и понеже по него именно ние не можехме да дойдемъ до никакво съгласие въ кабинета, и понеже следъ това настанаха едни събития, следъ арестуването на Дамянъ Велчевъ въ Сливница, започна се единъ процесъ, ние трѣбваше да напуснемъ кабинета, за да може този процесъ да се развие при една друга властъ. Азъ, г. г. народни представители, още преди това напуснахъ кабинета на г. Тошева, мотивирайки своята оставка по следния начинъ: (Чете)

„Г. министъръ-председателю! Имамъ честъ да Ви съобща, че, поради стеклитѣ се напоследъкъ обстоятелства, по-нататъшното ми участие въ председателствувания отъ Васъ кабинетъ става невъзможно, и затова решихъ днесъ да подамъ писмено моята оставка. Това си решение принуденъ съмъ да взема по следнитѣ съображения. Известно е, че неочакваната и активна намѣса на армията въ политическия животъ на страната отъ 19 май насамъ създаде едно смущение въ нашата общественостъ, като изтъкна на преденъ планъ и въпроса за преустройството на държавата. Този въпросъ занимаваше политически мислитѣ хора у насъ и преди 19 май, тъй като крайноститѣ и партизанскитѣ изстъпления отдавна бѣха възмутили съвѣстта на всички добри българи, загрижени за бъдещето на страната ни. За трезвитѣ и прозорливи умове бѣше ясно, че неджитѣ на нашата политическа действителностъ лежатъ не само въ порочитѣ на отдѣлната личностъ, но и въ нѣкои дефекти на самата система на управлението. Затова идеята за едни умѣрени и всеобщо признати реформи въ нашата конституция печелѣше все повече и повече привърженици. Въ името на тази идея се създаде дори масово народно движение. Армията ни, съ присъщия ней идеализъмъ, твърде отзивчива къмъ общественитѣ настроения и нуждитѣ на народа, пожела да застане въ авангарда на това обновително течение, поради което се предприе акцията на 19 май, посрещната на първо време съ розови надежди отъ широкитѣ общественни сръди. За голѣмо съжаление, злополучнитѣ опити на шепи интелектуалци, действащи отъ нейно име, твърде скоро създадоха едно смущение и разочарование въ обществото. Скоро стана ясно, че, независимо отъ всички временни и случайни политически фактори, съществува единъ голѣмъ и постояненъ факторъ, нареченъ български народъ, безъ чиято воля и одобрение не може да се създава нищо здраво и трайно. Силата на този факторъ се налага властно и неотразимо, даже при външната привидна пасивностъ на народа, чрезъ тъй нареченото обществено настроение, което прониква презъ всичкитѣ пори на държавния организъмъ, което влияе върху духа на армията и което ще се наложи неминуемо и върху мѣроприятията на днешното управление. Подъ натиска на това обществено настроение паднаха два кабинета следъ 19 май и по силата на сжитѣ тѣзи настроения, изразени спонтанно въ полза на държавния глава, се създаде на 21 априлъ т. г. председателствуваниятъ отъ Васъ кабинетъ, въ който имахъ честта да се числя досега“.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Извинявамъ се, г. Кожухаровъ, че трѣбва да Ви напомня, че времето Ви измина.

Т. Кожухаровъ: Сега ще свърша. — (Продължава да чете) „Поканенъ да взема участие въ този кабинетъ, азъ бѣхъ убеденъ, че мойтѣ разбирания по въпроса за посоката, въ която трѣбва да се ръководи политическото развитие на страната, се покриватъ съ Вашитѣ разбирания. Азъ съмъ ималъ честта да сподѣлямъ съ Васъ тѣзи мои разбирания не веднажъ, както преди 21 априлъ т. г., така и следъ образуването на кабинета. Затова считамъ за неизлишно да Ви припомня основнитѣ имъ положения. Азъ мислѣхъ и продължавамъ да мисля, че преустройството на държавата може да бѣде трайно и полезно, само когато става съ съгласието на по-голѣмата частъ отъ народа, когато управлението на държавата се опира върху голѣми и добре организирани обществени сили, създали се въ самия животъ, чрезъ процеса на общественитѣ борби, закалени съ борчески духъ и носещи идеитѣ на държавното и обществено обновление. Влизайки въ кабинета отъ 21 априлъ съ тѣзи идеи, азъ бѣхъ убеденъ, че задачата на нашето управление е да приобщи къмъ дѣлото на обновлението създаденитѣ отъ самия животъ масови обществени организации, които да бѣдатъ заангажирани въ това дѣло за обнова и гражданско помирение. Само съ тази надежда азъ се съгласихъ да подписа ма-

нифеста на Негово Величество Царя, въ който се обещава на народа една одобрена отъ него конституция. Излишно е да се мотивирамъ, че, безъ приобщаване на организирани и политически осъзнати масови организации къмъ управлението, една „одобрена отъ народа конституция“ ще остане само добронамѣрено, но неизпълнимо обещание“. Следъ като изтъквамъ общѣ нѣкои други нѣща, си подавамъ оставката съ надлежната мотивировка.

Г. г. народни представители! Изглежда, че тия настроения бѣха твърде добре възприети отъ нѣкои сръди и за това на 4 юлий 1936 г. азъ и мойтъ другаръ г. Мишайковъ влѣзохме въ кабинета на г. Кюсеиановъ. Нашето влизане въ този кабинетъ стана, следъ като се водиха известни разговори, които азъ не съмъ оторизиралъ да разкривамъ, между бившия министъръ-председателъ г. Цанковъ и г. Кюсеиановъ и върху които г. Цанковъ, ако пожелае, може да даде нѣкои освѣтления, когато той намѣри за добре. Единственото условие за нашето влизане въ кабинета бѣше — и азъ съмъ длъженъ да го подчертая отъ тази трибуна — да се произведатъ законодателни избори най-късно до края на м. октомврий 1936 г., избори, при които всички български граждани и всички политически течения въ страната да получатъ правото на едно свободно и равно състезание. Това бѣше базата на разговоритѣ, които се водиха преди 4 юлий 1936 г. Г. г. народни представители! Азъ още веднажъ подчертавамъ това и ви моля — ако вѣрвате, че азъ съмъ почтенъ човекъ — да повѣрвате веднажъ завинаги, че това е така: ние искахме избори съ свободно състезание на всички политически хора въ страната. Не сме виновни ние, азъ и г. Мишайковъ, че въ кабинета на г. Кюсеиановъ не влѣзоха и други хора, каквито ние желяхме да влѣзатъ. Каза ни се, че тия хора не желяели. Тия хора, обаче, заявяватъ, че не е вѣрно, тѣ заявяватъ, че не били канени. То е единъ въпросъ на едно изяснение, което сигурно надлежнитѣ лица ще дадатъ нѣкога, както азъ сега, отъ трибуната на Народното събрание. Но за да се осуети една полезна комбинация, която щѣше да доведе до нормализиране на страната много по-рано, бѣха пуснати въ ходъ всевъзможни политически интриги, които не правятъ честъ никому, и бѣше употребена въ случая една упоритостъ и ловкостъ, достойни за много по-добра участъ.

Тѣй или иначе, азъ бѣхъ принуденъ на м. октомврий, следъ връщането на Негово Величество Царя отъ странство, заедно съ своя колега г. Мишайковъ, да си подамъ оставката, защото се оказа, че изборитѣ се отлагатъ. Г. Кюсеиановъ мотивира отлагането на изборитѣ по много причини. Една отъ причинитѣ била и тази, че азъ и Мишайковъ, като сме влѣзли въ неговия кабинетъ, сме създали излишно раздразнение. Трѣбва да ви кажа, че азъ бѣхъ поканенъ да остана въ кабинета на г. Кюсеиановъ, но по лични съображения не пожелахъ да направя това.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Свършете, вече 35 минути говорите.

Т. Кожухаровъ: Сега, г. Пешевъ, свършвамъ.

Г. г. народни представители! Моята втора оставка е мотивирана по следния начинъ: (Чете)

„Г. министъръ-председателю, известно е, че председателствуваниятъ отъ Васъ кабинетъ бѣ образуванъ въ началото на м. юлий т. г., следъ нѣколко разговори между бившия министъръ-председателъ г. Александъръ Цанковъ и Васъ. Въ тия разговори Вие сте постигнали споразумение върху една база, че правителството ще произведе законодателни избори най-късно до края на м. октомврий. Понеже кабинетътъ не устоя на задължението, тържествено поето съ правителствената декларация отъ 4 юлий т. г., азъ мислѣхъ, че Вие, като министъръ-председателъ, най-отговоренъ въ случая, ще изпълните единъ дългъ на елементарна политическа коректностъ, като поне за форма поднесете оставката на кабинета на държавния глава, независимо отъ това, доколко сж основателни мотивитѣ, съ които Вие обяснявате отлагането на изборитѣ и то за неопредѣлено време. Въ всички благоустроени страни, където сж изработени точно опредѣлени форми за отношенията между държавния глава и правителството, този начинъ на процедиране е не само една необходима формалностъ въ известни случаи, но и актъ съ високо държавническо значение, тъй като само по този начинъ культурнитѣ народи се възпитаватъ въ чувството на политическата отговорностъ. Вие, обаче, не сторихте това и азъ считамъ, че по-нататъшното ми участие въ председателствувания отъ Васъ кабинетъ става невъзможно. Моля Ви да приемете оставката ми, като министъръ на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ“.

И така, г. г. народни представители, азъ дадохъ обяснения, защо съмъ влизалъ въ тия кабинети и защо съмъ излизалъ отъ тяхъ.

Но азъ не съмъ виновенъ, че днесъ България и нацията Парламентъ се намиратъ въ една трагична безпътница, отъ която ние не сме излѣзли, въпрѣки продължителнитѣ дебати въ Парламента по тронното слово и въпрѣки рѣчта на г. министъръ-председателя, който е образецъ на краткостъ и лаконичностъ въ политическата история на България. Г. г. народни представители! Азъ съмъ привърженикъ на краткитѣ речи, защото лаконизмътъ е, безспорно, една добродетелъ, но поѣкога този лаконизмъ става вреденъ. Ако не бѣше тъй лаконична речта на г. министъръ-председателя, може би той, като най-отговоренъ човѣкъ въ страната, щѣше да ни даде и едни по-конкретни контури на това, което той нарича ново. Азъ това ново, г. г. народни представители, отъ неговата речъ го разбрахъ по следния начинъ. Основавайки се на стари конституционни третета, той се счита щастливъ, че е успѣлъ да осмислѣ въ пълна мѣрка теорията на Монтескьо за раздѣленieto на властитѣ, като създава раздѣление между законодателната и изпълнителната власт. Въ това откритие, което се състои въ факта, че на министерската маса стоятъ лица, които не сж народни представители, той вижда нѣщо ново, едва ли не една нова ера въ историята на България.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни) Моля, свършете!

Т. Кожухаровъ: Свършвамъ. (Оживление) Позволете ми, г. г. народни представители, да кажа, че въ това ново ние виждаме нѣщо, въ сжщностъ, твърде старо. Това е връщане къмъ германската конституция на Бисмарка. Позволете ми да заявя тогава, че всички подражания въ историята сж били неуспѣшни. За една Бисмаркова конституция се иска единъ Бисмаркъ. Азъ не го виждамъ въ България — заявявамъ го открито тукъ. Какво ново има на министерската маса? Господъ да ме пази — азъ нѣмамъ нищо противъ личността на тѣзи хора, които стоятъ тукъ. (Сочи министерската маса) Нека заявя отъ тази трибуна: азъ не смѣтамъ, че ако дойде нѣкой отъ Парламента на министерската маса, медъ и масло ще протече въ България — и тая откровеностъ ми позволете. Въпросътъ се касае за единъ принципъ. Значи, ние се връщаме къмъ конституцията на Пруссия отъ времето на Бисмарка. Ама този опитъ се провали фатално, трагично въ историята на Германия. Е, когато искате да се връщате къмъ такива стари клишета отъ миналото на много пагиди държави, позволете ми, г. г. народни представители, азъ, който съмъ, може би, единъ отъ авторитѣ на манифеста отъ 21 априлъ, да ви кажа: не, връщане назадъ нѣма и не може да има! Това е моето разбиране и за манифеста отъ 21 априлъ, и за това ново, което ни се препорѣчва чрезъ създаването на единъ кабинетъ, съставенъ отъ хора вънъ отъ Парламента.

Но тукъ има и една хитростъ. Никой народенъ представителъ, който се уважава и който цени вота на своитѣ избиратели, нѣма да пренебрегне тѣхното довѣрие за ефирната слава на едно министерско кресло. Никой! Това се знае много добре. И ето, чрезъ тази хитростъ се иска да се осигури по-дългото стоене на известни хора на министерската маса. (Оживление) Срецу подобни политически хитрости, позволете ми, драги г. Петъръ Кюсеиановъ, да реагирамъ най-енергично, защото, най-сетне, ние не сме деца, да не ги виждаме и да не ги чувствуваме. Народътъ ни е изпратилъ тукъ да говоримъ отъ трибуната открито.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Г. Кожухаровъ! 40 минути вече говорите. Три пѣти Ви правя бележка да свършите. Не ме принуждавайте да пристѣпя къмъ крайни мѣрки.

Т. Кожухаровъ: Свършвамъ. — Азъ вѣрвамъ, че въ по-нататѣшнитѣ добати, не чрезъ разума си, а чрезъ първичния животински инстинктъ на всѣки човѣкъ съ здравъ разумъ, съ кожата си, съ налучкване, крачка по крачка, ние ще вѣрвимъ въ естественото, правилно политическо развитие на страната, тъй както чрезъ налучкване, въпрѣки всички противодействия отъ лѣво и дѣсно, ние дойдохме до този Парламентъ. Този, който искаше да възстановява конституцията въ България, трѣбва да бѣде искренъ. Всѣко нѣщо трѣбва да си отиде на мѣстото. Нищо по-нахално и дрѣзко отъ това, да се оковаватъ правата на държавния глава, както нѣкои мечтаеха преди

известно време, въ вериги. Нищо по-наивно отъ това, да се създава подъ формата на нѣщо ново единъ quasi Парламентъ, за да изгуби парламентаризмътъ въобще всѣкакъвъ авторитетъ предъ очитѣ на маситѣ.

Г. г. народни представители! Не забравяйте, че този Парламентъ има много врагове. Зловещи сили вънъ отъ него искатъ да го унищожатъ. Ние сме първитѣ, които трѣбва да възстановимъ авторитета му въ пълна мѣрка, за да накараме, преди всичко, българскиятъ народъ да го уважава. А за да го уважава българскиятъ народъ, трѣбва, преди всичко, да се уважаваме ние, като народни представители.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Моля, г. Кожухаровъ, свършете най-сетне.

Т. Кожухаровъ: Свършвамъ. — Ние искаме да видимъ това ново, г. г. народни представители, въ едно високо гражданско съзнание, тогава, когато престанемъ да си въобразяваме, че историята на България е рахатъ-локумъ, който може да се рѣже на парчета, и всѣки да мисли, че отъ деня на неговото политическо раждане започва лѣточислението на България. Нека признаемъ, че тая страна е създадена и градена отъ мѣже силни и голѣми, че първитѣ хора на България, хора, съ които можемъ да се гордѣемъ предъ Европа, сж били на тая трибуна и на тия банки. Нѣма защо ние да вѣрвимъ подиръ тѣхнитѣ стѣпки съ наведена глава. Ние трѣбва да вѣрвимъ подиръ тѣхъ съ гордо вдигната глава, защото тѣ отъ една полуразрушена турска провинция създадоха модерна държава тукъ, въ центъра на Балканския полуостровъ.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Г. Кожухаровъ! Моля Ви се, най-после, разберете, свършете.

Т. Кожухаровъ: Г. председателю! Като журналистъ Ви моля за една още фраза.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Но обещаите, че ще бѣде последна.

Т. Кожухаровъ: Азъ не мога да не протестирамъ срещу онзи чудовищенъ режимъ на печата, който иска да убие всички политически и морални ценности отъ миналото.

Нѣкой отъ нар. представители: Вие го създадохте.

Т. Кожухаровъ: Знаете ли вие, г. г. народни представители, че има една заповѣдъ отъ цензурата, която забранява да се споменава името на всѣки бившъ политически човѣкъ въ България?

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни) Свършете, г. Кожухаровъ, моля Ви се!

Т. Кожухаровъ: Този чудовищенъ режимъ трѣбва да бѣде отмиъненъ за честта на България, ако искате да изпълните най-добре дълга си като народни представители. Каза ви г. Цанковъ една мисълъ.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни) Не може така, г. Кожухаровъ. Петъ пѣти обещахте да свършите и не свършвате. (Оживление)

Т. Кожухаровъ: Свършвамъ. — Г. г. народни представители! Азъ разбирамъ причинитѣ на вашата нервностъ.

Председателствуващъ Д. Пешевъ: (Звъни) Никаква нервностъ.

Д. Узуновъ: Това не е нервностъ. Вие злоупотрѣбавате съ търпението ни.

Т. Кожухаровъ: И вие сте уморени, и азъ съмъ уморенъ. Азъ искамъ да помоля васъ отъ болшинството: застъпете се противъ този режимъ, който не позволява да се спомене въ вестницитѣ името на нито единъ политически човѣкъ въ България.

Нѣкой отъ нар. представители: Когато бѣхте министъръ, Вие застъпихте ли се?

Т. Кожухаровъ: Азъ съмъ се застъпвалъ, драги приятелю! Но единъ само министъръ въ кабинета не може да направи нищо. И когато видѣхъ, че не мога да направя нищо, азъ престанахъ да бѣда министъръ, както ви увѣрявамъ, че ще престана да бѣда и народенъ представи-

тель, когато се убедя, че моето стоене въ тая свещена зала става излишно и безполезно.

Председателстващъ Д. Пешевъ: Моля Ви се, г. Кожухаровъ!

Т. Кожухаровъ: Г. г. народни представители! Азъ ви благодаря за търпението, съ което ме изслушахте и се надявамъ, че при втората ни среща, при дебатитъ по тронното слово презъ есенната сесия, ще можемъ по-подробно да се обяснимъ по тия въпроси. Благодаря ви! (Ржкоплъскания)

Председателстващъ Д. Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Петровъ.

И. Петровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ взехъ думата по поводъ речта на г. проф. Стайновъ, който съ единъ тревоженъ патосъ поиска, вториятъ пасажъ отъ отговора на тронното слово да се допълни съ едно тълкуване на нашата конституция и на парламентарната ни практика. Въ неговата речъ азъ виждамъ това, което отчасти доловихъ и въ патетичната или сантименталната, така да кажа, речъ на г. Тодоръ Кожухаровъ: пакъ тревога за нашия Парламентъ, пакъ призрака на нѣщо, което витае, на нѣщо, което застрашава Парламента, управлението и престижа на народния представителъ. Азъ не мога да си обясня, защо нито г. Стайновъ, нито г. Кожухаровъ не ни посочиха нѣщо конкретно, отъ което и нашата съвѣсть, и нашата чувствителностъ, като народни представители, да бжде засегната, да бждемъ алармирани и да видимъ нѣкаква опасностъ за Парламента и за държавата.

Кой е този призракъ? Въ какво се изразява той? Г. Стайновъ не ни го каза. Той каза: „Нѣкои казватъ“. Нѣкои вънъ отъ Парламента казвали! Кой, за Бога, въ Парламента до днешенъ день заяви, че съ нѣщо е отнето правото на народното представителство да контролира управлението? И азъ се питамъ: защо г. Стайновъ искаше отъ васъ да приемете едно такова тълкувателно предложение, следъ като даже г. министъръ-председателътъ въ своето изложение каза, че народниятъ представителъ има не само право, но и дългъ да контролира управлението? Защо бѣше, питамъ азъ, този тревоженъ сигналъ? Защо следъ това г. Кожухаровъ го поде?

(Председателското мѣсто заема председателътъ г. Стойчо Мошановъ)

Г-да! Г. проф. Стайновъ ви постави въпроса: вие отъ тукъ (Сочи надѣсно) изкажете се, ще контролирате ли управлението? Кажете вашето отношение къмъ него! Г. Стайновъ! Защо Вие поставите този въпросъ? Ами че това наше отношение, това наше разбиране не легна ли въ правилника за вътрешния редъ на Събраниято, който се съгласува съ конституцията и който 10 дни разисквахме тукъ? Ами че въ глава VIII на този правилникъ, въ отдѣла за питанятия и запитванията, който отдѣлъ ви се предложи разширенъ отъ комисията и вие го гласувахте, не бѣше ли подчертано, дебело подчертано това право на Парламента, не само да законодателствува, да има отношение къмъ законодателнитъ инициативи на правителството — което е въ неговата сжщностъ — но и да контролира управлението? Кой дръзна съ една дума да отрече на Парламента това право — кой дръзна, било отъ министерската маса, или вънъ отъ Камарата, за да искате отново единъ тълкувателенъ пасажъ въ това отношение да се гласува и да се вмѣква въ отговора на тронното слово? Ами че самото тронно слово, самата царска речъ, бихъ казалъ, не поздравява ли народното представителство съ влизането му въ тази свещена сграда? И когато царътъ поздравява народното представителство съ влизането му въ тази свещена сграда, не виждате ли въ това едно възкресяване правата на народното представителство, които то имаше по-рано? Четири години тия права не бѣха упражнявани. Такива, каквито сж били тия права по-рано, такива ще бждатъ и въ бждеще. Защо? Защото това е повелята на нашата конституция. Защо тогава има нужда да се раздвиги този призракъ, безъ да се конкретизирате, безъ да се мотивирате и даже да се навлизва теоретично въ известни спорове, безъ да има налице известни реални предпоставки за това, безъ да е нахърнено нѣкъде правото на народното представителство за контролъ на управлението? Подчерта се тукъ дебело нееднократно, че днешното управление, че днешното законодателство е напълно въ рамкитъ на конституцията и г. Стайновъ не дойде да вземе друго становище, да каже, че то не е въ рамкитъ на конституцията. Въ конституцията ясно е казано каква е работата на Народното събрание. Къмъ чл. 105 има редъ пунктове — първи, втори, трети и т. н. —

и въ последния пунктъ седми е казано: „Да повдига питання за отговорността на министритъ“. Това е единъ изчерпателенъ текстъ. Вземете по-нататкъ чл. 107 отъ конституцията, който бѣ цитиранъ въ връзка съ правилника за вътрешния редъ; и въ него дебело е подчертано правото на народното представителство да се отнася критически къмъ дейността на министритъ и да повдига въпросъ за тѣхната отговорност.

Г. г. народни представители! Въ всичкитъ тия нѣща, които се говорятъ отъ господата, азъ не виждамъ нищо друго, освенъ да се търси единъ политически ефектъ. Извинете, г-да, азъ започвамъ да ставамъ скептикъ, колкото да уважавамъ тия господа. Азъ виждамъ една настойчивостъ необоснована, едно фактическо положение, което ме кара да мисля, че вече има една недобросѣвѣстностъ отъ страна на тия господа. Този призракъ отъ никого не се долавя; значи това е една химера на една болна фантазия или нѣщо предназначено, което тѣ нѣматъ куража да го кажатъ.

Говори се пакъ за царската властъ. Защо на нова смѣтка да приказваме тукъ за нея? Защо, когато този въпросъ е обясненъ отъ конституцията? И азъ казахъ на г. Стайнова, когато държа първата си речъ, ако се не лъжа, по законодателството по чл. 47: дойдохте, г. Стайновъ, да признаете, че царътъ въплъщава въ себе си и законодателната, и изпълнителната власти. По-нататкъ вие знаете, г-да, че конституцията е категорична, като казва, че царътъ има правото да разтуря Парламента. Кога? То ще бжде споредъ случая. Когато има конфликтъ между народното представителство и правителството, царътъ ще има да избере, дали Парламентътъ ще си отиде или правителството ще изпрати.

Ето защо азъ не виждамъ, г-да, въ дадения случай налице нѣкои реални предпоставки — особено следъ речта на г. министъръ-председателя, въ която той подчерта, че длъжностъ е на народното представителство да контролира управлението — за да се издигатъ такива химери, че било необходимо да уяснимъ нашитъ отношения къмъ министерската маса.

Но азъ виждамъ и друго нѣщо, г. г. народни представители. Азъ виждамъ г. Тодоръ Кожухаровъ да изпада въ едно противоречие. И той се отнася съ една язвителностъ къмъ кабинета на г. Кьосеивановъ, по поводъ речта му, една язвителностъ съ нищо неоправдана. Вие, г. Кожухаровъ, дойдохте да говорите за Бисмаркова конституция; Вие поменахте и други голѣми фигури. Ами че когато ще говоримъ, г. Кожухаровъ, за Бисмаркови нѣкакви си конституции и за единъ строежъ, въ който ще изпква фигурата на единъ Хитлеръ, азъ бихъ Ви попиталъ Васъ, г. Кожухаровъ: когато Вие бѣхте готовъ да измѣните българската конституция, коя наша фигура щѣше да бжде Бисмаркъ? Вие съ г. Тошевъ ще измѣните българската конституция! Та г. Тошевъ ли щѣше да бжде българскиятъ Бисмаркъ? (Ржкоплъскания) Какъ може да се говори така? Азъ продължавамъ да се отнасямъ добросѣвѣстно къмъ всички тия хора, които сж били на министерскитъ маси отъ 19 май насамъ. Защото Вие, г. Кожухаровъ, казвате — и азъ Ви въврамъ — че Вие по покана на царя, като скромненъ ратникъ, сте дошли да способствувате съ скромнитъ си сили да мине България презъ Сцила и Харида. Защо следъ като Вие открито подчертавате Вашата добра воля, Вашия патриотизъмъ, ги отричате на другитъ Ваши другари? Това колегиално ли е, почтено ли е? Че какъ ще се отрази това върху българския народъ? Кжде ще отидемъ ние, ако и въ министерскитъ кабинети се вършатъ такива нѣща; ако доверливи другари излѣзатъ днесъ тукъ да правятъ преценка за своитъ *primus inter pares*, както Вие сега направихте за г. Кьосеивановъ? И Вие казвате, че връщане назадъ нѣма. Но ако ние продължаваме така да вървимъ, г. Кожухаровъ, и имате тѣзи разбирания, този моралъ на другарство и на отношение къмъ изпълненъ дългъ, както Вие казахте...

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Само единъ моментъ, г. Петровъ.

Г. г. народни представители! Часътъ е 8.

Има думата г. министърътъ на вътрешнитъ работи.

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Г. председателю! Моля да предложите на народното представителство да се съгласи да се продължатъ дебатитъ тази вечеръ до изчерпване на първата точка отъ дневния редъ.

Председателъ С. Мошановъ: Г. г. народни представители! Които отъ васъ сж съгласни съ предложението на г. министра, да се продължи заседанието до изчерпване

дебатите по първата точка от дневния ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Петровъ! Оставатъ Ви още 3 минути.

И. Петровъ: Г. г. народни представители! Азъ завършвамъ. Бждете увърени, че когато съмъ се качвалъ на тази трибуна, макаръ и за малко време, качвалъ съмъ се съ всичката добросъвестност, съ едно широко сърдце и съ съвѣсть такава, каквато вървамъ, че всѣки отъ васъ има и съ каквато претендирамъ да служа на България. Та, казвамъ, не бива да имаме едно такова отношение къмъ дейността на единъ кабинетъ, който е далъ и дава и днесъ всичките доказателства, че нѣма болни амбиции, че седи тамъ (Сочи министерската маса) по дългъ, че никой отъ тия хора, които сж тамъ, нѣма болната амбиция да става нѣкакъвъ вождъ, нѣкакъвъ водачъ, да обновява нѣкакви движения или партии. Че отъ речите на тия хора се видѣ, че тѣ сж така скромни, че не желеаха да подчертаятъ своето собствено дѣло въ неговитѣ качества и размѣри. Да не ви връщамъ къмъ речта на г. Никифоровъ, нито на г. Гуневъ, нито на г. Банковъ, но ще се съгласите, г-да, че речта на г. министъръ-председателя трогна всички ви. Азъ мисля, че въ лицето на този човѣкъ вие не можете да виждате политически противникъ, защото той напуста поста на посланикъ и дойде да служи на България, повиканъ тукъ поради събитията, поради които е билъ повиканъ и г. Тодоръ Кожухаровъ и др. Азъ и всички вие знаете, въ каква епоха служиха тѣ. И сега, вмѣсто да дадемъ едно морално, едно човѣшко удовлетворение на тия хора, при тая скромност, съ която тѣ се явяватъ въ Народното събрание съ едни речи, пропяти, преди всичко, отъ искреност, ние не желеамъ да признаемъ заслугите имъ поне въ това отношение, че тѣ сж изпълнили скромно единъ свой дългъ въ тежки времена и че презъ всичкото туй време тѣ сж извършили полезни работи за България. Най-сетне, тия хора се бориха и начертахъ една политика, която, както виждате, всички почва да обединява, защото всички ние сме съ съзнанието, че не може да се върви по старитѣ пѣтища, че трѣбва да вървимъ къмъ нѣщо ново. Ние, които сме се обединили около тази политика, не претендираме; че това е най-съвършеното. Ние нѣмаме патента, че сме се добрали до най-доброто. Това ви го каза и г. министъръ-председателятъ въ заключителната си речъ по отговора на тронното слово. Той ви каза, че всичко, което е извършено въ областта на вътрешната и на външната политика, е заслуга на цѣлия български народъ. Той направи единъ апелъ да се изведатъ нѣщата на добъръ край съ общи усилия. И азъ съмъ сторонникъ на това нѣщо, но азъ искамъ тѣзи общи усилия да бждатъ добросъвестни и искрени. Нека оставимъ всѣкакви предубеждения, всѣка лична ненавистъ. Прощеетъ на развитието не е спрѣлъ и никой да не мисли, че е замръзналъ на тази точка. Нека да пожелаемъ това развитие да върви по най-хубавитѣ, по най-свѣтитѣ пѣтища за доброто на България! (Ръкоплѣскания)

Председателъ С. Мошановъ: Ще гласуваме. Тия г. г. народни представители, които сж съгласни да се приеме вториятъ пасажъ отъ отговора на тронното слово така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кюсеиановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство съ задоволство констатира затвърдяването на международното положение на родината и очебийния растежъ на нейния престижъ. Въпреки голѣмитѣ неправди на Ньойския миренъ договоръ, България и българскиятъ народъ служатъ искрено на дѣлото на мира, поддържайки сърдечни и лоялни отношения съ великитѣ сили и следвайки решително линията на полезно сътрудничество и приятелски връзки съ всички наши съседи.

Пактътъ за вѣчно приятелство, сключенъ съ братска Югославия, осмислени едно отдавна осязанато народно желание и се превърна въ трайна дружба на двата народа, искрено стремещи се да живятъ въ миръ, разбирателство и взаимно почитане. Народното представителство съ голѣмо доволство констатира засилването на приятелските връзки съ съседна Турция и взаимните усилия за приятелско уреждане на всички висещи въпроси съ останалитѣ две съседни страни — Ромъния и Гърция.

Сключването на стопански и културни спогодби съ редица държави и приобщаването усилията на правителството за сътрудничество въ всѣка акция, целеща по-

добрението на международнитѣ отношения, намира пълното одобрение на народното представителство“.

Председателъ С. Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стайновъ.

Обаждатъ се: Е-е-е!

Докладчикъ д-ръ П. Кюсеиановъ: Г. Стайновъ! Една молба: поне 15 минути говорете.

П. Стайновъ: Има председателъ за това.

Председателъ С. Мошановъ: Моля ви се, г-да, бждете спокойни.

П. Стайновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ вземамъ думата да говоря по третия пасажъ отъ отговора на тронното слово — по външната политика. Бихъ предпочелъ да бжде тукъ самиятъ министъръ на външнитѣ работи, за да чуе разискванията, които ще станатъ по външната политика. По една или друга причина, отъ началото на тази сесия на Народното събрание, по външната политика се говори извънредно малко и нашитѣ колеги, които вземаха думата и имаха възможността да засегнатъ други, не по-малко важни въпроси, нѣмаха време, по-скоро, да говорятъ по външната политика. Така че желателно би било по тия тѣй важни въпроси да се вземе думата отъ повече народни представители, а още по-желателно би било, ако министърътъ на външнитѣ работи бѣше тукъ и направѣше честъ на народнитѣ представители, които взематъ думата по външната политика, да ги чуе.

Въ последно време има два факта, които трѣбва да отбележимъ по външната политика и които сж отъ голѣмо значение за развитието на дипломацията и на външната политика на държавата. На първо мѣсто, това е въпросътъ за Обществото на народитѣ. Г. г. народни представители! Много скучна тема е да се говори за Обществото на народитѣ. Но тоя пѣтъ се говори вече не за Обществото на народитѣ, а за залѣзването на Обществото на народитѣ. Залѣзването на Обществото на народитѣ, може би, е единъ силно казанъ изразъ. Това е единъ изразъ, който ние посрѣщаме съ известна горестъ, защото България поне нѣма основание да бжде недоволна отъ Обществото на народитѣ и не е България, която ще хвърли камъкъ срещу тази Женевска институция. И, съ едно прискърбие, България вижда, че действително е настъналъ единъ моментъ, въ който може да се говори за залѣзване на Обществото на народитѣ. Обществото на народитѣ бѣше една опора на нашата външна политика. Обществото на народитѣ, каза и самиятъ министъръ-председателятъ, бѣше една институция, която на насъ, българитѣ, и на България е принесла полза. Достатъчно е да ви спомена само оня примѣръ съ нахлуването на генералъ Пангалосъ въ България, когато Обществото на народитѣ взема нашата страна и защити нашата справедлива кауза. Тогава, действително, за първи пѣтъ — за нещастие, и за последенъ — Обществото на народитѣ се прояви въ своитѣ истински функции и, като даде правото на България, като защити България, тѣ се издигна въ очите на цѣлия свѣтъ. Годици наредъ следъ това, когато трѣбваше да се говори, каква е ползата отъ Обществото на народитѣ, винаги, г-да, се посочваше примѣрътъ на генералъ Пангалосъ, който биде наказанъ отъ Обществото на народитѣ. Това действие на Обществото на народитѣ на времето, тая негова сила, да се наложи на една държава, каквато бѣше Гърция, въ оня моментъ, при генералъ Пангалосъ, заслѣпи нѣкои наши държавници, нѣкои наши политици и тѣ отидоха дотамъ, че смѣтахъ, че България нѣма нужда отъ никаква друга опора; че България даже, може би, нѣма нужда отъ голѣма, силна войска, че България има единъ великъ съюзникъ — това е Обществото на народитѣ. И ние не рѣдко чуваме думи и въ този Парламентъ, четеиъ и веситици: България и българската справедлива кауза, народната наша кауза има единъ великъ, непобедимъ съюзникъ — Обществото на народитѣ. И това доведе у насъ до една погрѣшна, споредъ мене, политика, която казваше: нѣмаме нужда отъ никакви други съюзници — оставямъ настрана съюзницитѣ — нѣмаме нужда отъ никакви други приятелства, щомъ имаме приятелството на Обществото на народитѣ. И се стигна до тамъ, че когато въ цѣла Европа всички държави търсѣха да намѣрятъ приятели, ако не и съюзници, да се уеднаквятъ въ своитѣ разбирания, да се опратъ рамо до рамо, грѣбъ до грѣбъ; въ този моментъ, когато ние самитѣ бѣхме забиколени отъ съглашения, отъ пактове, отъ съюзи, ко-

гато ние бѣхме изолирани — намѣриха се у насъ държавници, които говорѣха: „Пактове! Ние сме противъ пактоветѣ, България нѣма нужда отъ пактове, България нѣма нужда отъ съюзници!“ Това бѣше една погрѣшна външна политика, г-да, която се дължеше на преувеличение значението на Обществото на народитѣ.

Обаче, г-да, Обществото на народитѣ, поради причини, които сѣмъ вънъ отъ нашитѣ сили, почна постепенно да залѣзва. Явиха се редъ събития отъ свѣтовно значение, конфликти между великитѣ сили, въ които Обществото на народитѣ не можеше повече да се намѣсва, не смѣеше да се намѣсва. Поради това, започна постепенно, постепенно да губи своето значение и да залѣзва. Коя е най-важната причина, която доведе до това залѣзване, до това ослабване на Обществото на народитѣ, за което, повтарямъ, ние съжаляваме? Англичанитѣ иматъ куража да изказватъ своитѣ мнения даже и когато тѣ сѣмъ неприятни на тѣхния народъ и на тѣхнитѣ съюзници. Напоследѣкъ въ една статия въ в. „Таймсъ“, която бѣше писана, мисля отъ Лордъ Халифаксъ, министъръ на външнитѣ работи на Англия, се казваше: „Обществото на народитѣ не можа да разбере, че ревизията на договоритѣ иде. Обществото на народитѣ, така както бѣше създадено, както бѣше командувано отъ известни велики сили, бѣше въ сѣщностъ, за нещастие, по-скоро инструментъ не на всички сили въ Европа и въ свѣта, а бѣше до голѣма степенъ инструментъ на силитѣ-победителки. И тѣзи сили-победителки живѣха съ една фикция, съ едно заслѣпяване, че договоритѣ за миръ сѣмъ непоколебими, ненарушими и не искаха чрезъ Обществото на народитѣ да постигнатъ едно рационално, едно полезно ревизиране на договоритѣ. Въпрѣки че чл. 19 отъ устава на Обществото на народитѣ даваше възможностъ въ важни моменти самото това Общество на народитѣ да пристѣпия къмъ известна ревизия на договоритѣ, това Общество на народитѣ, вмѣсто да се възползува отъ този чл. 19, когато е необходимо да направи или да започва да подготвя необходимитѣ поправки на договоритѣ за миръ, то се закрепости въ идеята, че договоритѣ сѣмъ непоколебими и цѣлата негова дейностъ бѣше въ това, че договоритѣ за миръ сѣмъ непоколебими. И понеже, г-да, договоритѣ за миръ не можеха да устоятъ, ние видѣхме, че имаше държави, които благодарение на своята сила, вънъ отъ Обществото на народитѣ, почнаха постепенно, постепенно да налагатъ ревизия на договоритѣ. И Обществото на народитѣ бѣше безсилно да се наложи на тия държави. Шомъ като Обществото на народитѣ не можа да ги спре, то очерта и своята слабостъ.

Господа! Германия, опирайки се на своята вътрешна сила, на своето сцепление, на своята национална дисциплина, започна да измѣня договоритѣ. Тя започна отъ Рейнъ, започна съ голѣмитѣ германски рѣки, за да свърши съ възстановяване на военната служба и съ присъединението на Австрия. Това бѣха все измѣнения на договоритѣ за миръ. И Германия постигна това не чрезъ Обществото на народитѣ, а го постигна чрезъ своята сила. И Италия постигна известни резултати пакъ безъ Обществото на народитѣ. Да не говоря за Япония, за Испания и за редъ положения отъ международно естество, които бѣха създадени вънъ отъ Обществото на народитѣ. Обществото на народитѣ забрави една велика истина, която всички дипломати на всички вѣкове сѣмъ следвали най-настойтелно, родоначалникъ на която, мисля, е Макиавели и която велика истина самъ Мусолини, потомѣкъ на Макиавели, напоследѣкъ има случай наново високо да заяви: „Когато знамъ, че едно нѣщо ще стане въпрѣки мене, азъ, дипломатътъ, предпочитамъ да постѣля така, че да стане то съ мене, да мога да взема участие въ насочване на ставането му, отколкото да стане то въпрѣки мене, защото, стане ли въпрѣки мене, то ще бѣде противъ мене и отъ туй ще загубя само азъ“. Когато дойде въпросъ да се извърши аншлусътъ, Мусолини не се улови като другитѣ до край да вика: „Не може! Не бива!“ Той благослови аншлуса и каза: „Не може да не стане аншлусътъ“. Ние всички, които живѣемъ на Балканитѣ, българи, сърби, ромѣни, знаехме, че аншлусътъ ще стане; но имаше известни държави, които не искаха да разбератъ, че аншлусътъ ще стане. И тѣ, чрезъ Обществото на народитѣ, въ 1931, 1932 г. и до края прѣчеха на този аншлусъ. Е добре, аншлусътъ стана. Това бѣше смъртенъ ударъ на Обществото на народитѣ. То ще остане. Ние бихме желали да може то да се засили — дай, Боже, ние отъ това само ще спечелимъ — но ние не трѣбва да изпускаме изъ предъ видъ, че Обществото на народитѣ е ослабнало. И всички, които смѣтаха, че то може да стане единъ силенъ нашъ съюзникъ и че само на него можемъ да се облѣгаме и да

разчитаме, за да може да се осмѣществятъ нашитѣ национални идеали, се лъжатъ. Туй, г-да, е вече невъзможно. Това налага едно ревизиране на методитѣ на нашата външна политика.

Вторъ единъ фактъ е изчезването на идеята за неутралитета. Дълги години ние въ нашитѣ студии по междудържавно право учехме институцията „неутралитетъ“ — една държава да остане неутрална. Г. г. народни представители! Вие сте чели напоследѣкъ изявленията на Литвиновъ, че неутралитетътъ е една фикция: не съществуватъ въ решителния моментъ неутрални държави. Това е една истина, която се поддържа и отъ единъ великъ професоръ по междудържавно право, грѣкъ по народностъ, но единъ много добъръ ученъ, Политисъ. Преди 4 години той написа една специална книга за неутралитета, въ която доказваше, че въ решителния моментъ неутрални държави нѣма. И, действително, г-да, това се потвърждава и съ събитията презъ голѣмата война: случаятъ съ Белгия, която заяви, че е неутрална; случаятъ съ Гърция, която разправяше до последния моментъ, че е неутрална; случаятъ съ Ромѣния, която разправяше, че е неутрална; случаятъ и съ нашата България, Радославовата, когато се разправяше, че България е неутрална. Въпрѣки това, всички видѣхме, че неутралитетътъ никѣде не остана, че само отъ една слаба държава не зависи да остане тя неутрална.

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Оставатъ Ви още три минути, г. Стайновъ.

П. Стайновъ: Моля Ви се, имамъ още 10 минути да говоря.

Председателъ С. Мошановъ: Въ 8 часа почнахте.

П. Стайновъ: Въ 8 ч. и 10 м. почнахъ да говоря. Азъ си държа смѣтка.

Председателъ С. Мошановъ: Само три минути Ви оставатъ.

П. Стайновъ: Г-да! Значи, когато се явятъ на нашитѣ граници танкове и ескадрили, когато се явятъ всички тѣзи огромни сили, вашитѣ претенции за вашето право и за неутралитетъ не струватъ нищо. Така че, шомъ като ние не можемъ да имаме опора за нашата политика въ Обществото на народитѣ, шомъ като не можемъ да разчитаме на едностранния неутралитетъ, ние трѣбва да ревизираме методитѣ на нашата външна политика — не казвамъ целитѣ на нашата външна политика. Целитѣ на нашата външна политика, г-да, сѣмъ установени отъ дълго време. Тѣхъ следва и правителството на г. Кьосеивановъ, и ние ги поддържаме. Именно поради изчезването на Обществото на народитѣ, отъ затѣмняването на тази идея за неутралитета се налага на нашата външна политика да се активизира. Тая идея да сме добре съ всички и, като бждемъ добре съ всички, ние сме спасени, споредъ мене, г-да, е една погрѣшна идея. Азъ смѣтамъ, че при новото положение се налага едно активизиране. Противното на активизирането на дипломатията, то е да се приспиваме съ нѣкакъвъ неоправданъ и невъзможенъ неутралитетъ; то е да оправдаваме липсата на размахъ, на една рѣководна идея въ външната политика. Да твърдимъ, че единствената наша опора е Обществото на народитѣ, то е да се самоизтъгваме, че може да бжде една истинска, творческа политика и е — да се нагаждаме, да сме добре съ всички. Никоя държава, победена или победителка, не е постигала успѣхитѣ си въ външната политика чрезъ една инертностъ. Особено въ днешно време инертността въ външната политика никѣде, никогато и за никоя държава не е дала резултатъ. Напротивъ, днесъ повече отъ всѣкога се налага едно неуморно влизане въ контактъ съ всички държави, едно неуморно търсене на уеднаквяване на позиции съ околни държави — и, главно, съ околни държави, за да можемъ въ решителния моментъ да подготвимъ една почва, да намѣримъ една опора. Не бива да оставаме сами, безъ да имаме хора, съ които сме подготвили поне едно уеднаквяване на нѣкои наши позиции. Търсенето на това уеднаквяване, търсенето на допирни точки, и то неуморното търсене, ето какво е активизирането.

Въ туй отношение трѣбва да признаемъ, че правителството на г. Кьосеивановъ, въ различие отъ по-раншитѣ правителства, направи една стѣпка въ активизирането на нашата външна политика. Но, г-да, азъ смѣтамъ — и тукъ трѣбва да изкажемъ пожелание — че нашиятъ министъръ на външнитѣ работи и въобще нашето правителство трѣбва още повече да засили активизирането на външната поли-

тика, да се прояви нашата външна политика с повече динамизъм, с повече раздвижване. Днес политиката не е само някакъв протокол, някакви консулски разправии. Днес политиката е много по-жива, много по-динамична. Тя е очертаване на пътница на нашето стопанство, раздвижване на народните идеали и пр. и пр. Тук се иска не само едно чакане, да ни дойдат на крака. Ние не сме някоя велика сила, за да ни се молят, а сме една малка държава, която трябва да се раздвижи, да търси, да открива приятелит си. Във това отношение аз трябва да поздравя югославо-българския пакт за ненападение.

Председател С. Мошанов: Моля, приключете, г. Стайнов!

П. Стайнов: Югославо-българският пакт за ненападение е една много важна стъпка. Този пакт ще изиграе решителна роля, историческа роля във външната политика на държавата. И ако стана възможен този югославо-български пакт, то е именно благодарение на 19 май, защото активизирането на нашата външна политика започна от 19 май. Без 19 май, без това активизиране не беше възможен този югославо-български пакт. Сам по себе си югославо-българският пакт не е нещо голямо. Във сряда ден, когато се сключи югославо-българският пакт, се сключи още един пакт: пактът за ненападение, за приятелство с Мексико. И той биде публикуван във „Държавен вестник“ в същия ден, обаче никой не се интересува от него, защото ние отдаваме значение не на онова, което е писано в пакта, а на онова, което е сърдцето, същността. И заради това именно тази стъпка, която извърши правителството на г. Кьосеиванов, е една стъпка, която не можем да не одобрим.

Председател С. Мошанов: Моля Ви се, приключете, г. Стайнов! Не ми е възможно да бъда снизходителен.

П. Стайнов: Вие смътате, че не трябва да говорим по външната политика! Никой не е говорил по нея във тази Камара.

Председател С. Мошанов: Съжалявам много. Трябваше да говорите при първото четене на отговора на тронното слово.

П. Стайнов: Аз исках да изтъкна, че по българо-югославския пакт ние сме там, където бяхме преди година и половина; че не сме дали съдържание на тая политика на сближение с Югославия. Трябва да се даде съдържание на тая политика на сближение.

Председател С. Мошанов: Нямаше защо сега, при второто четене на отговора на тронното слово, да искате това, когато имате само 15 минути.

И. Петров: Резюмирайте.

П. Стайнов: Г. председателю! Вие дадохте възможност на г. Рашко Маджаров и на другите, които говориха...

Председател С. Мошанов: Никому не съм дал тази възможност.

И. Петров: Резюмирайте мисълта си.

П. Стайнов: Г. председателят ми отнема думата, а аз исках да развия мисълта си, че се налага едно активизиране на нашата външна политика и да обясня във какво се състои то. При това положение считам, че ми е невъзможно да направя това. Аз исках да говоря и за Гърция, и за Турция.

Председател С. Мошанов: Зная, но във правилника е казано, че се говори само 15 минути.

П. Стайнов: Щом не ми давате възможност, аз се отказвам. Ще гласуваме пасажа от отговора на тронното слово по външната политика, без никой да се е изказал!

Председател С. Мошанов: И аз съжалявам, че не можете да говорите повече, защото речта Ви беше много интересна.

Няма други записани. Ще гласуваме.

П. Стайнов: Свършвате по този важен въпрос по такъв начин! Такова внимание отдавате вие на външната политика!

Председател С. Мошанов: Моля! Аз искам да се изясни с г. Петко Стайнов. Правилникът позволява да се говори само 15 минути.

П. Стайнов: Има записан само един оратор.

Председател С. Мошанов: Не мога да направя никакво изключение. Не е от зла воля. Речта Ви беше интересна, слушахме я всички с внимание, но по правилника не можете да говорите повече от 15 минути.

Тъзи, които сж съгласни да се приеме третият пасаж от отговора на тронното слово така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г. докладчика да докладва четвъртия пасаж.

Докладчик д-р П. Кьосеиванов: (Чете)

„Ваше Величество,

Усилията на правителството за съживяване народното стопанство и подпомагане бедствувашите слоеве на населението чрез редъ мероприятия за поощрение и повишаване производството и търговията, за покровителство и организиране на труда, за подобрене на съобщенията, за създаване работа на безработните и въобще за общия подем на народното благосъстояние, както и реализирането на един действително реален бюджет, се оценява по достоинство от народното представителство с общото одобрение. Народното представителство с несомнима енергия ще приобщи усилията си за довършване епохалното дѣло, целешо преуспѣване на народния поминѣкъ, като на пръв планъ ще положи всички грижи за повишаване благосъстоянието на българското село, по който начинъ ще се постигне и истинска социална правда и държавно благополучие“.

Председател С. Мошанов: Има думата народният представител г. Иванъ Багряновъ.

Обажда се: Няма го.

Председател С. Мошанов: Има думата народният представител г. Димитър Марковъ.

Д. Марков: Отказвам се.

Председател С. Мошанов: Има думата народният представител г. Ангелъ Риболовъ.

А. Риболовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Виждамъ вашата умора, виждамъ голѣмото ви желание да свършимъ часъ по-скоро съ отговора на тронното слово. Точно сега получихъ и една телеграма, която говори за стгласа, който иматъ долу дългитъ реч. Бихъ искалъ да ви прочета само началото на тази телеграма: (Чете) „Стопанскитъ съсловия, поради компресираната пролѣтна реколта, сж извънредно зле. Стига речи въ Парламента. Отъ него очакваме още тази сесия прокарване конкретни реформи за заздравяване на стопанството“. (Ржкоплѣскания) Азъ настоявамъ и искамъ отъ васъ не въ 15 минути, а въ 5 минути да ми се даде възможност да се изкажа по единъ въпросъ, който тукъ не бѣше засегнатъ отъ никого, за да не остане впечатление долу въ маситъ, че тукъ се произнасятъ речи и държатъ дълги тиради за конституционно право и по конституционни теории, а онова, което е пулсътъ на живота, стопанскитъ интереси на нацията, се пренебрегва.

Предъ мене е точка четвърта отъ отговора на тронното слово. По нея има твърде много да се приказва, обаче азъ ще се огранича само по единъ въпросъ и ще спра вашето внимание именно на отношението на държавната властъ къмъ българското село, къмъ земеделното и специално къмъ производството на зърнени храни.

Г-да! Отъ 1930 г. насамъ държавата се мѣси прѣко въ опредѣляне ценитъ на зърненитъ произведения и създаде Дирекцията за храноизносъ точно съ тая целъ — да се даватъ по-добри цени на земеделскитъ произведения и да се подобри тежкото положение, въ което се намира земеделското население. Г. министърътъ на търговията, когато говори по този пунктъ, ни нахвърли данни неточни, защото и той нѣма точни данни. Нѣмаме ги и ние, нѣмаме ги и вие и не ще ги имате до тогава, до когато най-голѣмиятъ институтъ за стопанство въ нашата държава, Дирекцията за храноизносъ, не излѣзе съ своитъ баланси предъ българското общество, за да спре тия шушукания, тия одумвания за нейната деятелност. Въпрѣки това, обаче, азъ съмъ се опиталъ да извлѣка тия данни отъ

борсовитъ бюлетини. Надѣвамъ се, че тѣ съдържатъ самата истина, затуй защото сѣмъ отъ официаленъ източникъ. Азъ искамъ да спра вашето внимание и да разбия това предубеждение и тази насаждана заблуда у насъ, че действително Дирекцията за храноизносъ, или по-специално държавата, съ своята намѣса въ опредѣляне ценитѣ на житото и рѣжбата върши нѣщо отъ полза за земеделското стопанство.

Г-да! Тукъ се хвърли една мисълъ, която е опасна и която е въ основата си невѣрна. Това е мисълъта, която и г. Каназирски, бившиятъ директоръ на Дирекцията за храноизносъ, лансира въ едно свое изложение до Министерския съветъ, което е изпратено до негови приятели и което азъ можахъ, макаръ не изцѣло, да прочета. Тя е, че нашата държава, въобще съ намѣсата си въ опредѣляне ценитѣ на житото, е дала на българското стопанство по единъ милиардъ лева годишно.

Министъръ С. Никифоровъ: Г. Риболовъ! Толкова елементарно е това, че азъ се чудя какъ може да се говори. Днесъ, когато международната цена франко Лондонъ на килограмъ жито е 2.03 л., ние даваме на земеделския стопанинъ 3.20 л. само поради факта на съществуването на дирекцията. Защо приказвате глупости?

А. Риболовъ: Моля Вашето внимание, г. министре. Тъкмо това искамъ да обясня. Вие казвате, че днесъ на лондонския пазаръ цената на житото е 2.03 л., а азъ имамъ данни, които говорятъ, че последнитѣ продажби на Дирекцията за храноизносъ, 3.100 тона, сѣ продадени на Варненското пристанище по 2.98 л. преди една седмица. Ако отъ една седмица насамъ цената на житото е успѣла да падне тъй катастрофално, съ 90 ст. на килограмъ, това би предизвикало цѣлъ вой на международната борса.

Министъръ С. Никифоровъ: Износната цена на Дирекцията за храноизносъ е 2.90, но съ премията.

А. Риболовъ: Не искамъ да злоупоставямъ никого.

Министъръ С. Никифоровъ: Азъ ви казвамъ паритетната цена на житото каква е — 2 л., а ние даваме на вътрешния пазаръ 3.20 л. Отъ тамъ явствува, че дирекцията, поради съществуването си, увеличава изкуствено цената въ полза на производителя за смѣтка на гражданина и работника. Това е толкова елементарно, че не знамъ какъ може да се говори така.

А. Риболовъ: Азъ Ви слушахъ, г. министре, безъ да Ви възражамъ. Искамъ и Вие да имате малко търпение да чуете моитѣ данни.

Не искамъ да почвамъ отъ предишнитѣ години. Но понеже ме принуждавате и понеже говоря по намѣсата на държавата изобищо при опредѣляне ценитѣ, съ което се е целѣло подобрене положението на земеделеца-стопанинъ, азъ искамъ да изтъкна, че въобще това не е вѣрно. Ще отмина положението на 1930/1931 г., годината на боноветѣ, която даде на държавата една загуба отъ бонове отъ 935 милиона лева, една частъ отъ която, 39%, се понесе отъ общинитѣ и окръжитѣ.

И. Момчиловъ: Искате ли да се измѣни нѣщо тронното слово въ връзка съ речта Ви?

А. Риболовъ: Азъ знамъ какъ се говори по отговора на тронното слово.

Председателъ С. Мошановъ: Оставете оратора. Има 15 минути да говори.

А. Риболовъ: Ще ми на онова положение, че тукъ има хора отъ опозицията, които се тупатъ въ гърдитѣ и критикуватъ правителствената политика въ този пунктъ, че сега на земеделеца-стопанинъ не се давало нищо, а въ тѣхно време се давало много нѣщо. Това е абсолютно невѣрно и то трѣбва да бѣде подчертано. Ето какво е положението за 1932/1933 г. съ точни данни. Презъ 1932 г. дирекцията е имала закупени храни 78.062.335 кг. за 193.527.469 л. Ще казвамъ цифритѣ крѣгло. Платени сѣ разности 35.707.000, или тази храна е коствувала на дирекцията 229.234.000 л. Срецу тази храна дирекцията е продала презъ 1932 г. само за 17.669.000 л., понеже тогава съществуваше свободата мелничаритѣ да си набавятъ жито отъ пазара. Общо дирекцията е взела заедно съ приходитѣ отъ хлѣбнитѣ марки и облога на брашноѣ — защото тогава имаше такава система, облагаха се брашната, а по-късно хлѣбътъ — 191.957.000 л., следователно, явява се една счетоводна загуба отъ 37.276.000 л. Но като се смъкнатъ полученитѣ пари отъ маркитѣ, се добива една дей-

ствителна печалба отъ 26.068.000 л. Това е печалбата отъ кампанията 1932 г. отъ дейността на Дирекцията за храноизносъ.

Презъ 1933 г. — презъ тия две години не помня кой бѣше министъръ на търговията, но струва ми се, че тогава управлението бѣше въ рѣцетѣ на земеделцитѣ, които ужъ защитаваха най-добре политиката на селото — имаме следното положение: закупени 265.004.000 кг., платено за тѣхъ 628.565.000 л.; платени разности 94.507.000 л., или всичко 723.072.000 л. Презъ сѣщата година има продажби навънъ за 170.696.000 и продажби за вътрешността 629.157.000 л., или всичко за 799.854.000 л. Обаче презъ сѣщата година на непроеизводителното население е било наложено да плати въ полза на селското стопанство 150.790.000 л. като облогъ върху хлѣба. И се получава една печалба отъ продажбитѣ отъ 76.781.000 л., плусъ онова, което непроеизводителното население е дало — 150.790.000 л., или общо 227.571.000 л. Или за дветѣ години се получава една обща печалба отъ 253.639.423 л. Това е дейността на Дирекцията за храноизносъ презъ дветѣ години, когато земеделцитѣ сѣ управлявали България. И да ви кажа, че отъ тия пари на земеделеца-стопанинъ не е върната нито една стотинка. Отъ 1932 г. твърдя го това, Дирекцията за храноизносъ, съ монополи и безъ монополи, е дала само печалби и никога загуби.

Д. Гичевъ: За 1931 г. имате ли даннитѣ?

Д. Кушевъ: За 1931 г. сѣ дадени 70 милиона лева бонове.

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни)

А. Риболовъ: Ще ви обясня и за боноветѣ. Дадохъ се бонове на земеделското население, то ги продаде съ 40 до 60% отбивъ и съ тѣхъ си платиха данъцитѣ и търговцитѣ, и занаятчиитѣ, и спиртоваритѣ, и контрабандиститѣ, а общинитѣ загубиха. За 1932 г. дирекцията е продала 70 милиона кг. по 1.46 л., за 102 милиона лева; за 1934 г. — 10 милиона килограма. Забележете, въ 1934 г. имаме продадени само 10 милиона килограма навънъ — стигнали сме до положението да бѣдемъ само консуматори. За 1935 г. имаме сѣщото положение — продадени навънъ само 30 милиона кг., по цени най-низки, 1.80 л., за 17 милиона лева; презъ 1936 г. — крѣгло 200 милиона кг., по 2.80 л., за 560 милиона лева; едва въ 1936 г. ние се явяваме като едни доста крупни износители.

Д. Кушевъ: Презъ 1936 г. колко е продавано въ чужбина? То е по-важно за сравнението.

А. Риболовъ: Това, което казвамъ, е за чужбина.

Д. Кушевъ: По колко се продава съ премията? Съ премията е близо 3.80 л.

А. Риболовъ: Ще Ви кажа и за премията. — Българската народна банка подъ формата на премии и клирингови смѣтки е реализирала за 1932 г. върху 102 милиона лева по 35% — 35.700.000 л.; за 1933 г. върху 141.400.000 л. по 45% — 63.630.000 л. За забелязване е, че когато ценитѣ на хранитѣ въ международния пазаръ сѣ били по-низки премиятѣ сѣ се увеличавали.

Министъръ С. Никифоровъ: Народната банка нищо не е спечелила отъ това. Спечелила е държавата. Изразявайте се правилно.

А. Риболовъ: Вѣрно е, така е, г. министре, Народната банка не е спечелила нищо, както министърътъ на финанситѣ заяви, както и Вие заявявате: печалбитѣ на Народната банка, по силата на единъ законъ, минаватъ къмъ държавния бюджетъ. По-нататъкъ ще Ви кажа и за туй. (Възражения)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се, недейте прекъсва г. оратора, който има само три минути още.

А. Риболовъ: Моля, оставете ми свободата да се изкажа. — За 1935 г. върху 54 милиона лева по 40% — 21.600.000 л.; за 1936 г. върху 560 милиона лева по 32% — 179 милиона лева. Или крѣгло 307.780.000 л. премии за кампаниятѣ отъ 1932, 1933, 1934, 1935 и 1936 години. Къмъ тѣзи суми 307.780.000 л., които се явяватъ като премии, които именно измѣняватъ положението и които съставляватъ действителната печалба отъ кампаниятѣ и отъ дейността на Дирекцията за храноизносъ, ние трѣбва да прибавимъ печалбитѣ отъ хлѣбнитѣ марки за фекотата

1932 г. 26 милиона лева; вписаните въ прихода въ държавния бюджет печалби от реколтите 1933 до 1936 г. — на сума 176 милиона лева. Към тази сума, г-да, има още една сума от 100 милиона и 200 хиляди лева, която е опростена на държавните учреждения от Дирекцията за храноизнос, която сума фактически е пакъ печалба.

Към цѣлата тази сума трѣбва да прибавимъ и печалбата отъ около 154 милиона лева за тази година отъ дейността на Дирекцията за храноизнос, която печалба се явява пакъ като резултатъ на девизната политика на Българската народна банка. Така че общата печалба за шестте години не е по-малка отъ 664 милиона лева.

Председател С. Мошановъ: Привършете, г. Риболовъ.

А. Риболовъ: Това е печалбата върху 2.014.000.000 кгр., което прави срѣдно по 32.9 или крѣгло по 33 стотинки на килограмъ. Значи, житото на българския селянинъ се е вземало на цена 33 стотинки по-ниска, отколкото той би получилъ, ако държавата действително водеше една покровителствена политика по отношение цената на житото.

И. Петровъ: Това е погрѣшно.

А. Риболовъ: Не е никакъ погрѣшно. Азъ предлагамъ парламентарна анкета, въ която да влѣзатъ бившите директори на Дирекцията за храноизнос и народни представители, за да се уясни този въпросъ, защото той е единъ отъ основните въпроси на нашата стопанска политика. Ние говоримъ тукъ за интереситъ на българското село, лѣмемъ сълзи и приказваме за него, а когато се касае да дадемъ по-добра цена на неговия трудъ, отъ кѣдето ще произлѣзатъ всички блага за българското население, ние мълчимъ. И протестираме, когато се слагатъ открито тия въпроси. (Ржкоплѣскания) Азъ предлагамъ парламентарна анкета.

Председател С. Мошановъ: Свършвайте.

А. Риболовъ: Азъ ще свърша, като дамъ приблизителните данни за 1937/1938 г. — нека ме опровергаватъ, ако не е така.

Дирекцията за храноизнос, отъ сведенията, които съмъ извлѣкълъ отъ бюлетинитъ на стоковитъ борси, е продала 171.705.000 кгр. — това е крѣгла цифра, тя не е точна, защото следъ това сѣ ставали и други продажби и възможност е да сѣ пропуснати нѣкои отъ тѣхъ — по цени: 45 милиона килограмъ по 2.95 л., 40 милиона килограмъ по 5 л., 20 милиона килограмъ по 3 л., безъ компенсациитъ, и 70 милиона килограмъ по 2.90 л. крѣгло. По този начинъ дирекцията, при ценитъ, по които купува, съ база 3.20 л., плусъ 45 стотинки разности, значи 3.65 л., счетоводно е реализирала една загуба отъ 100 милиона лева. Срещу това, обаче, чрезъ Българската народна банка, подъ формата на премии се взематъ общо върху 536.029.000 л., 192.654.000 л. Това сѣ крѣгли цифри, не претендирамъ да сѣ точни, така както и г. министрътъ на търговията не ни даде абсолютно точни цифри.

Председател С. Мошановъ: Свършвайте!

А. Риболовъ: Така че по този начинъ срещу 192.654.000 л. премии. . .

Председател С. Мошановъ: (Звъни)

А. Риболовъ: . . . има една загуба отъ 100.693.000 л. и ще получи една печалба отъ около 90 милиона лева. Къмъ тази печалба, обаче, трѣбва да се прибави и печалбата отъ вътрешната консумация.

Председател С. Мошановъ: Свършвайте!

А. Риболовъ: Ама, г. председателю. . .

Председател С. Мошановъ: Не мога да Ви позволя повече да говорите. Азъ, при разискванията по пасажа за външната политика, кѣдето бѣше записанъ само единъ ораторъ, не позволяхъ да говори повече отъ определеното време. Не мога да позволя и на Васъ Много сѣ интересни тѣзи нѣща, но да се говорятъ, когато му е времето.

Д. Кушевъ: Нека да завърши.

Председател С. Мошановъ: Не мога да му разреша повече.

А. Риболовъ: Азъ завършвамъ, като казвамъ: къмъ тази сума, отъ вътрешната консумация — 250 милиона

килограма, трѣбва да се прибавятъ, по 25 стотинки за килограмъ — 62 милиона лева. Така че приблизителната печалба е 154 милиона лева.

Х. Василевъ: Най-малко. Една парламентарна анкета ще го установи.

А. Риболовъ: Тая печалба отговаря на 3.26 л. за килограмъ. Бихъ искалъ да дамъ и напѣтствия какво трѣбва да се направи и какъ да се опредѣли цената, но понеже времето ми е изтекло, ще направя това другъ път, когато ми се удаде случай.

Благодаря ви, г-да, за вниманието. (Ржкоплѣскания)

Председател С. Мошановъ: Ще гласуваме. Тѣзи, които сѣ съгласни да се приеме четвъртиятъ пасажъ така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кыосеивановъ: (Чете)

„Мѣрките на правителството за засилване народната ни отбрана и постигнатитъ резултати, които даватъ възможност на родната войска, отдавайки се изцѣло на своето предназначение — да бѣде вѣренъ стражъ на отечеството, особено радватъ народното представителство и то сѣ гордостъ ще подпомогне всички мѣроприятия, които ще осигурятъ материалната мощъ и ще отговорятъ на героичния духъ на нашата скѣпа и достойна родна войска.“

Вѣрата на народното представителство въ готовността на войската да служи честно и доблестно на отечеството и царя е пълна.“

Председател С. Мошановъ: Тѣзи, които приематъ петия пасажъ така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кыосеивановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство се счита неизказано щастливо, че може да стане изразителъ отново на оная сърдечна и възторжена радост на цѣлокупния български народъ, съ която се посрещна щастливото събгигис, съ което на Всевишния бѣ угодно да дари Вамъ синъ, а на България — престолонаследникъ, Симеонъ Князь Търновски. Нека това свидно чедо на България крѣпне и се възпитава въ духа на славнитъ традиции на нашето величаво минало, за да може единъ денъ, всрѣдъ всеотдайна любовъ и преданостъ на цѣлокупния български народъ, служейки вѣрно и предано на родината, да я води къмъ всепо-свѣтли бѣднини!“

Председател С. Мошановъ: Които приематъ шестия пасажъ така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кыосеивановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

Изпратени отъ народа, като истински и непосредствени негови избраници, за да го представляваме въ управлението на страната, ние съзнаваме трудната и отговорна задача, съ която сме се нагърбили и сме готови да ѝ се отдадемъ съ непоколебима енергия, спокойствие и мъдростъ за напредъка и благоденствието на нашия буденъ народъ и нашата скѣпа родина. Вашиятъ недавнашенъ възгласъ „Врѣщане назадъ нѣма“ е отекналъ дълбоко въ нашитъ и на народа сърца и ние съ гордостъ и твърдостъ ще продължимъ подетото отъ Васъ дѣло по новитъ пѣтица, съ нови сѣрдства за постигане така въжелания отъ народа траенъ вътрешенъ миръ, пълно единение и вестранно творчество, които сѣ необходима предпоставка за политическия, стопанския и културенъ възходъ на народа и държавата.“

Председател С. Мошановъ: Има думата народниятъ представител г. Петко Стайновъ.

П. Стайновъ: За да облекча г. председателя, отказвамъ се отъ думата.

Председател С. Мошановъ: Председателътъ нито е отегченъ, нито е облекченъ. Председателътъ спазва правилника.

Има думата народниятъ представител г. Иванъ Багряновъ.

И. Багряновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Не мислѣхъ да вземамъ думата втори пътъ по

отговора на тронното слово, но, мимо моето решение, принуден съм да поискамъ думата по седмия пасажъ отъ тронното слово, защото презъ последнитъ дни тукъ, отъ това мѣсто, се отдѣли доста време за критика на анализа, който имахъ честта да направя тукъ предъ васъ на 22 юний.

Времето, съ което разполагамъ по правилника, е само 15 минути. Ето защо, азъ моля г. г. народнитъ представители, които иматъ да изказватъ нѣкои неодобрения или одобрения по поводъ на това, което ще кажа, да ги оставятъ за края на изложението ми, а азъ ще се постарая да бѣда съвършено кратъкъ.

Г. г. народни представители! Вземамъ думата, подтикнатъ отъ две желанія: първо, да направя предъ васъ две отрадни констатации и, второ, да хвърля нѣколко допълнителни освѣтления върху нѣкои критикувани факти отъ моя анализъ.

Г. г. народни представители! Не мога да не констатирамъ предъ васъ отрадния фактъ, че още на 25 юний, само 3 дни следъ изнасяне въпроса за високата цена на земеделския петролъ, г. министърътъ на земеделството съ заповѣдъ № 2255 е назначилъ комисия, която да проучи този въпросъ. Наистина, комисията въ протокола си отъ 30 юний т. г. намира, че тя не е компетентна да разреши този въпросъ и оставя крайното решение да даде г. министърътъ. Но отъ таблицитъ, които тя представява, се вижда, че ако се премахнатъ беритъ, установени мимо чл. 94 отъ закона за опазване полскитъ имоти, и ако се възползува отъ сегашнитъ борсови цени на петрола, то петролтъ за земеделчески цели би струвалъ, доставенъ на сатолтъ ниви, по цена 2.50 л. или, съ други думи, два пѣти по-малко, отколкото сега се продава на земеделеца-стопанинъ.

Правейки тая радостна констатация, азъ изказвамъ и надеждата, че ще бѣдатъ преодоляни всички мъчнотии, за да дойдемъ до тази цена, която, въ връзка съ покачането ценитъ на житото, ще позволи да се направи първата стѣпка къмъ поевтиняването на самата вършитба.

Не мога, г-да, да не обърна внимание и на единъ вторъ отраденъ фактъ. Той е, че правителството, чрезъ устата на г. министра на търговията, съобщилъ, че то веднага е почнало проучване на въпроса за цената на житото и че намира, че сме имали налице обективнитъ условия тази година тази цена да бѣде качена най-малко на 3.50 л. за единъ килограмъ. (Ръжкоплѣскания)

Тукъ искамъ само да напомня, че тая цена трѣбва да стигне непремѣнно на единъ уровеньъ, съответствуващъ на единъ човѣшки екзистенцъ минимумъ. Азъ знамъ, че въ различнитъ страни обективнитъ стопански условия и възможности сѣ различни и затова тукъ ще ви приведа само за сведение едно писмо, което получихъ преди нѣколко дни отъ Атина за цената на новата реколта, която тамъ вече се вършее и разпродава. Тая реколта тамъ се купува отъ производителя отъ тѣхната земеделска банка отъ 7—8 лева за килограмъ споредъ качеството.

Н. Атанасовъ: Драхи или лева?

И. Багряновъ: Лева. Азъ съмъ го привелъ къмъ лева. Даватъ 9½ драхи за оката.

Обаждатъ се: Стара ока.

И. Багряновъ: Да. — Г. г. народни представители! Премавамъ къмъ нѣколко допълнителни освѣтления, които считамъ, че съмъ дълженъ да дамъ. Анализътъ, въ връзка съ тронното слово, който имахъ честта да изнеса предъ васъ преди две седмици, имаше две цели: първо, да установи една истина и, второ, тази истина да бѣде изнесена не другаде, а тукъ, отъ тази трибуна, за да може, мимо поставенитъ ограничения на общественото мнение, тя да проникне сигурно и върно въ две посоки: нагоре и надолу. (Ръжкоплѣскания) Изнасяйки истината, още тогава азъ знаехъ и предупредихъ за това, че ще дойде една организирана реакция да я отрече или най-малкото да я замъгли. Това и стана. Реакцията дойде и тя дойде съ три орѣжия. Първото орѣжие бѣше ругатията. На нея нѣма да отговарямъ. Второто орѣжие бѣше клюката. Третото орѣжие бѣше тенденциозно разтѣгне и замъгляване на фактитъ.

Второто орѣжие, клюката, бѣше употребено въ две посоки. Първиятъ ударъ бѣше насоченъ да убие обективността на моето изложение, като го представи, че то е резултатъ на лични и карьеристични нагони. Вториятъ ударъ бѣше насоченъ пѣкъ да убие самостоятелността на това изложение, като го представи, че то е правено подъ влиянието на този или онзи. Тенденцията бѣше проста и ясна — да се слѣе моята критика съ нѣкоя друга

по-лесно уязвима и заедно съ нея да бѣде убита. Миниерътъ бѣше старъ и изпитанъ, но той не е новото сръдство, което ще ни заведе по нови пѣтища. Ето защо, г. г. народни представители, азъ ще се огранича само да съобща фактитъ и да демаскирамъ намѣрената, безъ да засѣгамъ, безъ да споменавамъ хората, които стоятъ задъ тѣхъ.

Премавамъ на третото орѣжие — разтѣгането и замъгляването на фактитъ. Моятъ анализъ въ стопанската си частъ правѣше главно следнитъ три заключения:

1. Че нѣмаме налице едно планоно върховно и резултатно усилие за увеличение на националния доходъ.

2. Че не е направено нищо за неговото по-справедливо и по-социално разпредѣление въ полза на слабѣтъ стопански категории, както бѣше обещано преди три години, и както е направено отъ всички, които наистина трѣгнаха по нови пѣтища.

3. Че въ резултатъ на това ние имаме налице факти, които сочатъ началото на едно национално израждане. Запомнете: никой не ги опроверга. Така ясно и опредѣлено направенитъ заключения не бѣха ясно и опредѣлено опровергани. Тѣ бѣха ругани, но не опровергани. Нѣщо по-опредѣлено като опровержение и формулирано като обвинение азъ намѣрихъ само въ думитъ на единъ стопански министъръ, който каза: „Нѣкои излѣгаха земеделския стопанинъ, че Дирекцията за храноизносъ, че държавата е взела отъ него скритъ данѣкъ въ размѣръ на около 150.000.000 л. върху неговото жито“.

Г. г. народни представители! Азъ дълго мислихъ какъ да взема тази фраза на г. министра. И следъ като нѣколко пѣти прегледахъ и провѣрихъ даннитъ, които имамъ, азъ решихъ, че това е една шега. Помислихъ, че г. министърътъ е решилъ да се пошегува, защото той не е можалъ да не знае това, което азъ знаа и което ей сега ще изнеса предъ васъ.

Министъръ С. Никифоровъ: Хайде, да видимъ Вашата сериозностъ следъ министерската шега!

И. Багряновъ: А то е, първо, че съ откритото си писмо най-посветениятъ въ подробноститъ директоръ на Храноизноса, г. Каназирски, направи публично достояние още на 15 февруарий 1937 г. следното — на стр. 4, азъ ще ви го прочета.

Председателъ С. Мошановъ: Оставатъ Ви три минути.

И. Багряновъ: Ако искате, да свърша. — (Чете). „Правителството не само че не желае да жертвува държавни сръдства за поддържане ценитъ на зърненитъ храни, но то търси дори и приходи отъ житния монополъ. Бюджетътъ на държавата за 1937 г. ни го казва открито: въ приходната частъ, точка 124, е показанъ приходъ 70.000.000 л. отъ печалбитъ на Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни, а въ отд. 3, гл. 9, чл. 10 — извънредни приходи — е казано: „Заличаватъ се 100.638.241 л. дългъ на разни държавни учреждения къмъ Дирекцията за храноизносъ“, или всичко кръгло 170.000.000 л.“ Мисля, че когато това го казва самиятъ директоръ на храноизноса и когато този директоръ е не другъ, а г. Каназирски, ние не можемъ да не му върваме. Е добре, г. г. народни представители, какво сѣ тѣзи 170 милиона лева, освенъ единъ скритъ данѣкъ, вземени отъ най-беднитъ слоеве на нашия производител и на нашия консуматоръ? Свършвамъ съ първото. Второ. Г. министърътъ не е можалъ да не знае, че презъ тази, текущата година, дирекцията е закупила отъ житната реколта кръгло около 550 милиона килограма жито, което ѝ струва, заедно съ всички разходи, кръгло къмъ 1.990.000.000 л. И че отъ продажбата на тази реколта: за вътрешна консумация около 300 милиона килограма, дадени сръдно по 3.88 л. за килограмъ, и отъ продаденитъ по клирингъ въ Германия, Италия и Чехия 76 милиона килограма, дадени сръдно по 5 л. на килограмъ, и отъ остатѣка е продаденъ срещу свободна валута сръдно по 2.90 л. съ сръдна премия 32% — че всичко това прави доходъ за дирекцията къмъ 2 милиарда и 200 милиона лева, или кръгло около 200 милиона лева печалба въ нейна полза; и че отъ тая печалба, като се извадятъ около 30 милиона лева — кажете 50 милиона лева — които дирекцията има като загуби отъ нѣкои държавни прехрани, тази печалба въ никой случай не е по-долу отъ цифрата 150 милиона лева, която азъ споменахъ въ първото си изложение, ...

Министъръ С. Никифоровъ: За коя година?

И. Багряновъ: За тази година.

Министъръ С. Никифоровъ: За 1937 г.?

И. Багряновъ: Да.

Министъръ С. Никифоровъ: Изглежда, че сте ясновидецъ, защото Храноизносътъ не е приключилъ баланса си, а Вие цитирате цифри!

И. Багряновъ: . . . и ако това, което азъ твърдя, бжде отново оспорвано, азъ предлагамъ то да бжде установено отъ една парламентарна анкета. Но, г. г. народни представители, споредъ мене тукъ има нѣщо по-важно отъ въпроса за печалбата и нейната точностъ; то е моралната страна на повдигнатия въпросъ. Една държава не трѣбва да лъже, особено тя не трѣбва да лъже собственитѣ си подданицы. Когато правителството чрезъ една наредба обещава да раздаде една печалба. . .

Министъръ С. Никифоровъ: Това вече граничи съ едно нахалство, съ единъ нечуванъ цинизмъ.

Д. Кисовъ: (Възражава)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Моля!

И. Багряновъ: Когато правителството чрезъ една наредба обещава да раздаде една опредѣлена печалба, то тя трѣбва да бжде раздадена, даже ако тя е само една стотинка. (Ржкоплѣскания) Свършвамъ съ повдигнатия въпросъ за Храноизноса.

Г. г. народни представители! Понеже съмъ взелъ думата само по седмия пасажъ отъ тронното слово и понеже на яснитѣ и опредѣлени заключения на моя анализъ се отговори съ общи думи, и азъ ще си позволя едно обобщаващо заключение. Г. г. народни представители! Установяването на единъ социаленъ и масовъ фактъ може да стане по нѣколко пѣтици и методи. Освенъ статистиката и цифритѣ, съ които си послужихъ въ първото си изложение, единъ отъ останалитѣ методи е анкетата. Г-да! Несчаквано отъ две седмици ние се намираме предъ една спонтанно появила се анкета. Отъ всички краища на България, отъ всички стопански и социални слоеве на народа, отъ две седмици насамъ, непрекъснато пристигатъ преценки за общото и стопанското положение у насъ. Тѣ идатъ, както казахъ, отъ всички краища и всички слоеве, като почнете отъ . . .

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Азъ зная по коя поръжка идатъ. Да кажа ли по коя поръжка?

И. Багряновъ: Ще ми позволите ли тогава да ги напечататамъ?

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Тѣ идатъ по поръжка отъ вънъ. (Възвращения)

Председателъ С. Мошановъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

И. Багряновъ: Г. г. народни представители! Само една минутка и свършвамъ. — Тѣ идатъ, както казахъ, отъ всички краища и всички слоеве, като почнете отъ професори и банкови директори, минете презъ всички видове свободни професии, индустриалци, занаятчий и свършите съ общия работникъ и земеделеца-стопанинъ.

Нѣкой отъ нар. представители: Чифликчий?

И. Багряновъ: Нѣма. — Като почнете отъ бившия министъръ, минете презъ областния директоръ, околийския управителъ, кметове, общински съветникъ и свършите съ просвѣтни дружества и кооперации (Оживление) — тѣ всички до едно, ама абсолютно до едно, даватъ една и сѣща преценка, като твърдятъ: фактитъ и анализътъ сѣ върни, заключението ви е истина. И нищо чудно, г-да, въ това единомислие. Всички тия преценки идатъ отъ широкото и открито море на живота, тамъ, където срѣдъ житейскитѣ бури всѣки носи въ своята малка лодка една частъ отъ общата беда.

Председателъ С. Мошановъ: По-бързо четете, г. Багряновъ!

И. Багряновъ: Свършвамъ. — Тѣхъ ние не можемъ да излъжемъ и да заблудимъ, тѣхъ нѣма защо и да убеждаваме и не за тѣхъ правя азъ това съобщение; правя го азъ за други — за тѣзи, които щастливата сѣдба е скъсала въ нѣкое тихо пристанище на широкия и пълненъ съ беди животъ, тамъ, където бедата, сивата ежедневна

беда рѣдко прониква презъ високитѣ заслони, за тѣхъ казвамъ това. И на тѣхъ, свършвайки, искамъ да напомня една позабравена истина, но която ще си остане вѣчна — истината, изказана въ народната поговорка, че „гласътъ народенъ е гласъ Божий“. (Ржкоплѣскания)

Председателъ С. Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г. Серафимъ Георгиевъ.

С. Георгиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Направихъ опитъ въ речта си по отговора на тронното слово на първо четене да осмисля развитиѣ се събития въ България и чужбина отъ идейно гледище, безъ да докосна абсолютно когото и да било, за да може въ Парламента поне да се прави научна политика, която мнозина отричатъ, и за да престанемъ да се занимаваме съ дребнавиности — съ това, кой за кого какво казалъ, кой отъ тая трибуна кого и какъ изялъ.

Не знамъ какъ бѣхъ разбранъ, обаче азъ искамъ тукъ да се спра на единъ въпросъ, съ който завършихъ речта си. Бѣше въпросъ за младитѣ. Моятъ говоръ удари на нѣкои мѣста и даде много лоши отражения. Единъ писа, че нѣкой позволили на младитѣ въ този Парламентъ да декламиратъ. (Глъчка)

Председателъ С. Мошановъ: Моля, тишина, г-да! Това е последниятъ ораторъ по тоя пасажъ.

С. Георгиевъ: Другъ дойде тукъ да ни приказва, че младитѣ били политически еднодневки, минали нѣкога презъ марксизма, дошли тукъ и не се знае кѣде утре ще спратъ. Трети се усмихваше, като хитрата кума-лиса, и споменаваше името на Септимий Северъ, който бѣ цитиранъ тукъ, че е казалъ на своитѣ подчинени: „Да работимъ!“

Азъ искамъ да бжде добре разбрана моята речъ, г. г. народни представители. Ние, младитѣ, не теглимъ демаркационна линия въ годинитѣ. За мене Хинденбургъ бѣ младъ човѣкъ, защото можа въ даденъ исторически моментъ да схване логиката на общественно-историческото развитие и можа безболезнено да вкара Германия въ единъ новъ пѣтъ. Дали тоя пѣтъ ще бжде траенъ, по този въпросъ се обяснихъ, но този пѣтъ е ползотворенъ за нейното общо международно положение днесъ. Вино-венъ ли съмъ азъ, че въ моето съзнание не може да мине мисълта, че, да кажемъ, уважаваниятъ отъ мене старъ парламентаристъ г. Рашко Маджаровъ и г. Ив. Пастуховъ могатъ да бждатъ млади и нови хора?

Нѣкой отъ нар. представители: Не стига да си младъ, но трѣбва и да си разуменъ.

С. Георгиевъ: Естествено, че годинитѣ нѣматъ значение. И не е важно само да си уменъ, но и да си волево разуменъ. Ние живѣемъ въ едно динамично време, когато всичко се мѣни въ единъ нестихващъ темпъ. Предъ мене е статията на Рапопортъ „Свобода, техника и право“ и азъ искамъ да я посоча на г. Рашко Маджаровъ. Намѣрихъ я въ чекмеджето си и почнахъ да я чета. Той почва съ една мисълъ на Ренделъ: „Въ най-буквалния смисълъ е върно, казва Ренделъ, че за обикновения човѣкъ основнитѣ елементи на труда и развлѣчението не претърпѣха сѣществени измѣнения отъ днитѣ на Хеопса, строителъ на пирамидитѣ, до времето на Вашингтона, и че отъ времето на Вашингтона до днешни дни преобразованието бѣше почти вѣлшебно. Въ наше време, въ течение на 10 години, ставатъ повече промѣни, отколкото преди, въ течение на вѣкове“. Това искахъ да кажа. И когато ние приказваме за стари и млади, не приказваме за години, а за хора, които не могатъ да разбератъ движението на живота, неговата динамика, повелитѣ му, и съгласно тия повели да действуватъ.

И нѣщо друго, г-да, искамъ да ви кажа. Не се и нати-скаме ние да ни даватъ голѣми постове. Но азъ подхвърлихъ тукъ и го подчертавамъ, че нѣма да загуби българскитѣ политически животъ отъ това, ако нови хора — а 90% отъ младитѣ хора сѣ нови хора — бждатъ настани да управляватъ институтитѣ и, чрезъ своята воля, чрезъ своя маниеръ, чрезъ своята природа, чрезъ своята енергия, имъ дадатъ единъ новъ духъ. Това е, което пледирахъ азъ. Искамъ да подчертая, че 55—60% отъ младитѣ хора носятъ образа на новия човѣкъ. Какво сме ви-новни ние, че мнозина изопотрѣбени въ политиката не могатъ да представляватъ тоя новъ човѣкъ, че тѣ не могатъ наистина да живѣятъ съ неговитѣ мисли, съ неговитѣ чувства, съ неговитѣ идеи, че тѣ сѣ безполезни за общественото развитие днесъ? Разберете го това! И кол-

кото щатъ да се позоваватъ на величавитъ образи отъ миналото, залъзътъ имъ е сигуренъ. А ние можемъ да бждемъ поне една утеха, едно упование, една надежда. Новиятъ човѣкъ, г-да, е преди всичко човѣкъ на волята, човѣкъ на волевитъ и разумни разрешения. Той не взема думата по 20 пѣти по единъ правилникъ за вътрешния редъ, за да разлива безсилие въ Парламента и да внушава нѣкому, че Парламентътъ е излишенъ. Новиятъ човѣкъ е очистенъ, преди всичко, отъ фаталистичнитъ доктрини на либерализма и марксизма, не само чрезъ вѣрата, която носи въ гърдитъ си за историческата мисия на своя народъ и за опредѣленото му мѣсто въ историята, но и съ това, че той надѣло не приема тѣхнитъ фаталистични последици. Какво могатъ да бждатъ виновни младитъ, ако ония, които тѣй много смукаха отъ тия школи, не могатъ да разбератъ това и не сѣ пригодни за единъ новъ животъ, за едно ново устройство? Новиятъ човѣкъ е, преди всичко, човѣкъ на дѣлото. Нему е чужда бабешката нерешителностъ и детскитъ размишления. Той върши всичко откровенно и честно, съ прямота въ стѣпнитъ. И тоя новъ човѣкъ — нека това го припомнимъ — би могълъ у насъ да се покрие съ образа на Левски, съ всеотдайната, безкористна и честна служба на родъ и родина и съ величавото примирение, че когато губи — губи само себе си, а когато печели — печели за обществото.

Ето тая възродена нравственостъ, по силата на която общественото благо има много по-голъмо значение, отколкото частното, ето тая нравственостъ, по силата на която общественото благо е решаващо, до безкрайностъ я носятъ младитъ, и я носятъ въ единъ значителенъ процентъ. Не сѣ виновни тѣ, ако вие ги изправяте предъ това становище, затова защото въ миналото толкова много вѣдичехаления се пѣха на тая младежъ, тя крепѣше мнозина, но никой не даде възможностъ на нейнитъ творчески сили да бждатъ проявени въ живота. (Ржкоплѣскания)

Председателъ С. Мошановъ: Ще гласуваме. Тия, които приематъ седмия пасажъ, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранieto приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кьосевановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

Обективно и добросъвѣстно преценявайки изключителнитъ условия, при които бѣ поставено държавното ни управление въ последнитъ години, народното представителство съ пълно съзнание за изпълненъ дългъ одобри представенитъ му наредби-закони и министерски постановления, издадени по чл. 47 отъ конституцията. Същото съ най-голъма грижа ще обсъди законопроектитъ, които правителството въ бждеще ще му представи, безъ огледъ на лични и съсловни интереси и различия и, обединено около славния български трицвѣтъ, ще служи честно и доблестно за доизграждане на единна стопански и политически могъща България“.

Председателъ: СТОЙЧО МОШАНОВЪ

Подпредседателъ: Д. ПЕШЕВЪ

Секретари: { **С. АПОСТОЛОВЪ**
СТ. СТАТЕЛОВЪ

Председателъ С. Мошановъ: Нѣма записани оратори. Ще гласуваме.

Тия, които приематъ осмия пасажъ така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранieto приема.

Докладчикъ д-ръ П. Кьосевановъ: (Чете)

„Ваше Величество,

Дълбоко вѣрващо въ доброто и сигурно бждеще на България, опирайки се на народното довѣрие и на съзнанието за отговорната си задача, народното представителство ще положи творчески и върховни усилия да оправдае надеждитъ, които Ваше Величество и родината му възлагатъ.

Да живѣе Негово Величество Царътъ!

Да живѣе Нейно Величество Царицата!

Да живѣе Негово Царско Височество Престолонаследникътъ!

Да живѣе България!“

Председателъ С. Мошановъ: Тия, които приематъ последния, деветия, пасажъ отъ отговора на тронното слово, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранieto приема. (Продължителни бурни ржкоплѣскания)

По дневния редъ, г. министре?

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: За дневенъ редъ на утрешното заседание, г. председателю, моля да предложите на народното представителство да се съгласи да се впишатъ следнитъ точки:

1) първо четене законопроекта за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, опредѣлени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“;

2) първо четене законопроекта за одобряване договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и популярната банка въ гр. Берковица, за отстъпване правоползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното промишлено училище въ гр. Берковица;

3) първо четене законопроекта за ограничение компетентността на мюфтийскитъ сѣдилища;

4) избиране на депутация за поднасяне отговора на тронното слово;

5) докладъ на комисията по провѣрка на изборитъ.

Председателъ С. Мошановъ: Тия, които сѣ съгласни съ така предложения дневенъ редъ за заседанието утре, въ 3 ч. сл. пл., моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранieto приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 21 ч. 20 м.)

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**